

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania

„Kraina Dolnego Powiśla”

Lokalna Strategia Rozwoju

2023-2029

Dzierzgoń

Maj 2023

Spis treści

I.CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO	3
1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia	3
2. Opis procesu tworzenia partnerstwa.....	3
3. Opis struktury LGD	4
4. Opis składu organu decyzyjnego	6
5. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym	6
6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD.....	7
II.CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR	9
1. Opis obszaru	9
2. Wyróżniki, potencjał i spójność obszaru	10
III.PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR.....	11
1. Etap opracowania LSR	11
2. Etap wdrażania LSR.....	14
IV.ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU	16
1. Potrzeby rozwojowe i potencjały obszaru	16
2. Analiza SWOT	40
3. Grupy docelowe.....	43
4. Wnioski z diagnozy	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
V.SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA	47
VI.CELE I WSKAŹNIKI	56
VII.SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	61
VIII.PLAN DZIAŁANIA	64
IX.PLAN FINANSOWY LSR	65
X.MONITORING I EWALUACJA	67
Spis rysunków.....	70
Spis wykresów	70
Spis tabel	70
Wykaz wykorzystanej literatury:.....	71
Załączniki do LSR.....	72

I. CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO

1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Dolnego Powiśla” (KDP) zarejestrowane jest jako Stowarzyszenie specjalne posiadające osobowość prawną. Formą prawną partnerstwa jest stowarzyszenie „specjalne” – jest to jednolita dla wszystkich LGD forma organizacyjno-prawna, charakteryzująca się tym, że w stowarzyszeniu oprócz osób fizycznych członkami zwyczajnymi mogą być także osoby prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego, z wyłączeniem województw, a nadzór nad nim sprawuje marszałek województwa i może ono prowadzić działalność gospodarczą służącą realizacji LSR. Poza tym w takim stowarzyszeniu, obok walnego zebrania członków, zarządu oraz organu kontroli wewnętrznej, funkcjonuje dodatkowy organ jakim jest rada, która podejmuje decyzje w sprawie wyboru operacji realizowanych w ramach LSR (chyba że w statucie LGD przewidziano, że zadania te należą do właściwości zarządu).

2. Opis procesu tworzenia partnerstwa

Inicjatorem powołania LGD była Gmina Dzierżgoń. Do pierwszego spotkania, na którym podjęto decyzję o utworzeniu stowarzyszenia doszło w styczniu 2007 r. W spotkaniu uczestniczyły wszystkie samorządy powiatu sztumskiego. Formalną procedurę rozpoczęły Rady Gmin podejmując uchwały o przystąpieniu do trójsektorowego partnerstwa na rzecz rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007–2013. W 2008 r. Gmina Dzierżgoń otrzymała dofinansowanie z Urzędu Marszałkowskiego na projekt pn. *Aktywizacja społeczności wiejskiej poprzez funkcjonowanie partnerstwa międzysektorowego*. W ramach projektu odbył się szereg spotkań informacyjnych na temat PROW 2007–2013, w szczególności Osi 4 Leader. Przygotowanie strategii poprzedziło 30 spotkań informacyjnych, szereg szkoleń i warsztatów, na których informowano o Programie PROW na lata 2007–2013 w szczególności Osi 4 Leader, wypracowując strategię, procedury oraz bazę potencjalnych projektów. Każde z wymienionych zadań angażowało we współpracę różne podmioty zarówno publiczne, społeczne jak i gospodarcze, bezpośrednio docierając do 550 osób spośród mieszkańców obszaru LGD. Wskazując na możliwości aktywne działań społeczności lokalnych i ich wpływu na poprawę jakości życia. Tym samym wykazano, że lepsze efekty osiąga się poprzez współpracę i podejmowanie wspólnych zadań. Inicjatywa była również promowana w mediach, wspierana materiałami promocyjnymi w formie ulotek i ankiet. 15 maja 2008 r. w Krajowym Rejestrze Sądowym pod nr KRS 0000305955 zostało zarejestrowane Stowarzyszenie LGD Kraina Dolnego Powiśla.

Członkowie LGD posiadają niezbędne doświadczenie oraz wiedzę w zakresie zarządzania oraz realizacji operacji w ramach LSR. Od początku swojej działalności LGD brało czynny udział w życiu społecznym regionu, realizując liczne projekty na obszarze swojego działania. W ramach realizacji LSR na lata 2007–2013 LGD podejmowała działania w kierunku rozwoju przedsiębiorczości oraz aktywności społecznej mieszkańców obszaru. W ww. okresie programowania zrealizowano projekty integrujące społeczność lokalną, m.in. obejmujące remont i doposażenie 25 świetlic, aktywizujące kobiety oraz osoby po 45. roku życia. Budżet LGD w omawianym okresie został zrealizowany na poziomie 86%.

Podczas realizacji LSR na lata 2014–2020 kontynuowano działania ukierunkowane na pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze, a także na wzmocnienie kapitału społecznego obszaru. Do końca 2020 r. ogłoszono 20 naborów wniosków, a zrealizowany budżet wynosił 6 113 724,92 zł, co stanowiło 94% założonej kwoty. Podczas realizacji LSR w omawianym okresie finansowym zrealizowano 14 operacji ukierunkowanych na innowacyjność, w których uczestniczyło 677 osób. Ponadto powstało 35 nowych miejsc pracy, 10 nowych przedsiębiorstw, a 7 firm skorzystało ze środków na rozwój. Również w ramach realizacji LSR w omawianym okresie powstały 3 obiekty sportowe i rekreacyjne,

Ponadto w omawianym okresie wdrażania LGD aktywnie informowała o ogłaszanych konkursach oraz na bieżąco udzielała doradztwa dla beneficjentów. Do końca 2021 r z doradztwa LGD skorzystało 700 osób, zaś strona internetowa LGD było odwiedzana 24 448 razy.

LGD nie realizowała projektów współpracy w okresie wdrażania poprzedniej LSR

Członkowie LGD posiadają niezbędne doświadczenie oraz wiedzę w zakresie zarządzania oraz realizacji operacji w ramach LSR, a także w zakresie pozyskiwania środków z innych źródeł na realizację projektów dla lokalnych społeczności, m.in.:

- Projekty realizowane w ramach dofinansowania przyznanego przez Zarząd Powiatu Sztumskiego na realizację zadań publicznych:
 - *Poprawa jakości życia osób niepełnosprawnych zamieszkujących teren powiatu sztumskiego poprzez organizację cyklu działań wspierających zachowanie zdrowia –;*
 - *Zdobywanie nowych umiejętności muzycznych poprzez aktywne uczestnictwo w życiu kulturalnym Powiatu Sztumskiego.*
- Dofinansowanie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014–2020;
 - *Trwale przedsiębiorstwo drogą do sukcesu- wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców powiatów kwidzyńskiego, malborskiego, nowodworskiego i sztumskiego;*
 - *RAZEM MOŻEMY WIĘCEJ – rozwój usług społecznych w gminie Sztum;*
 - *Usługi społeczne szansą na pozytywną zmianę w Gminie Stary Dzierzgoń;*
 - *Kierunek-Praca.*
- Inne:
 - *Akcja Wolność – plenerowy happening teatralny – dofinansowanie ze środków Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA na lata 2017–2021 w ramach Programu Dotacyjnego „Niepodległa”;*
 - *Dzierzgońska Akademia Seniora*
 - *Działalność na rzecz osób niepełnosprawnych*
 - *Nauka, edukacja, wychowanie – opieka nad dziećmi do lat 3 w klubie dziecięcym „PROMYCZEK”*
 - *Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez doposażenie świetlicy wiejskiej oraz utworzenie placu zabaw i siłowni plenerowej we wsi Jasna;*
 - *Nieskończenie Niepodległa dofinansowanie w ramach programu dotacyjnego Niepodległa;*
 - *730 lat Dzierzgonia – dofinansowanie ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu Kultura – Interwencje 2018.*

3. Opis struktury LGD

Władzami LGD są: Walne Zebranie Członków (WZC), Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna – jedna osoba może być jednocześnie członkiem tylko jednego z tych organów. Charakter działalności Stowarzyszenia jest inkluzyjny, co potwierdza Statut w zakresie kadencyjności organów. Kadencja Rady, Zarządu i Komisji Rewizyjnej wynosi 5 lat. W przypadku zmniejszenia się składu władz LGD, Zarząd zwołuje WZC w celu uzupełnienia ich składu. Stowarzyszenie jest otwarte na nowych członków, nowych partnerów chętnych do włączenia się w realizację Lokalnej Strategii Rozwoju. Sposób rozszerzenia składu LGD o kolejnych partnerów następuje zgodnie ze Statutem. O przyjęciu w poczet członków Stowarzyszenia decyduje Zarząd w formie uchwały. O swojej decyzji Zarząd niezwłocznie powiadamia pisemnie zainteresowanego.

Najwyższą władzą Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Kraina Dolnego Powiśla” jest Walne Zebranie Członków (WZC). Do jego kompetencji należy przede wszystkim uchwalanie kierunków i programu działania LGD, w tym uchwalenie LSR oraz zmian w LSR, ocena działalności pozostałych organów, uchwalanie Statutu i jego zmian, zatwierdzanie regulaminów pozostałych organów.

W skład LGD KDP wchodzi z każdej gminy (minimum 1 przedstawiciel w poszczególnych sektorach) przedstawiciele instytucji publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców,

łącznie 127 osób stanowiących członków zwyczajnych. Największą grupę – sektor społeczny – reprezentuje 61 osób (organizacje – 46 osób, mieszkańcy – 15 osoby), sektor gospodarczy 32 osoby, a sektor publiczny 34 osoby.

Sektor publiczny reprezentują samorządy lokalne, przedstawiciele: szkół, ośrodków kultury, ośrodków pomocy społecznej, a także bibliotek publicznych. Wśród przedstawicieli sektora społecznego znajdują się organizacje pozarządowe, co najmniej jedna z każdej gminy, w tym organizacje sportowe, KGW, a także osoby fizyczne, tj. mieszkańcy wszystkich gmin należących do obszaru LGD. Przedstawiciele sektora społecznego posiadają bogaty dorobek w zakresie organizowania przedsięwzięć na rzecz lokalnego społeczeństwa na terenie opisanego obszaru. Członkami Stowarzyszenia są także lokalni przedsiębiorcy i rolnicy, w tym właściciele gospodarstw agroturystycznych oraz lokalni rzemieślnicy, producenci i usługodawcy. Sektor gospodarczy reprezentują podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sektorze usług, handlu i produkcji. Wśród osób będących członkami Stowarzyszenia znajdują się reprezentanci grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR: osoby młode (do 25. roku życia) oraz seniorzy (osoby starsze, które ukończyły 60. rok życia).

Członkowie Stowarzyszenia w związku z dysponowaniem środkami publicznymi, będą podejmować jawne decyzje, będą cierpliwi w tłumaczeniu ewentualnym niezadowolonym osobom, dlaczego podjęli takie, a nie inne decyzje i przede wszystkim będą świadomi swojej odpowiedzialności. Dla pracowników Biura, jak również dla członków organu decyzyjnego przewidziano w okresie realizacji LSR dodatkowe szkolenia w celu podnoszenia ich wiedzy i kompetencji, a także szczegółowego zapoznania się z zapisami Strategii i dokumentów programowych oraz wynikającymi z nich obowiązkami. Wszelkie szkolenia / kursy/ wyjazdy studyjne w ramach wewnętrznych struktur LGD będą miały na celu pozyskiwanie odpowiednich kwalifikacji ekonomicznych oraz administracyjnych niezbędnych do gospodarowania środkami publicznymi. Zgodnie z założeniami Planu Komunikacji, dwa razy w roku planuje się przeprowadzenie działania edukacyjnego dla członków LGD w zakresie ich samorozwoju.

Relacje między członkami LGD na etapie wdrażania LSR są oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji, która jest niezwykle istotna. Stosuje się formy kolegiального podejmowania decyzji. Członkowie LGD są w stałym kontakcie zarówno z pracownikami Biura LGD jak i z Zarządem, nie tylko w kwestiach zmian w LSR, ale również w celu omówienia bieżących spraw dotyczących obszaru LGD oraz monitorowania realizacji LSR. Częste spotkania Członków oraz kontakt pozwalają na skuteczniejszą realizację przedsięwzięć oraz efektywne wykorzystanie środków finansowych. Stała komunikacja Członków pozwala również na szybką interwencję w przypadku zmian w LSR. Ponadto komunikacja odbywa się w sposób dostosowany do wszystkich Członków bez względu na wiek czy stopień sprawności, tak aby żadna osoba nie była wykluczona z wdrażania LSR. Podczas zebrania organów LGD uczestnicy na ogół stosują się do zasad kultury dialogu. Podczas każdego spotkania uczestnicy mają prawo głosu i zadawania pytań, stosowane jest podsumowanie spotkań czy uzgodnień w każdej innej formie komunikacji. Chcąc mieć możliwość sprawnego zaspokajania potrzeb lokalnych społeczności wraz ze zmieniającymi się uwarunkowaniami zewnętrznymi, prowadzony będzie ciągły nabór propozycji projektów do realizacji. Wyniki naboru będą raz w roku podsumowane i opublikowane, oraz będą mogły stać się podstawą do wnioskowania przez Zarząd o aktualizację LSR. Raz w roku zostanie przeprowadzony konkurs na pomysł na usprawnienie funkcjonowania LGD oraz konkurs na innowacyjny pomysł do realizacji w ramach LSR. LGD będzie też tworzyć bazę potencjalnych partnerów, a także będzie prowadzić działania na rzecz kojarzenia partnerów i zachęcania do realizacji projektów partnerskich. Rozwiązania te przyczynią się do pogłębienia zaangażowania lokalnej społeczności oraz zachęca do udziału we wdrażaniu LSR.

Zarząd Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania jest organem wykonawczym i zarządzającym, działa na podstawie własnego Regulaminu. Do najważniejszych zadań Zarządu należy reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz, kierowanie bieżącą pracą Stowarzyszenia oraz Biura, zwoływanie WZC, realizacja LSR w tym ogłaszanie konkursów, wykonywanie działań wymaganych przepisami, związanych z realizacją LSR, za wyjątkiem tych, które należą do wyłącznej kompetencji Rady. W skład Zarządu LGD wchodzi 6 osób, pełniących funkcje: Prezesa Zarządu oraz Członka Zarządu. Wśród Członków Zarządu są osoby powyżej 60. roku życia. Wysoka aktywność seniorów ma duże znaczenie na obszarze LGD, ponieważ udział tych osób w liczbie mieszkańców stale wzrasta. W Zarządzie nie ma osób do 25. roku życia.

Wszyscy posiadają doświadczenie w działalności społecznej, wszyscy również brali czynny udział w pracach nad przygotowaniem poprzednich oraz obecnej Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2023–2027, poprzez przynależność do Zespołu ds. opracowywania LSR.

W Biurze Zarządu LGD, powołanym w celu wspierania prac oraz organizacji działalności LGD zatrudnione są 2 osoby, które posiadają udokumentowane doświadczenie oraz wiedzę we wdrażaniu i aktualizacji dokumentów strategicznych.

4. Opis składu organu decyzyjnego

Organem decyzyjnym Stowarzyszenia jest Rada, do jej wyłącznej kompetencji należy wybór oraz ocena operacji realizowanych w ramach wdrażania LSR, a także przyznawanie kwot wsparcia. W skład Rady wchodzi 15 osób, pełniących funkcje: Przewodniczącego, Wiceprzewodniczącego oraz Członków Rady. Członkowie Rady posiadają niezbędne kwalifikacje oraz wiedzę do pełnienia swoich funkcji m.in. posiadają doświadczenie w realizacji operacji współfinansowanych ze środków zewnętrznych, pełniły funkcję Członka Rady we wcześniejszych latach, wszyscy uczestniczyli w szeregu szkoleń w zakresie realizacji PROW. Rada jest organem, w którym reprezentację posiadają wszystkie gminy członkowskie oraz sektory: publiczny, społeczny, gospodarczy i mieszkańcy. W składzie Rady zachowano parytety związane z obecnością w składzie co najmniej 1 kobiety, 1 przedsiębiorcy oraz 1 osoby poniżej 35. roku życia, a także związane z reprezentatywnością sektorów. Przedstawiciele sektora publicznego stanowią 27% składu (4 osoby), sektora społecznego 27% składu (4 osoby), sektora gospodarczego 46% (7 osób.). Ponadto w Radzie znajdują się osoby po 60. roku życia oraz przedstawiciele KGW, brak jest osób do 25. roku życia. Rada jest wybierana przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia spośród członków tego zebrania. Członek Rady nie może być jednocześnie pracownikiem Biura LGD i nie może pełnić funkcji w żadnym innym organie Stowarzyszenia.

5. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

W procesie decyzyjnym każdorazowo Rada zachowywać będzie parytety zapewniające reprezentatywność sektorów poprzez weryfikowanie grup interesu – zgodnie z przyjętym Regulaminem Rady oraz Procedurą wyboru i oceny operacji, a także Procedurą wyboru i oceny grantobiorców. W składzie Rady podczas podejmowania decyzji ani władze publiczne, ani żadna z grup interesu nie będzie posiadać więcej niż 49% praw głosu. Poprawności formalnej wyłączenia służyły będą deklaracje bezstronności oraz rejestry interesów Członków Rady. Organem ustanowionym do nadzorowania pracy Rady, czuwania nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru operacji, poprawności dokumentacji i zgodności formalnej jest Komisja Rewizyjna, która składa się z 5 osób, w tym po 1 reprezentancie każdej gminy wchodzącej w skład LGD.

Kolejnym organem Stowarzyszenia jest Komisja Rewizyjna, która składa się z 5 osób, w tym po 1 reprezentancie każdej gminy wchodzącej w skład LGD. Komisja Rewizyjna organem kontrolującym całokształt działalności Stowarzyszenia.

Wszystkie organy struktury LGD działają na bazie właściwych dla siebie Regulaminów. Jasny jest podział praw i obowiązków. Rada posiada doświadczenie w procesie wyboru operacji, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalania kwot wsparcia. Dzięki temu, że organ składa się z przedstawicieli różnych środowisk, szeroki jest zakres wiedzy i kompetencji jej członków. Członkowie Rady przechodzili i będą przechodzić szkolenia w zakresie przygotowania do sprawnego wdrażania LSR, co jest tym bardziej istotne z punktu widzenia wielofunduszowości, która w województwie pomorskim będzie nowością.

6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Dokumentami, które regulują działalność Stowarzyszenia są:

1. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności* (Dz. U. z 2022 r. poz. 943 z późn. zm.);
2. *Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach* (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261);
3. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020* (Dz. U. z 2022 r. poz. 2422 z późn. zm.);
4. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej;*
5. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006;*
6. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005.*

Poza wyżej wskazanymi aktami prawnymi, działania LGD regulują dokumenty wewnętrzne przedstawione poniżej:

- Statut, który uchwalany i aktualizowany jest przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Kraina Dolnego Powiśla”. Statut reguluje zasady działalności Stowarzyszenia, wyznacza cele i obszary działalności oraz określa kompetencje poszczególnych organów;
- Regulamin Rady LGD, który uchwalany i aktualizowany jest przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Kraina Dolnego Powiśla”. Określa skład organu ze wskazaniem zadań oraz zasad wynagrodzenia; zawiera również zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, ich protokołowania, opisuje szczegółowe zasady podejmowania decyzji dotyczących wyboru operacji, określa tryb i sposób wyboru operacji oraz zasady zachowania parytetów;
- Regulamin Biura LGD, który uchwalany i aktualizowany jest przez Zarząd Stowarzyszenia. Zawiera uregulowania dotyczące struktury organizacyjnej Biura, obowiązki pracodawcy i pracownika, zasady wynagradzania;
- Regulamin zatrudniania pracowników, która uchwalana i aktualizowana jest przez Zarząd Stowarzyszenia. Zawiera uregulowania dotyczące zatrudniania pracowników, opis stanowisk wraz z wymaganymi kwalifikacjami obowiązującymi na każdym stanowisku;
- Regulamin Zarządu LGD, który uchwalany i aktualizowany jest przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Kraina Dolnego Powiśla”. Określa podział zadań wśród członków, kompetencje organu, zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, ich protokołowania;
- Regulamin Komisji Rewizyjnej, który uchwalany i aktualizowany jest przez Walne Zebranie Członków. Określa kompetencje członków Komisji, zasady prowadzenia działań kontrolnych, zasady protokołowania oraz podejmowania decyzji;

- Regulamin WZC, który uchwalany i aktualizowany jest przez Walne Zebranie Członków. Określa kompetencje WZC, zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, ich protokołowania, opisuje zasady podejmowania decyzji.

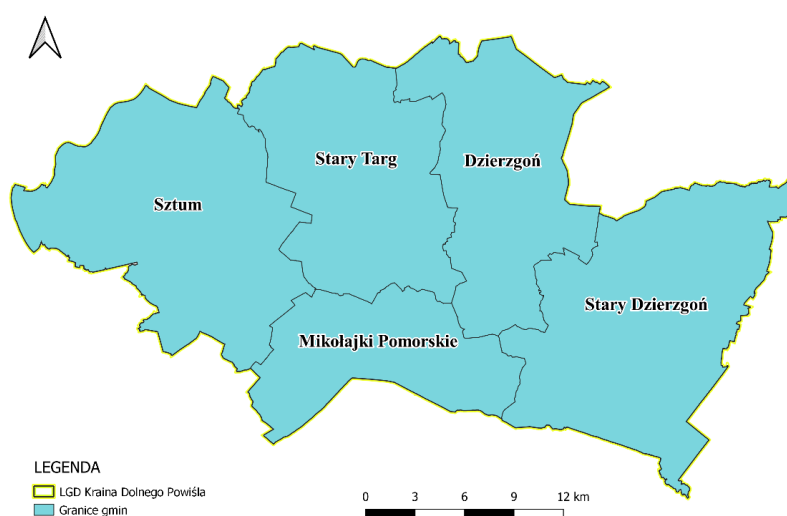
II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR

1. Opis obszaru

Obszar funkcjonowania LGD Kraina Dolnego Powiśla obejmuje pięć sąsiadujących ze sobą gmin, położonych w województwie pomorskim, w powiecie sztumskim, w tym: dwie gminy miejsko-wiejskie, tj. Dzierzgoń i Sztum oraz trzy gminy wiejskie, tj. Stary Dzierzgoń, Stary Targ i Mikołajki Pomorskie. Łączna powierzchnia wymienionych jednostek samorządu terytorialnego wynosi 731 km² i jest zamieszkała przez 39 586 osób (dane GUS według stanu na dzień 31.12.2020 r.). Na mapie 1 zobrazowano graficznie granice LGD, natomiast w tabeli 1 przedstawiono podstawowe dane dotyczące poszczególnych gmin partnerstwa.

Cały obszar jest spójny pod względem przestrzennym. W skład powiatu sztumskiego wchodzi tylko gminy należące do LGD Kraina Dolnego Powiśla. Obszar stanowią więcej niż dwie gminy, a każda para gmin pozostaje w bezpośrednim lub przynajmniej w dalszym sąsiedztwie, tworząc tym samym zwarty geograficznie obszar, znajdujący się w jednym obrysie (mapa 1). Siedziba LGD znajduje się w Dzierzgoniu.

Mapa 1 Gminy objęte partnerstwem LGD Kraina Dolnego Powiśla

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 1 Podstawowe dane o gminach z obszaru LGD Kraina Dolnego Powiśla

Nazwa gminy	Typ gminy	Identyfikator gminy	Powierzchnia (km ²)
Dzierzgoń	miejsko-wiejska	2216013	131
Stary Dzierzgoń	wiejska	2216032	186
Stary Targ	wiejska	2216042	141
Sztum	miejsko-wiejska	2216053	181
Mikołajki Pomorskie	wiejska	2216022	92
RAZEM LGD			731

Źródło: Opracowanie własne

Niniejsza Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność jest strategią wielofundusową, finansowaną w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach *Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027* oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w ramach *Fundusze Europejskie dla Pomorza na lata 2021–2027*. W związku z tym, że cały obszar położony jest w granicach jednego województwa, realizacja operacji w ramach każdego z możliwych EFSI (Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne) będzie możliwa na całym obszarze objętym LSR.

2. Wyróżniki, potencjał i spójność obszaru

Administracyjnie wszystkie gminy LGD Kraina Dolnego Powiśla należą do powiatu sztumskiego w województwie pomorskim. Gminy obszaru charakteryzują się spójnością geograficzną pod względem położenia i ukształtowania terenu. Obszar LGD położony jest w megaregionie Pozaalpejska Europa Środkowa, prowincji Niż Środkowoeuropejski, podprowincji Pojezierza Południowobałtyckie, w makroregionie Pojezierze Iławskie.

Obszar odznacza się spójnością przyrodniczą, która wynika ze zbliżonych bądź tożsamyh uwarunkowań poszczególnych elementów:

- region głównie nizinny,
- przeważa krajobraz pojezierny,
- zdecydowana większość obszaru znajduje się poza ONW,
- cały obszar, ze względu na położenie, charakteryzują łagodniejsze zimy, nieco chłodniejsze niż w głębi lądu lata oraz niskie roczne amplitudy temperatur,
- obszar charakteryzuje się bogatą siecią hydrograficzną i dużymi zasobami wodnymi,
- na obszarze nie występują złoża surowców mineralnych,
- występowanie korzystnych do rozwoju rolnictwa gleb: gleby madowe i czarne ziemie,
- obszar położony w dolinie rzeki Wisły, przy rzece Dzierzgoń oraz rzekach: Malborska Młynówka, Postolińska Struga.

O spójności obszaru LGD pod względem ekonomicznym świadczy ilość gospodarstw rolnych o podobnej strukturze. Na obszarze LGD charakterystyczna jest duża ilość gospodarstw wielkopowierzchniowych. W każdej z gmin obszaru udział gospodarstw o powierzchni ponad 15 ha wynosi ponad 90% (wyjątek Gmina Sztum: 89,8%). Dzięki sprzyjającym warunkom klimatycznym, a także występowaniu gleb sprzyjających rozwojowi rolnictwa, gminy obszaru LGD mogą rozwijać się w tym zakresie.

Wszystkie gminy obszaru charakteryzują się stosunkowo wysokim udziałem podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w grupie „pozostała działalność” – średnia dla obszaru w 2021 r. wyniosła 46,1%. Najwyższą wartość osiągnęła Gmina Sztum – 52,1%, a najniższą Gmina Stary Dzierzgoń – 29,3%. Wszystkie gminy obszaru LGD Kraina Dolnego Powiśla posiadają również podmioty zarejestrowane w grupie „przemysł i budownictwo”. Najwięcej podmiotów w tej grupie spośród obszaru zarejestrowanych zostało w Gminie Stary Targ – wartość znacznie wyższa niż średnia dla kraju i województwa.

Udział podmiotów w grupie „rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” w porównaniu do innych rodzajów działalności na obszarze LGD nie jest znaczący, ale w 2021 r. osiągnął wartość – 3,1%, która była znacznie wyższa niż średnia dla województwa pomorskiego (1,2%) oraz kraju (1,5%). Najwyższa wartość wskaźnika występowała w Gminie Stary Dzierzgoń (11,0%) oraz Mikołajki Pomorskie (6,3%). Najwięcej podmiotów gospodarczych według sekcji PKD na całym obszarze LGD w 2021 r. było zarejestrowanych w sekcjach: F „Budownictwo” – 814 podmiotów (21,8%), G „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle” – 654 podmioty (17,5%) oraz L „Działalność związana z obsługą nieruchomości” – 357 podmiotów (9,6%).

Losy historyczne gmin obszaru LGD są bardzo podobne, przy czym podobieństwo to znajduje uzasadnienie w najstarszych świadectwach pozostałych na obszarze. Spójność kulturowa, mająca swoje korzenie w historii obszaru, znajduje wyraz w istniejących obiektach kultury materialnej i niematerialnej.

III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Oddolność to jedna z siedmiu podstawowych cech metody LEADER. Oddolność tworzenia niniejszej LSR została zapewniona poprzez angażowanie partnerów lokalnych oraz rzeczywisty, partycypacyjny udział mieszkańców w procesie jej powstawania. Aktywność podmiotów zaangażowanych w przygotowanie LSR będzie kontynuowana również w trakcie jej wdrażania.

Zarówno na etapie tworzenia jak i realizacji LSR uwzględniano / będzie się uwzględniać zasady horyzontalne określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060, w tym:

- poszanowanie i przestrzeganie praw podstawowych zapisanych w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej;
- zasady równości kobiet i mężczyzn;
- zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czynić poważnych szkód”.

1. Etap opracowania LSR

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność opracowywana była ze szczególnym udziałem lokalnej społeczności. W celu zapewnienia oddolnego charakteru wprowadzono szeroką partycypację przedstawicieli sektorów: publicznego, społecznego, gospodarczego oraz mieszkańców z każdej z gmin wchodzących w skład LGD. Podczas prac nad dokumentem na każdym etapie zapewniono maksymalny udział społeczności lokalnej poprzez wykorzystanie różnorodnych środków partycypacji. Do opracowywania poszczególnych elementów Strategii powołano Zespół ds. opracowania LSR, który czuwał nad uporządkowaniem wszystkich zebranych materiałów. W skład Zespołu weszli przedstawiciele 3 sektorów: publicznego, gospodarczego oraz społecznego. Na każdym tym etapie zastosowano różne metody partycypacji:

- spotkania otwarte w każdej z gmin obszaru LGD (etap diagnostyczny);
- badania ankietowe (etap diagnostyczny i etap planistyczny);
- fiszka projektowa – możliwość zgłoszenia propozycji projektu (etap planistyczny);
- wywiad z Zespołem ds. opracowania LSR (etap diagnostyczny i etap planistyczny);
- prace warsztatowe w grupach (etap planistyczny);
- dyżury pracownika online (etap diagnostyczny i etap planistyczny);
- punkt konsultacyjny (etap diagnostyczny i etap planistyczny);
- formularze uwag (etap opiniowania projektu LSR);
- prezentacja projektu LSR na WZC.

W dniu 22.08.2022 r. odbyło się pierwsze spotkanie Zespołu ds. opracowania LSR, na którym krótko została omówiona obecna sytuacja obszaru oraz założenia *Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027*. Następnie odbyła się pierwsza dyskusja na temat problemów jakie występują na obszarze oraz co stanowi szansę rozwojową dla obszaru.

W dniu 12.09.2022 r. w każdej z gmin wchodzących w skład LGD odbyły się otwarte spotkania informacyjno-warsztatowe. Mieszkańcy mogli uczestniczyć w spotkaniach również online. W trakcie spotkań mieszkańcy zostali zapoznani z założeniami programu LEADER oraz z danymi statystycznymi obrazującymi sytuację obszaru. Następnie odbyła się dyskusja na temat problemów z jakimi mierzą się mieszkańcy obszaru oraz szans, które odpowiednio wykorzystane pomogą w rozwoju regionu.

Spotkania pozwoliły nie tylko na zdiagnozowanie potrzeb obszaru, ale również były istotne w określeniu przyszłych kierunków rozwoju. W spotkaniach uczestniczyło łącznie 52 osoby, byli to zarówno lokalni

przedsiębiorcy, jak i przedstawiciele stowarzyszeń, KWG oraz pracownicy jednostek samorządu terytorialnego. Wśród najczęściej wymienianych problemów przez uczestników spotkań znalazły się m.in.: niskie zarobki oraz brak atrakcyjnych ofert pracy na terenie obszaru, niska aktywność społeczna mieszkańców oraz brak atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego, skierowanej do dzieci i młodzieży. Problem dla mieszkańców stanowi również mała dostępność żłobków i przedszkoli, a także brak świetlicy szkolnej. Z kolei jako potencjał mieszkańcy wskazywali: czyste środowisko, kulturę i tradycję lokalnej społeczności oraz atrakcyjny krajobraz. Na pytanie o to, gdzie mieszkańcy wydają pieniądze, w większości odpowiadano: w miejscu zamieszkania, w najbliższym ośrodku miejskim oraz w Internecie. Nakłoniło to uczestników do dyskusji o znaczeniu pieniądza w obiegu lokalnym, znaczeniu dostępu do wysokiej jakości Internetu oraz umiejętności cyfrowych, które dają możliwość rozwoju przedsiębiorczości i wzrostu poziomu jakości życia w danym miejscu. Mieszkańcy podczas spotkania mówili, że w kolejnych latach działaniami powinno się: „zawalczyć o siebie, o ludzi, którzy chcą żyć na obszarze i robić coś dla nich”.

Podczas prac nad LSR przeprowadzono dwa badania ankietowe. Ogłoszenia o ankietach zostały zamieszczone na stronie LGD oraz w mediach społecznościowych, na stronach gmin partnerskich, a także na słupach ogłoszeniowych oraz w budynkach urzędów, członkowie LGD byli również poinformowani o ankietach wiadomościami SMS.

W dniach 14–30.09.2022 r. przeprowadzone zostało badanie ankietowe na etapie diagnostycznym. Ankiety można było wypełnić online bądź w wersji papierowej w Biurze LGD. W badaniu ankietowym, w którym udział wzięło 38 osób, mieszkańcy mieli wskazać kluczowe mocne strony obszaru LGD. Wśród najczęściej wymienianych odpowiedzi pojawiły się: unikatowe walory przyrodniczo-krajobrazowe i czyste środowisko naturalne, w tym różnorodne formy ochrony przyrody (54% odpowiedzi) oraz ciekawa historia i dziedzictwo kulturowe obszaru, w tym znane osobistości związane z obszarem i cenne zabytki (46% odpowiedzi). W kolejnym pytaniu ankietowani zostali zapytani o słabe strony obszaru LGD, tutaj respondenci najczęściej wskazywali na starzejące się społeczeństwo (69% odpowiedzi) oraz mało atrakcyjny rynek pracy (51% odpowiedzi). Następne pytanie dotyczyło najważniejszych szans rozwoju jakie stoją przed obszarem LGD, wskazywano na: cyfryzację życia codziennego, w tym rosnące możliwości pracy zdalnej oraz modę na zdrowy styl życia (54% odpowiedzi), a także wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa (38% odpowiedzi). W pytaniu dotyczącym najistotniejszych zagrożeń jakie mogą być barierą dla rozwoju, mieszkańcy biorący udział w ankiecie wskazywali: wzrost kosztów życia (82% odpowiedzi) oraz konsekwencje społeczne i gospodarcze związane z występowaniem pandemii COVID-19, wojny w Ukrainie i ewentualnych innych nieprzewidzianych wydarzeń (59% odpowiedzi). Ankieta zawierała również pytanie otwarte, które dotyczyło największych potencjałów obszaru, na których powinien się opierać jego rozwój – respondenci najczęściej wymieniali: dzieci, młodzież oraz ludzi młodych, a także walory przyrodnicze. W ostatnim otwartym pytaniu, w którym respondenci mieli wskazać, co powinno wyróżniać obszar, pojawiły się różne odpowiedzi, takie jak: atrakcyjna oferta turystyczna dla dzieci i młodzieży, nastawienie na wysoką jakość życia mieszkańców, a także silny kapitał społeczny.

Kolejny etap prac również obejmował przeprowadzenie ankiet, które pozwoliły określić przyszłe kierunki rozwoju obszaru. Ankiety były dostępne online i w wersji papierowej od 05.10.2022 r. do 31.01.2023 r. W badaniu ankietowym udział wzięły 73 osoby, z czego 55% ankietowanych stanowiły kobiety, 71% osoby między 25 a 60 lat. Najwięcej osób biorących udział w ankiecie zamieszkuje bądź prowadzi działalność na terenie Gminy Dzierzgoń (46%). Ankietę najczęściej wypełniały osoby z sektora społecznego (50%). Na pytanie dotyczące kierunków rozwoju LGD, 51% respondentów wskazało na wspieranie aktywności społecznej mieszkańców, a 47% na wspieranie rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców. Kolejne z pytań dotyczyło grupy osób, do której powinny być skierowane działania – mieszkańcy najczęściej wskazywali na młodzież do 25. roku życia (58%). Wśród najczęściej wymienianych rodzajów wsparcia jakie powinny być wdrożone na obszarze, ankietowani wskazali: rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki (55%) oraz poprawę dostępu do usług dla lokalnych społeczności (41%). Natomiast w pytaniu dotyczącym głównych form komunikacji, 65% respondentów wskazało media społecznościowe. W ankiecie znalazło się również jedno pytanie otwarte dotyczące działań, które

powinny być realizowane na obszarze LGD – wymieniono najczęściej: rozwój oferty czasu wolnego, w tym zajęć sportowych, kulturalnych, integrujących społeczność, podnoszących kompetencje społeczne, kształtujących liderów życia społecznego oraz zwiększających kompetencje zawodowe kobiet, a także rozwój infrastruktury rekreacyjnej.

W dniu 17.10.2022 r. odbyło się kolejne spotkanie z Zespołem ds. opracowania LSR, na którym zostały przeprowadzone warsztaty w celu poznania potrzeb obszaru. Następnie podczas spotkania dyskutowano na temat potrzeb mieszkańców wskazywanych w ankietach oraz omówiono propozycję kierunków działań na podstawie spotkań z mieszkańcami, które odbyły się we wrześniu.

Na podstawie spotkań z mieszkańcami, diagnozy, ankiet oraz złożonych propozycji projektów, członkowie LGD wraz z Zarządem zdecydowali na jakich obszarach powinno się skupić LGD w najbliższych latach, aby zapewnić stabilny rozwój obszaru.

W dniach 11.01–08.02.2023 r. przeprowadzono otwarty nabór fiszek projektowych, tj. propozycji projektów do wdrażania w ramach LSR. W ramach naboru wpłynęło 98 fiszek. Propozycje projektów dotyczyły głównie zagospodarowania przestrzeni publicznych, rozwoju infrastruktury rekreacyjnej, zajęć dla dzieci i młodzieży, podnoszenia świadomości ekologicznej mieszkańców oraz projekty z zakresu termomodernizacji.

Ponadto po ogłoszeniu konkursu na wybór LSR w dniu 24.03.2023 r. odbyło się spotkanie Zespołu ds. opracowania LSR, na którym szczegółowo omówiono Regulamin konkursu wraz z załącznikami oraz możliwości finansowania projektów z *Funduszy Europejskich dla Pomorza na lata 2021–2027* oraz innych dostępnych źródeł finansowania. Ponadto w dalszym ciągu pracowano nad założeniami LSR. Podczas dyskusji omówiono m.in. poziom innowacyjności obszaru oraz jakie działania należy podjąć w celu jej zwiększenia. Wspólnie zdecydowano, że podczas realizacji LSR duży nacisk zostanie położony na animowanie mieszkańców do wdrażania innowacji, w tym celu mieszkańcy podczas różnych spotkań, warsztatów i szkoleń będą informowani o możliwościach zwiększenia innowacyjności usług, produktów itd.

Wypracowanie analizy SWOT oraz diagnozy obszaru było fundamentem stworzenia całego dokumentu. Na ich podstawie zostały sporządzone kolejne elementy LSR, które następnie były szczegółowo omawiane i poddawane dalszym konsultacjom społecznym. Zespół ds. opracowania LSR wszystkie zgłoszone uwagi i spostrzeżenia poddał dogłębnej analizie, a te z nich, które uznał za zasadne, uwzględnił podczas dalszych prac nad tworzeniem dokumentu.

Do opracowywania elementów LSR przyczyniło się 52 uczestników spotkań informacyjno-warsztatowych, 111 osób ankietowanych, 17 uczestników Wywiadów grupowych oraz internauci i zainteresowani mieszkańcy, którzy przekazywali swoje spostrzeżenia za pomocą formularzy zgłaszania uwag, konsultacji online oraz podczas dyżurów pracownika Biura LGD w każdej z gmin wchodzących w skład LGD.

Informacje o wszystkich spotkaniach były umieszczane na stronie internetowej LGD, w mediach społecznościowych, a także na tablicach ogłoszeń w każdej z gmin obszaru, tak aby zarówno młodzi mieszkańcy regionu jak i starsi mogli uczestniczyć w spotkaniach. Podczas dyskusji każdy z mieszkańców mógł zabrać głos i wszystkie postulaty uczestników spotkań zostały uwzględnione w pracach nad dokumentem.

Oprócz wykorzystania materiałów z szeroko prowadzonych konsultacji ze społecznością lokalną, wykorzystano również raporty ewaluacyjne z działania LGD. Wykorzystano zawarte w raportach informacje o wskazanych przez mieszkańców działaniach, które mogą wpłynąć na rozwój obszaru w obecnym okresie programowania oraz w większym stopniu skupiono się na szacowaniu wskaźników.

Czynny udział w tworzeniu dokumentu brali pracownicy Biura LGD poprzez uczestniczenie w szkoleniach i konsultacjach dotyczących tworzenia LSR oraz dzięki współpracy z innymi Lokalnymi Grupami Działania w celu wypracowania wspólnych stanowisk odnoszących się do poszczególnych elementów Strategii.

Wszystkie przeprowadzone spotkania w trakcie prac nad LSR odbywały się w budynkach spełniających wymagania w zakresie dostępności architektonicznej (w ogólnodostępnych obiektach pozbawionych barier architektonicznych) oraz dostępności cyfrowej i dostępności informacyjno-komunikacyjnych.

2. Etap wdrażania LSR

Na etapie wdrażania i realizacji LSR również przewiduje się dalszy udział społeczności lokalnej i konsultacje społeczne. Dzięki odpowiednim zapisom w dokumentach regulujących, w sytuacjach tego wymagających możliwe jest przeprowadzenie jej aktualizacji. W trakcie wdrażania LSR uwagi i zastrzeżenia mieszkańców poddawane będą analizie i na ich podstawie możliwe będzie dokonywanie zmian w zakresie doradztwa czy w Planie komunikacji z lokalną społecznością, który posiada LGD. Zgodnie z procedurą aktualizacji, informacje o planowanych zmianach udostępnione zostaną do publicznej wiadomości za pomocą strony internetowej LGD oraz mediów społecznościowych, a także na tablicach ogłoszeń w każdej z gmin obszaru, do dalszej konsultacji społecznej.

Wszystkie zainteresowane strony, szczególnie partnerzy lokalni i mieszkańcy będą zaangażowani we wdrażanie Strategii poprzez odpowiednią komunikację i animację, umożliwienie podejmowania decyzji (planowane mobilizowanie biernych interesariuszy do realizacji Strategii), możliwość wdrażania projektów oraz rozwijanie współpracy między podmiotami i zachęcanie do realizacji projektów partnerskich (budowanie zaufania).

Również na etapie wdrażania planuje się stosować metody komunikacji, które nie wykluczą żadnej z grup społecznych – osoby, które mają problem z przemieszczaniem się czy są ograniczone czasowo (np. młodzi rodzice), będą mogli pozyskiwać informacje w swoich domach – poprzez media społecznościowe, strony internetowe LGD i gmin zrzeszonych w LGD, rozmowy telefoniczne, podczas konsultacji będą mieli możliwość zgłaszania uwag w formie elektronicznej, przewiduje się także transmisję spotkań w czasie rzeczywistym z możliwością zabierania głosu poprzez czat. Osoby, które są wykluczone cyfrowo lub preferują tradycyjne formy komunikacji, będą mogły uzyskać wszelkie informacje w siedzibie LGD lub podczas spotkań, a także będą miały możliwość zgłaszania uwag w formie papierowej. Badania ankietowe prowadzone będą zarówno w formie tradycyjnej (papierowej), jak i online. LGD o swoich działaniach będzie informował również tradycyjnymi kanałami komunikacji, tj. ogłoszenia na tablicach informacyjnych w podmiotach publicznych i prywatnych, a także na słupach ogłoszeniowych. Zaplanowane metody pozwolą na dotarcie do szerokiego grona odbiorców, zarówno tych, którzy do tej pory uczestniczyli we wdrażaniu LSR, jak i osób do tej pory niezainteresowanych współpracą w ramach LGD. Wszystkie opisane metody zostały uwzględnione w Planie komunikacji.

Udział mieszkańców obszaru LGD, reprezentujących różne sektory w tworzeniu Strategii, był znaczny. To pokazało, iż mieszkańcy chcą pracować wspólnie w celu dalszego rozwoju regionu. Dlatego bardzo istotne jest dalsze zaangażowanie mieszkańców we współpracę na rzecz regionu. Pierwszym działaniem w tym kierunku będzie organizacja konferencji otwierającej wdrażanie nowej LSR, na której uczestnicy zostaną zapoznani z możliwościami jakie płyną z wdrażania założeń dokumentu.

Na etapie wdrażania LSR bardzo istotne będą relacje między członkami LGD. W związku z tym LGD będzie otwarta na inicjatywy członków i będzie do takich inicjatyw zachęcała poprzez zaproszenia do zgłaszania propozycji dotyczących funkcjonowania LGD i wdrażania LSR (konkursy). Sugestie członków LGD jak i zwykłych mieszkańców będą brane pod uwagę przez Zarząd Stowarzyszenia oraz Radę.

Członkowie LGD Kraina Dolnego Powiśla zdają sobie sprawę, że samo informowanie mieszkańców, iż mogą brać udział w rozwijaniu LSR i prezentowanie ofert finansowania dla regionu to za mało, a animacja to proces ciągły, dlatego też zaplanowano szereg innych działań animujących do podejmowania wspólnych inicjatyw ukierunkowanych na partnerstwo oraz zwiększenie innowacyjności obszaru, a także włączających wszystkich mieszkańców do aktywności, tak aby z czasem to sami mieszkańcy przejęli inicjatywę i stali się twórcami i kreatorami zmian w lokalnej społeczności.

W związku z powyższym pracownicy Biura LGD będą organizowali spotkania otwarte przez cały okres wdrażania LSR oraz przed ogłaszaniem naborów wniosków, na którym będą informować mieszkańców

o możliwościach realizacji projektów w partnerstwie oraz innowacyjnych. Podczas spotkań mieszkańcy dowiedzą się jakie korzyści płyną z współpracy partnerskiej oraz jak wdrażanie rozwiązań innowacyjnych wpłynie na rozwój obszaru. W spotkaniach będą uczestniczyć również potencjalni partnerzy z obszaru LGD oraz spoza niego. Ponadto raz na kwartał LGD planuje udział w wydarzeniu otwartym, na którym będzie prezentowała informacje na temat wdrażania LSR, gdzie również zostanie uwzględniony temat wyżej opisanych projektów. Ponadto w biurze LGD zostanie wprowadzony regularny dyżur doradcy, który będzie dostępny również online. Ważnym zadaniem stojącym przed LGD jest zachęcanie mieszkańców z różnych grup do podejmowania działania w partnerstwie. W związku z tym na stronie internetowej LGD powstanie również baza z projektami partnerskimi, które będą zgłaszane przez mieszkańców obszaru, a także informacja z listą potencjalnych partnerów, którzy będą chcieli realizować projekty zarówno z partnerami z obszaru oraz spoza niego.

Oprócz spotkań z członkami oraz potencjalnymi partnerami z obszaru planuje się również wspierać współpracę z innymi podmiotami, czyli animować podmioty z obszaru LSR do współpracy z innymi podmiotami poprzez szkolenia, spotkania aktywizacyjne i kojarzenie partnerów. W LSR przewidziano także aktywizowanie społeczności poprzez projekty grantowe oraz własne.

Ponadto LGD będzie otwarte na przyjmowanie nowych członków, w celu lepszej realizacji Strategii. Informacje o możliwości przystąpienia nowych członków do Stowarzyszenia będą również umieszczane na stronie internetowej LGD oraz w mediach społecznościowych.

W ramach wdrażania niniejszej LSR zaplanowano preferencje punktowe dla projektów realizowanych w partnerstwie, co przyczyni się do rozwinięcia współpracy między podmiotami z obszaru LGD, zwiększenia zainteresowania, a docelowo realizacji projektów partnerskich.

Wszystkie wskazane powyżej metody i kanały komunikacji będą służyły konkretnym celom. Niektóre stosowane będą w celu wywołania zmiany czy wygenerowania działania (preferencje punktowe dla projektów partnerskich, animowanie społeczności, animowanie podmiotów z obszaru LSR do współpracy z innymi podmiotami, możliwość zgłaszania pomysłów na realizację nowych projektów), ale też umożliwienia zarówno członkom LGD jak i zwykłym mieszkańcom wzajemnego zrozumienia przekazywanych informacji lub zadania pytania (badania ankietowe, publikowane w różny sposób informacje, organizowane spotkania i szkolenia itp.).

Działania związane z wdrażaniem LSR oraz wszelkie planowane formy i metody komunikacji z mieszkańcami, partnerami czy potencjalnymi beneficjentami będą możliwie szeroko spełniały wymagania w zakresie dostępności architektonicznej (powstająca w ramach LSR infrastruktura dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, również spotkania informacyjne będą odbywały się w obiektach pozbawionych barier architektonicznych), dostępności cyfrowej oraz dostępności informacyjno-komunikacyjnych.

IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU

1. Potrzeby rozwojowe i potencjały obszaru

Podstawę przygotowania jakiegokolwiek strategii rozwoju stanowi dobrze przeprowadzona diagnoza obszaru dotycząca problemów i potrzeb, jak również zasobów i potencjału danego terytorium i danej społeczności. Na cele opracowania LSR opracowana została w III kwartale 2022 r. *Diagnoza obszaru na potrzeby Lokalnej Strategii Rozwoju*. W niniejszym rozdziale LSR przytoczono te jej zapisy i wyniki analiz, które mają szczególne znaczenie dla tego obszaru. Różnice między danymi statystycznymi za 2020 r. i 2021 r. występujące między Diagnozą a LSR spowodowane są zmianą metodologii liczenia ludności przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) po zakończeniu Narodowego Spisu Powszechnego w 2021 r.

1.1. Zagrożenie trwałą marginalizacją

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030) to podstawowy dokument strategiczny polityki regionalnej państwa. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie roku 2030. Strategia ta jest zbiorem wspólnych wartości, zasad współpracy rządu i samorządów oraz partnerów społeczno-gospodarczych na rzecz rozwoju kraju i województw. Istotną częścią dokumentu jest Załącznik 1. Lista gmina zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021–2027. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją to zróżnicowane przestrzenie pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i funkcji gospodarczych, skupiska gmin wiejskich i powiązanych z nimi funkcjonalnie małych miast, w których nastąpiła kumulacja negatywnych zjawisk społecznych i ekonomicznych.

Wśród gmin z obszaru LGD Kraina Dolnego Powiśla na powyższej liście znalazły się cztery gminy: Dzierzgoń, Stary Dzierzgoń, Stary Targ i Mikołajki Pomorskie. Jediną gminą z powiatu i obszaru LGD, która nie znalazła się na liście gmin zagrożonych trwałą marginalizacją jest Gmina Sztum. Na poziomie regionalnym, w *Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030*, wyznaczone w KSRR 2030 obszary zagrożone trwałą marginalizacją na terenie województwa pomorskiego określono jako jeden z obszarów strategicznej interwencji: *OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją*. Są to regiony położone w różnych częściach województwa pomorskiego, będące w większości terenami wiejskimi. Oprócz ww. gmin powiatu sztumskiego zdefiniowano następujące obszary zagrożone trwałą marginalizacją: gminy wiejskie i miejsko-wiejskie z powiatów: bytowskiego (Czarna Dąbrówka, Kołczygłowy, Miastko, Trzebielino, Tuchomie), chojnickiego (Konarzyny), człuchowskiego (Czarne, Człuchów (gm.), Debrzno, Koczała, Rzeczenica), kościerskiego (Karsin, Liniewo, Stara Kiszewa), kwidzińskiego (Gardeja, Prabuty, Ryjewo), malborskiego (Lichnowy), słupskiego (Damnica, Dębica Kaszubska, Głowczyce, Kępice, Potęgowo, Smołdzino), starogardzkiego (Osieczna, Skórcz (gm.)), tczewskiego (Gniew, Morzeszczyn), wejherowskiego (Łęczyce)¹.

Wskaźnik zagrożenie trwałą marginalizacją na obszarze LSR za 2020 r.: obszar LGD osiąga 4 pkt².

1.2. Charakterystyka demograficzna

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego na dzień 31 grudnia 2020 roku, obszar objęty strategią rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność zamieszkiwało 39 586 osób, w tym 19 775 mężczyzn (50%) i 19 811 kobiet (50%), co stanowiło 100% ludności powiatu sztumskiego oraz 1,68% populacji województwa pomorskiego. Biorąc pod uwagę poszczególne gminy wchodzące w skład LGD, najwięcej ludzi zamieszkiwało gminę miejsko-wiejską Sztum (17 562 osoby), a najmniej gminę wiejską Mikołajki Pomorskie (3 445 osób). Szczegółowe dane na temat liczby ludności poszczególnych gmin w 2020 r. zaprezentowano w tabeli 2. Cały obszar LGD Kraina Dolnego Powiśla charakteryzują zbliżone uwarunkowania społeczne, które odzwierciedlają wartości wskaźników statystycznych.

¹ *Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030*, s. 121.

² Zgodnie z załącznikiem nr 5 do Regulaminu konkursu na wybór LSR *Kryteria wyboru LSR*, kryterium 5.1.

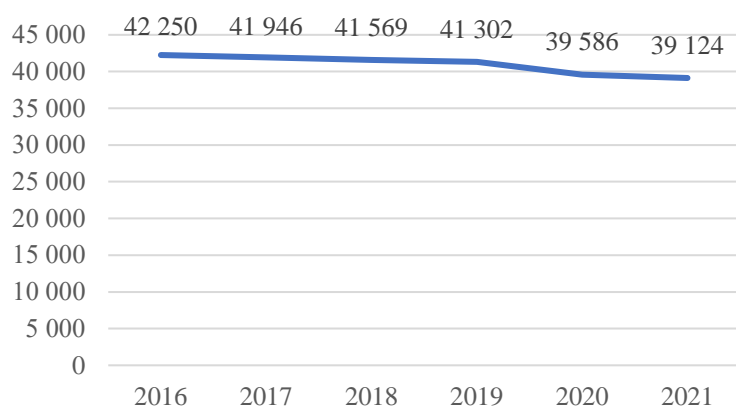
Tabela 2 Ludność poszczególnych gmin LGD Kraina Dolnego Powiśla w 2020 r.

Nazwa gminy	Liczba ludności	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn	Procentowy udział	Gęstość zaludnienia
Gmina Dzierzgoń	8 984	4 423	4 486	23	69
Gmina Stary Dzierzgoń	3 590	1 763	1 804	9	19
Gmina Stary Targ	6 005	3 053	3 073	15	42
Gmina Sztum	17 562	8 556	8 665	44	97
Gmina Mikołajki Pomorskie	3 445	1 730	1 747	9	38
Razem LGD	39 586	19 811	19 775	100	56

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na przestrzeni ostatnich lat liczba ludności obszaru systematycznie malała (wykres 1).

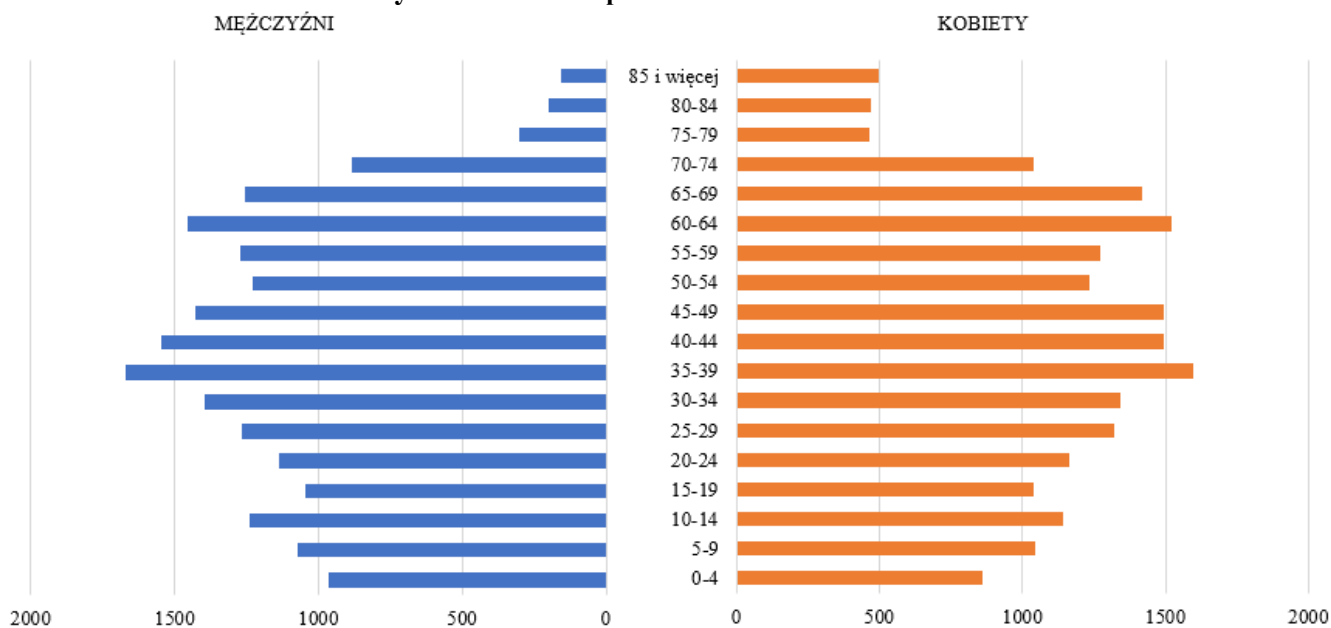
Wykres 1 Liczba ludności ogółem na obszarze LGD Kraina Dolnego Powiśla w latach 2016–2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Struktura wieku ludności w LGD wskazuje, iż obszar charakteryzuje starzejące się społeczeństwo. Na wykresie 2 zobrazowana została struktura ludności według poszczególnych grup wieku – tzw. piramida płci i wieku dla LGD Kraina Dolnego Powiśla w 2021 r.

Wykres 2 Piramida płci i wieku dla obszaru LGD w 2021 r.

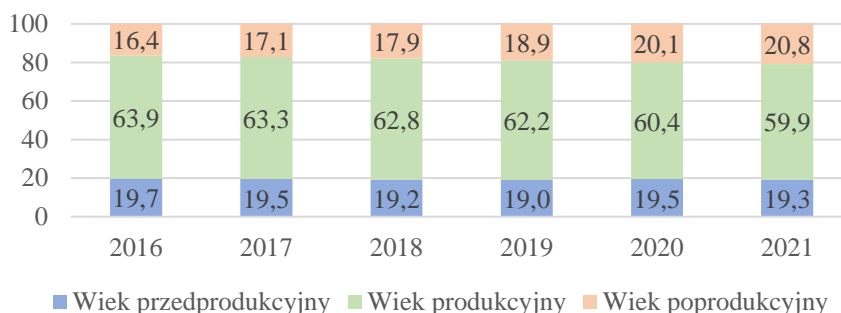
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przy obliczeniu wskaźnika *ludność w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LSR za 2020 r. ze wzoru:*

$$30 \times \left(1 - \frac{0,35 \times \text{liczba mieszkańców}}{\text{liczba osób w wieku nieprodukcyjnym}}\right) \text{ obszar LGD osiąga wartość } 3,46$$

Na wykresie 3 przedstawiono wartości wskaźnika *udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem* na obszarze LGD w latach 2016–2021. Udział osób w wieku poprodukcyjnym na terenie LGD corocznie wzrastał, ale w 2021 r. (20,8%) był niższy od średniej w województwie pomorskim (20,9%) oraz w Polsce (22,5%), jednak tempo wzrostu udziału tej grupy ludności jest wyższe – wartość tego wskaźnika w 2021 r. w stosunku do 2016 r. to wzrost na obszarze LGD o 4,4 punkty procentowe (pp.), podczas gdy średnio w województwie o 1,9 pp., a w kraju o 2,3 pp. (dane GUS).

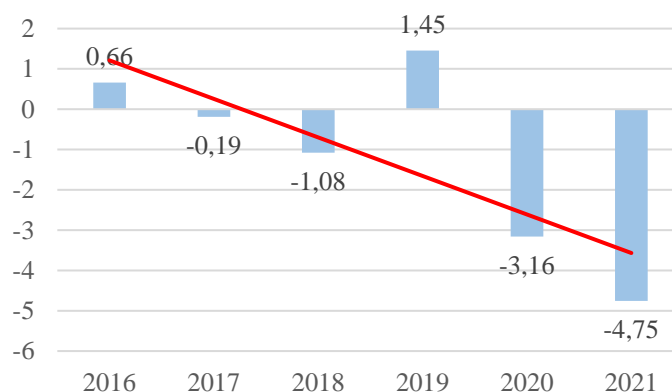
Wykres 3 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem na obszarze LGD w latach 2016–2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jednym ze wskaźników mających wpływ na kształtowanie się struktury ludności jest wskaźnik *przyrost naturalny na 1000 ludności* – wartość wskaźnika dla LGD w latach 2016–2021 wahała się, w latach 2017–2018 wskaźnik przyjmował wartości ujemne, natomiast w 2019 osiągnął wartość dodatnią, po czym w latach 2020–2021 zaczął znacznie spadać. Wartość wskaźnika w 2021 r. wynosiła -4,75, i była wyższa od średniej dla województwa pomorskiego (-2,01), ale niższa od wartości dla kraju (-4,95)³.

Wykres 4 Przyrost naturalny na 1 000 ludności na obszarze LGD w latach 2016–2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W kontekście kształtowania się struktury ludności w danym miejscu, istotne jest także saldo migracji, stanowiące różnicę pomiędzy napływem a odpływem ludności z danego obszaru w określonym czasie. Migracje stanowią jeden z najważniejszych (po liczbie urodzeń i zgonów) czynników, które kształtują liczbę ludności w danym obszarze. Według danych GUS w 2020 r. na obszarze LGD zameldowało się 342 osoby, jednak znacznie więcej było wymeldowanych, bo aż 569 osób, co jest negatywnym zjawiskiem.

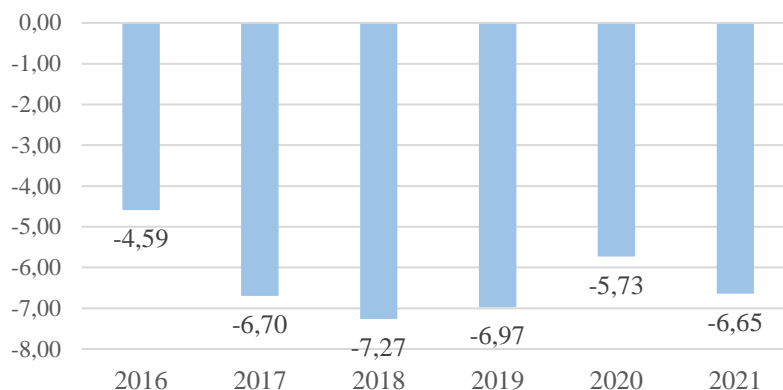
Przy obliczeniu wskaźnika *migracje na obszarze LSR za 2020 r. ze wzoru:*

³ Dane GUS za 2021 r.

$$4 \times (1 - 40 \times \frac{(\text{zameldowania} - \text{wymeldowania})}{\text{liczba mieszkańców}}) \text{ obszar LGD osiąga wartość } 4,92$$

Natomiast wartości wskaźnika *saldo migracji na 1 000 ludności* na obszarze LGD na przestrzeni analizowanych lat wahały się, ale zawsze były ujemne (wykres 5). Najwyższą wartość wskaźnik osiągnął w 2016 roku: -4,59, najniższą w roku 2018: -7,27, natomiast w 2021 roku osiągnięta wartość (-6,65) była znacznie niższa od średniej dla województwa (2,0) oraz kraju (0,1), co pokazuje, iż sytuacja obszaru jest niekorzystna⁴.

Wykres 5 Saldo migracji na 1 000 ludności na obszarze LGD w latach 2016–2021

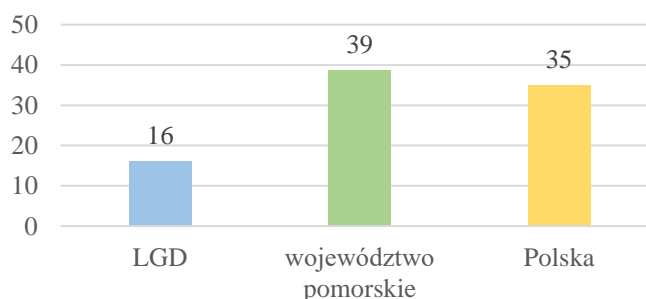

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na spotkaniach w gminach z obszaru LGD mieszkańcy wśród zagrożeń również wymieniali depopulację obszaru, która spowodowana jest między innymi niskim przyrostem naturalnym, odpływem ludzi młodych oraz starzeniem się społeczeństwa. Działania związane z realizacją LSR powinny być zatem ukierunkowane na zapewnienie mieszkańcom dobrych warunków do rozwoju, tak aby zachęcić ich do pozostania na obszarze oraz powinny być dostosowane do potrzeb osób bez względu na wiek. Planowane przedsięwzięcia powinny być skierowane zarówno do osób młodych, aby zapewnić im równe szanse edukacyjne i rozwojowe, ale także do osób starszych, ze względu na to, iż obszar charakteryzuje starzejące się społeczeństwo. Jednak podkreślali, iż zdają sobie sprawę, że nie wszystkich młodych ludzi da się zatrzymać w miejscu zamieszkania, ale rozwijając obszar i wzmacniając ich przywiązanie do tego miejsca, można spowodować, że po zakończeniu studiów będą chcieli wrócić.

Ważnym czynnikiem świadczącym o potencjale demograficznym danego obszaru jest kwestia związana z budownictwem mieszkaniowym – można go ocenić za pomocą wskaźnika pozwolenia wydane na budowę i zgłoszenia budowy z projektem budowlanym w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Wysoka wartość tego wskaźnika oznacza, że ludzie chętnie inwestują w dane miejsce jako miejsce zamieszkania – akumulują w nim swój majątek i chcą się w nim osiedlić. Wskaźnik ten dla LGD był znacznie niższy niż średnia dla województwa i kraju, co prezentuje wykres 6.

Wykres 6 Pozwolenia wydane na budowę i zgłoszenia budowy z projektem budowlanym w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

⁴ Dane GUS za 2021 r.

1.3. Charakterystyka gospodarki, przedsiębiorczości i sektora społecznego

Sytuację gospodarczą obszaru LGD Kraina Dolnego Powiśla odzwierciedlają wskaźniki gospodarcze tj. *liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności* oraz *podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym*.

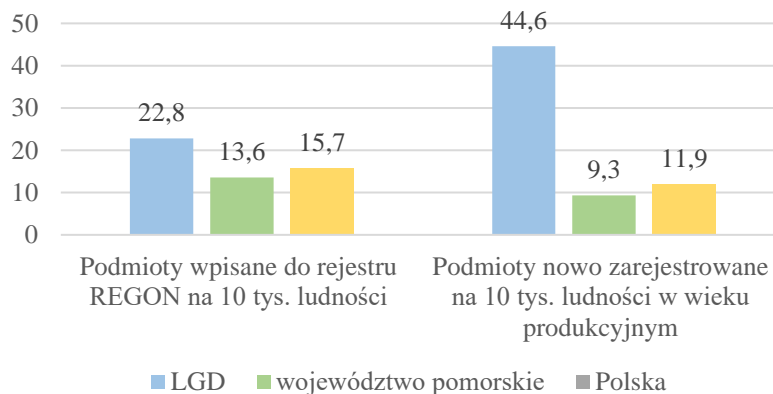
W tabeli 3 przedstawiono wskaźniki gospodarcze dla LGD oraz województwa pomorskiego i Polski w latach 2016–2021. Na przestrzeni analizowanych lat *liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności* systematycznie wzrastała i w ostatnim badanym roku wynosiła 958. Mimo pozytywnego trendu, wartość ta była zdecydowanie niższa niż średnia dla Polski (1 276) oraz województwa pomorskiego (1 407). Wartości wskaźnika *liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym* dla LGD na przestrzeni lat wahały się – w 2021 r. wartość wskaźnika wynosiła 134 i była niższa od średniej dla województwa (197) oraz kraju (165). Pozytywnym zjawiskiem jest dynamika zmian analizowanych wskaźników (wzrost/spadek wartości wskaźników w 2021 r. w stosunku do 2016 r.), która dla LGD była większa od dynamiki zmian dla województwa i kraju, szczególnie dla podmiotów nowo zarejestrowanych (wykres 7).

Tabela 3 Wskaźniki gospodarcze dla średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności						Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Kraina Dolnego Powiśla	780	799	819	857	920	958	93	113	149	132	117	134
województwo pomorskie	1 239	1 264	1 271	1 311	1 351	1 407	180	195	206	193	171	197
Polska	1 103	1 121	1 136	1 175	1 224	1 276	147	154	169	165	145	165

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 7 Dynamika wzrostu wartości wskaźników gospodarczych obszaru LGD, województwa i kraju – wzrost/spadek procentowy w 2021 r. w stosunku do 2016 r

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Poza nowo zarejestrowanymi podmiotami, warto zwrócić uwagę na wskaźniki: *jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. oraz ludności udział % podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON* oraz które świadczą o kondycji przedsiębiorstw oraz poziomie trudności w prowadzeniu działalności na danym obszarze w danym okresie. Wartości ww. wskaźników dla LGD, województwa pomorskiego i Polski w latach 2016–2021 przedstawiono w tabeli 4. W przypadku pierwszego wskaźnika wartości wahały się zarówno na obszarze LGD jak i w województwie oraz kraju, a w ostatnim analizowanym roku wartość wskaźnika dla obszaru była taka sama jak dla kraju (50) oraz niższa niż dla województwa (62). W przypadku drugiego wskaźnika wartości dla obszaru były co roku wyższe niż średnia dla kraju, w 2021 r. wskaźnik dla obszaru LGD (5,3) był również wyższy od średniej dla kraju (3,9) oraz dla województwa (4,3), co świadczy o niekorzystnej sytuacji.

Tabela 4 Wskaźniki świadczące o kondycji przedsiębiorstw – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności						Udział % podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Kraina Dolnego Powiśla	58	59	76	45	37	50	7,5	7,4	9,2	5,3	4,0	5,3
województwo pomorskie	90	90	112	70	55	62	7,3	7,2	8,8	5,3	4,0	4,3
Polska	77	75	86	59	44	50	6,9	6,7	7,6	5,0	3,6	3,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W tabeli 5 przedstawiono wartość wskaźników *udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników w liczbie mieszkańców ogółem* średnio w LGD oraz województwie i kraju w roku 2016 i 2020. Przedsiębiorstwa, które zatrudniają mniej niż 50 pracowników to tzw. mikro (do 9 pracowników) i małe firmy (do 49 pracowników). Stanowią one ok. 99% polskiego sektora przedsiębiorstw. Udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników w liczbie mieszkańców ogółem według danych GUS, pomimo stałego wzrostu, w każdym z analizowanych lat był na obszarze LGD niższy niż średnio w województwie i kraju.

Tabela 5 Wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości dla obszaru LGD w porównaniu do województwa i kraju w roku 2016 i 2020

Jednostka terytorialna	Przedsiębiorstwa zatrudniające mniej niż 50 pracowników (0–9 i 10–49) ogółem		Udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników w liczbie mieszkańców ogółem	
	2016	2020	2016	2020
LGD Kraina Dolnego Powiśla	3 262	3 610	7,7	9,1
województwo pomorskie	284 671	316 527	12,3	14,1
Polska	4 203 948	4 631 699	10,9	12,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przy obliczeniu wskaźnika przedsiębiorczość na obszarze LSR za 2020 r. ze wzoru:

$$\frac{0,25 \times \text{liczba mieszkańców}}{\text{liczba przedsiębiorstw poniżej 50 pracowników}} \text{ obszar LGD osiąga wartość } 2,74$$

Biorąc pod uwagę udział % podmiotów gospodarczych według grup rodzajów działalności (PKD 2007) w 2021 r. średni udział grupy „rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” był dla obszaru LGD wyższy (3,1) niż średnia dla województwa (1,2) i kraju (1,5). Zdecydowanie najbardziej spośród gmin obszaru w tym zakresie wyróżnia się Gmina Stary Dzierżoń – wartość wskaźnika wynosi 11,0%, jest to wartość znacznie wyższa niż w przypadku pozostałych gmin, a także wyższa niż średnia dla województwa i kraju⁵.

Jak wynika z danych statystycznych klasyfikacji podmiotów gospodarczych według sekcji PKD 2007, największa liczba, spośród wszystkich 3 734 podmiotów gospodarczych na obszarze LGD Kraina Dolnego Powiśla w 2021 r., była zarejestrowana w sekcjach: F „Budownictwo” – 814 podmiotów (21,8%), G „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle” – 654 podmioty (17,5%) i L „Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości” – 357 podmiotów (9,6%). Na obszarze nie są zarejestrowane żadne podmioty w sekcji U „Organizacje i zespoły eksterytorialne”, a najniższe i nikłe udziały podmiotów zarejestrowane są w sekcjach B „Górnictwo i wydobywanie” oraz D „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych”.

⁵ Dane GUS za 2021 r.

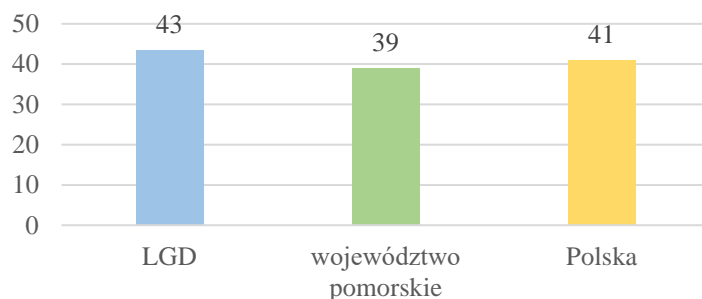
Teren powiatu sztumskiego (wszystkie gminy obszaru LGD) jest włączony w Pomorską Specjalną Strefę Ekonomiczną, która powstała w 2001 r. Jest to część Polskiej Strefy Inwestycji, która jest instrumentem wsparcia dla przedsiębiorców planujących nowe inwestycje. Jednym z jej kluczowych zadań jest przyznawanie ulgi podatkowej na okres od 10 do 15 lat. Pomoc udzielana jest firmom z sektora przemysłu oraz nowoczesnych usług, niezależnie od wielkości firmy oraz jej lokalizacji. Decyzję o wsparciu w województwie kujawsko-pomorskim i wschodniej części województwa pomorskiego wydaje Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna⁶.

Zgodnie z Rejestrem Centralnego Wykazu Obiektów Hotelarskich⁷ na całym obszarze LGD nie funkcjonuje ani jeden obiekt hotelowy. Według danych GUS⁸ na terenie obszaru funkcjonuje 5 obiektów noclegowych – kwatery prywatne oraz kwatery agroturystyczne. W Gminie Dzierzgoń znajdują się dwa podmioty oferujące łącznie 34 miejsca noclegowe, w gminach Stary Dzierzgoń, Stary Targ i Sztum – po jednym podmiocie noclegowym. W Gminie Mikołajki Pomorskie funkcjonują domki nad Jeziorem w Balewie. Łącznie na terenie obszaru są dostępne 83 miejsca noclegowe.

Istnieje wiele definicji przedsiębiorczości. O przedsiębiorczości na ogół mówi się w kontekście gospodarczym, natomiast istotna jest również przedsiębiorczość społeczna, rozumiana jako sfera aktywności obywatelskiej, która łączy działalność ekonomiczną z działalnością pożytku publicznego, przyczyniając się m.in. do integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, do tworzenia miejsc pracy oraz rozwoju lokalnego. W całym powiecie sztumskim, a więc na obszarze LGD funkcjonuje 9 przedsiębiorstw społecznych – 7 z nich w Gminie Dzierzgoń i 2 w Gminie Sztum.

Ludzie przedsiębiorczy to ludzie aktywni zawodowo i/lub społecznie. Istotna w tym zakresie jest analiza kapitału społecznego. Jednym z głównych mierników kapitału społecznego jest wskaźnik *liczba fundacji, stowarzyszeń, organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców* (wykres 8). Wskaźnik obszaru corocznie wzrastał, w 2021 r. osiągnął wartość wyższą od średniej dla województwa i kraju⁹ (we wcześniejszych analizowanych latach również był wyższy).

Wykres 8 Liczba fundacji, stowarzyszeń, organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Niezadowolenie z sytuacji dotyczącej przedsiębiorczości, którą obrazują wskaźniki statystyczne, odzwierciedlają także wyniki z przeprowadzonych konsultacji społecznych. Podczas spotkań informacyjno-warsztatowych oraz wywiadów grupowych temat pobudzenia przedsiębiorczości i zaangażowania mieszkańców w prowadzenie własnych działalności był również poruszany. Zauważyli, że młodzi ludzie nie chcą zakładać swoich działalności, natomiast osoby po 30. roku życia te działalności mają i chcą je rozwijać. Jednak uczestnicy spotkań podkreślali, że należy uczyć przedsiębiorczości całą społeczność, a nie dawać im gotowe rozwiązania. Dlatego stwierdzono, że przedsiębiorczości należy uczyć w szkołach podstawowych i średnich, żeby ci młodzi ludzie w przyszłości chcieli inwestować w regionie i rozwijać swój biznes. Zauważono, że również należy aktywizować

⁶ Polska Strefa Inwestycji, strona internetowa Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej sp. z o.o., strefa.gda.pl

⁷ System Rejestrów Publicznych w Turystyce, strona internetowa Ministerstwa Sportu i Turystyki, turystyka.gov.pl, inf. z dnia 20.09.2022 r.

⁸ Dane GUS, stan na dzień 31 lipca 2022 r.

⁹ Dane GUS.

seniorów, żeby pozostawali jak najdłużej na rynku pracy. Drugim obszarem, który według uczestników spotkań wymaga wsparcia jest rozwój kapitału społecznego oraz kreowanie lokalnych liderów, którzy zechcą wziąć na siebie odpowiedzialność za swoje małe społeczności. Podkreślano, że w działaniach aktywizacji społecznej należy uwzględnić seniorów, nie tylko żeby ich włączyć w życie społeczne, ale żeby mieli również pomoc młodych w codziennym życiu. Podobnie w ankietach – mieszkańcy najczęściej wśród kierunków rozwoju wskazywali na wspieranie przedsiębiorczości, aktywności społecznej i podnoszenie kompetencji i rozwój osobisty mieszkańców. Również w rekomendacjach do *Ewaluacji instrumentu RLKS w województwie pomorskim w latach 2014–2020 Stowarzyszenie Kraina Dolnego Powiśla*¹⁰ wskazywano, aby kontynuować działania skierowane na rozwój społeczeństwa.

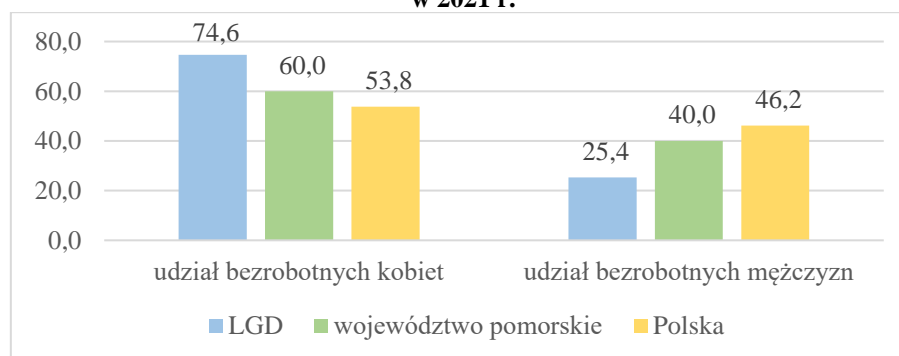
1.4. Charakterystyka rynku pracy – zatrudnienie i bezrobocie

Sytuację panującą na rynku pracy odzwierciedlają wskaźniki dotyczące zatrudnienia oraz bezrobocia. Ogólna liczba bezrobotnych na obszarze LGD w 2020 r. wynosiła 1 052 osoby, w tym 747 kobiet (71%) oraz 305 mężczyzn (29%). Udział procentowy kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych na obszarze LGD w 2020 r. był znacznie wyższy od średniej w województwie (59,2%) oraz kraju (53,7%), natomiast liczba bezrobotnych mężczyzn na obszarze była niższa od średniej dla województwa (40,8%) i kraju (46,3%). W kolejnym analizowanym roku sytuacja dotycząca bezrobocia kobiet jeszcze się pogorszyła, natomiast bezrobocie wśród mężczyzn spadło, co przedstawiono na wykresie 9. Ponadto według danych GUS w latach 2016–2019 ogólna liczba bezrobotnych malała, jednak w 2020 r. nastąpił wzrost tego wskaźnika, na co miała wpływ niewątpliwie pandemia COVID-19.

Przy obliczeniu wskaźnika *bezrobotni na obszarze LSR* za 2020 r. ze wzoru:

$$5 \times \left(1 - \frac{0,015 \times \text{ludność w wieku produkcyjnym}}{\text{liczba bezrobotnych}} \right) \text{ obszar LGD osiąga wartość } 3,21$$

Wykres 9 Procentowy udział bezrobotnych według płci na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kolejnym wskaźnikiem charakteryzującym rynek pracy jest *udział długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem* (tabela 6). W tym przypadku wskaźnik dla obszaru LGD w latach 2016–2019 był wyższy od średniej dla województwa, w roku 2020 był na tym samym poziomie, a w 2021 r. był niższy od średniej wojewódzkiej, natomiast we wszystkich analizowanych latach wskaźnik dla obszaru LGD był niższy od średniej dla kraju.

¹⁰ Strona internetowa LGD Kraina Dolnego Powiśla, krainadolnegopowisla.pl

Tabela 6 Udział długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	Udział długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem (%)					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Kraina Dolnego Powiśla	53,0	50,7	46,2	43,5	42,1	45,9
województwo pomorskie	50,4	45,6	43,5	42,3	42,1	52,8
Polska	56,0	55,0	52,4	49,9	49,3	56,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wskaźnikiem, który również obrazuje sytuację ekonomiczną na obszarze LGD, jest przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej. Dane dotyczące wynagrodzeń określone są na poziomie powiatu. Sytuacja, jaka ma miejsce w powiecie sztumskim, całkowicie odzwierciedla sytuację na obszarze LGD, który w całości jest położony w tej jednostce administracyjnej i żadne inne jednostki nie wchodzą w skład tego powiatu. W 2020 r. wskaźnik przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie osiągnął wartość 85,4% średniej krajowej i prezentował się gorzej od wyniku województwa (99,3%). Wskaźnik ten od 2016 r. corocznie wzrastał, zarówno dla województwa pomorskiego, jak i dla powiatu sztumskiego (dane GUS).

Dane statystyczne odzwierciedlają opinię mieszkańców. Podczas spotkań mieszkańcy wskazywali jako jeden z problemów obszaru sytuację na rynku pracy. Mieszkańcy zwrócili uwagę, że bardzo wielu mieszkańców dojeżdża codziennie do pracy do pobliskich większych miast, gdzie jest więcej ofert pracy, ale przez to tracą czas na dojazdy, co powoduje, że mają go mniej dla rodziny i na aktywności społeczne. Według uczestników spotkań cyfryzacja da możliwości zawodowe m.in. poprzez pracę zdalną czy rozwój usług zlokalizowanych na obszarze, ale świadczonych przez Internet. Podczas prac nad LSR mieszkańcy dyskutowali również na temat osób w niekorzystnej sytuacji. Analizując dane statystyczne oraz z obserwacji swojego otoczenia mieszkańcy zdecydowali, iż grupą, która potrzebuje największego wsparcia, są kobiety. W związku z tym wydaje się być słuszne skierowanie działań w kolejnych latach na wsparcie kobiet jako osób w niekorzystnej sytuacji. Podkreślano, że należy dać kobietom więcej możliwości na podnoszenie swoich kompetencji, w tym cyfrowych, które będą mogły wykorzystać w sferze społecznej i gospodarczej. Według uczestników spotkań trzeba również wesprzeć integrację kobiet i ich poczucie własnej wartości, żeby nie bały się podejmować działań w kierunku rozwoju kariery. Należy również pokazać kobietom jakie możliwości daje cyfryzacja, tak żeby mogły rozwijać swoje umiejętności również poprzez naukę zdalną oraz podejmować zdalną pracę bez konieczności wyjeżdżania poza obszar. To dodatkowo ułatwi pogodzenie wychowania dzieci z karierą zawodową, gdyż to najczęściej matki wybierają pracę w miejscu zamieszkania ze względu na dzieci, a jeśli nie ma atrakcyjnych ofert pracy w miejscu zamieszkania, to rezygnują z możliwości podjęcia jej gdzieś dalej.

1.5. Charakterystyka rolnictwa, rynku rolnego, obszary po PGR

Spójność obszaru LGD Kraina Dolnego Powiśla pod względem ekonomicznym przedstawia ilość gospodarstw rolnych o podobnej strukturze. Największy udział w powierzchni gospodarstw rolnych ogółem mają gospodarstwa wielkopowierzchniowe – powyżej 15 ha (tabela 7) – udział tych gospodarstw jest znacznie wyższy niż średnia dla województwa i Polski. Według danych GUS¹¹ największy udział wśród upraw rolnych na obszarze LGD miały: zboża, rzepak i buraki cukrowe.

¹¹ Powszechny Spis Rolny, dane GUS z 2020 r.

Tabela 7 Struktura gospodarstw rolnych na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2020 r.

Jednostka terytorialna	Udział gospodarstw rolnych w powierzchni ogółem	Udział gospodarstw w gospodarstwach rolnych ogółem ze względu na wielkość			
		1–5 ha	5–10 ha	10–15 ha	15 ha i więcej
LGD Kraina Dolnego Powiśla	68,7	1,4	2,6	2,1	93,2
województwo pomorskie	42,1	4,4	7,8	8,3	79,4
Polska	47,8	11,6	13,7	10,6	64,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

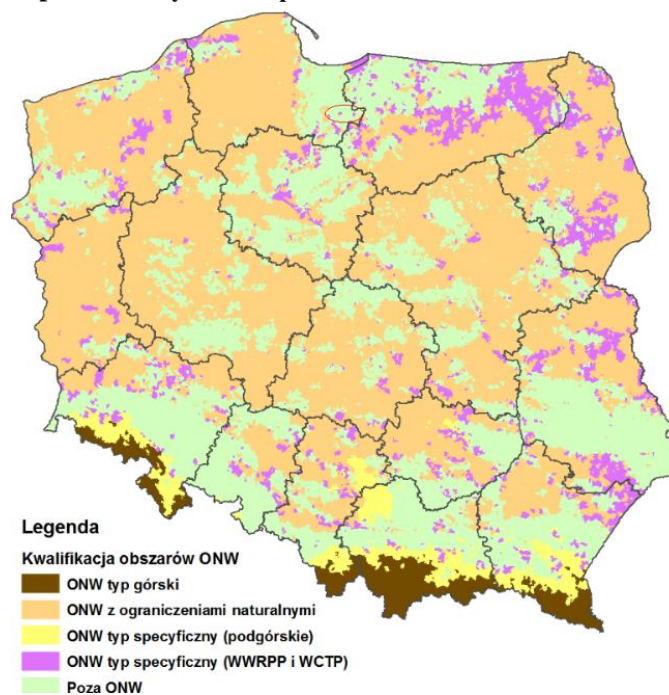
W 2012 roku rozpoczął się wieloletni projekt badawczy pn. Monitoring Rozwoju Obszarów Wiejskich (MROW) finansowany przez Fundację Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej¹². Celem projektu jest stała obserwacja zmian społeczno-gospodarczych dokonujących się na obszarach wiejskich w Polsce. W wyniku zastosowania procedur statystycznych, wykorzystujących przyjęty schemat analizy, zdefiniowano typy gmin podobnych pod względem struktury rozwoju, a więc charakteryzujących się podobną kombinacją ocen dla jedenastu składowych definiujących operacyjnie rozwój obszarów wiejskich. Przyjęta metoda pozwoliła wydzielić 7 typów gmin, które w MROW stały się przedmiotem analizy. Zgodnie z przyjętą metodologią, gminy LGD Kraina Dolnego Powiśla zostały zakwalifikowane jako następujące typy:

- *dominacja rolnictwa wielkoobszarowego* – gminy: Dzierzgoń, Stary Dzierzgoń, Stary Targ, Mikołajki Pomorskie;
- *wielofunkcyjne, równowaga seniorów* – Gmina Sztum.

Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej została zwaloryzowana przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach w latach 70. XX w. Wskaźnik Waloryzacji Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej (WWRPP) pozwala na ilościową i przestrzenną ocenę czynników naturalnych, decydujących o potencjalnej wydajności plonów na poziomie lokalnym. WWRPP jest wskaźnikiem złożonym, przyjmującym wartość maksymalną 120. Średnia wartość wskaźnika dla województwa pomorskiego wynosi 66,2 punkty, przy średniej dla kraju 66,6 punktów, a więc poziom wskaźnika dla województwa znajduje się niewiele poniżej średniej krajowej. Obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) to tereny, na których produkcja rolnicza jest utrudniona ze względu na warunki naturalne (mapa 2).

¹² Strona internetowa Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, irwirpan.waw.pl/index.php/offer/show/538/badania/monitoring-rozwoju-obszarow-wiejskich/badania/monitoring-rozwoju-obszarow-wiejskich

Mapa 2 Sumaryczna mapa obszarów ONW w Polsce

Źródło: strona internetowa Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa Państwowego Instytut Badawczy, onw.iung.pulawy.pl/mapa

Większość obszaru LGD została zakwalifikowana jako obszar poza ONW. We wszystkich gminach znajdują się jednak obszary ONW. Są to:

- Gmina Dzierzgoń: 1 obszar z ograniczeniami naturalnymi (strefa 2);
- Gmina Stary Dzierzgoń: 4 obszary z ograniczeniami naturalnymi (strefa 1 i 2) oraz 2 specyficzne (strefa 1);
- Gmina Stary Targ: 1 obszar specyficzny (strefa 1);
- Gmina Mikołajki Pomorskie: 1 obszar z ograniczeniami naturalnymi (strefa 1);
- Gmina Sztum: 3 obszary z ograniczeniami naturalnymi (strefa 1) oraz 1 obszar specyficzny (strefa 1).

Ponadto na terenie wszystkich gmin obszaru LGD do lat 90. XX wieku funkcjonowały Państwowe Gospodarstwa Rolne.

1.6. Finanse samorządowe

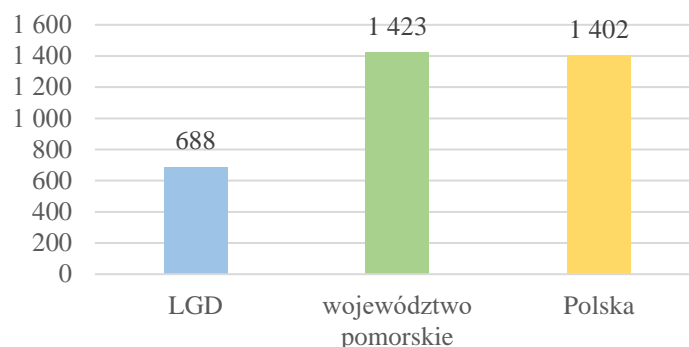
Sytuację obszaru LGD obrazują również wskaźniki dotyczące finansów samorządów wchodzących w skład LGD (tabela 8). Wskaźnik *dochody ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca* w 2021 r. dla obszaru LGD wynosił 6 449 zł i był niższy od średniej dla województwa (7 500 zł) oraz dla kraju (7 242 zł). Natomiast wskaźnik *dochody własne na jednego mieszkańca* dla obszaru LGD (2 349 zł) również był niższy od średniej dla województwa (3 684 zł) i kraju (3 487 zł). Jednym z elementów dochodów własnych samorządu jest udział w podatkach, stanowiących dochody budżetu państwa, w postaci wpływów z podatku dochodowego od osób fizycznych zamieszkałych na terenie danej gminy. Wpływy z podatków od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca na obszarze LGD również rosły na przestrzeni analizowanych lat i w 2021 r. wynosiły 688 zł, jednak były znacznie mniejsze od średniej dla województwa (1 423 zł) oraz kraju (1 402 zł), co zaprezentowano na wykresie 10.

Tabela 8 Średnie dochody ogółem i dochody własne na 1 mieszkańca (zł) – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	Dochody ogółem na 1 mieszkańca (zł)						Dochody własne na 1 mieszkańca (zł)					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Kraina Dolnego Powiśla	4 080	4 475	4 635	4 948	5 737	6 449	1 498	1 678	1 621	1 887	2 173	2 349
województwo pomorskie	4 917	5 315	5 808	6 385	6 961	7 500	2 507	2 670	2 985	3 177	3 448	3 684
Polska	4 585	4 936	5 387	5 968	6 548	7 242	2 368	2 508	2 732	2 958	3 195	3 487

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 10 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł) na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Równie istotne są dane dotyczące wydatków majątkowych i bieżących w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Średnia wartość wydatków majątkowych dla obszaru LGD w 2021 r. wynosiła 840 zł i była znacznie niższa od średniej dla województwa (1 063 zł) i dla kraju (1 026 zł). Średnia wartość wydatków bieżących dla obszaru LGD w 2021 r. wynosiła 5 168 zł i była również niższa od średniej dla województwa (6 147 zł) i kraju (5 859 zł). Pozytywnym zjawiskiem jest systematyczny wzrost wydatków bieżących od 2016 r., co przedstawiono w tabeli 9.

Tabela 9 Wydatki majątkowe i wydatki bieżące na 1 mieszkańca (zł) – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	Wydatki majątkowe na 1 mieszkańca						Wydatki bieżące na 1 mieszkańca					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Kraina Dolnego Powiśla	519	350	1 169	714	760	840	3 462	3 811	3 972	4 351	4 843	5 168
województwo pomorskie	591	758	1 234	1 167	1 020	1 063	4 126	4 572	4 794	5 341	5 803	6 147
Polska	508	697	1 066	1 011	958	1 026	3 918	4 259	4 509	5 039	5 533	5 859

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W kontekście analizy stanu finansów publicznych ważny jest także tzw. wskaźnik G, czyli wskaźnik dochodów podatkowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca dla poszczególnych gmin. Wskaźnik ten stanowi podstawę do wyliczenia rocznych kwot części wyrównawczej subwencji ogólnej i wpłat na dany rok. Średnia wartość wskaźnika G dla obszaru LGD w 2020 r. wynosiła 1 188,86 zł.

Przy obliczeniu wskaźnika *dochód podatkowy na obszarze LSR* za 2020 r. ze wzoru:

$$\frac{3750}{\text{średnia wartość wskaźnika } G \text{ gmin objętych LSR}} \text{ obszar LGD osiąga wartość } 3,15$$

1.7. Opieka społeczna

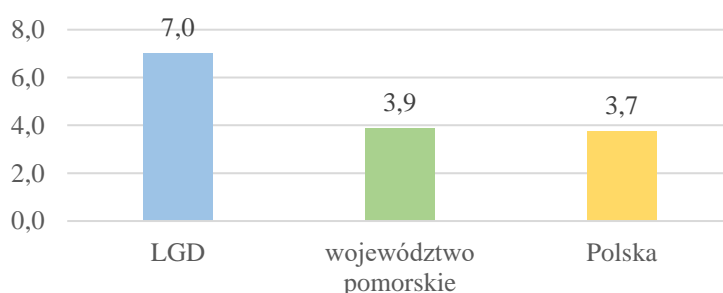
W zakresie pomocy społecznej w każdej z gmin powołana jest wyspecjalizowana jednostka – Ośrodek Pomocy Społecznej, który zajmuje się świadczeniem usług opiekuńczych i specjalistycznych dla osób starszych i chorych, pomocą finansową, rzeczową i organizacyjną dla osób w trudnej sytuacji życiowej oraz poprzez swoje działania podejmuje walkę z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na obszarze LGD od 2016 roku stale malała i w 2020 r. wynosiła 2 994 osoby.

Przy obliczeniu wskaźnika *środowiskowa pomoc społeczna na obszarze LSR za 2020 r. ze wzoru:*

$$6 \times \left(1 - \frac{0,015 \times \text{liczba mieszkańców}}{\text{liczba osób korzystających z pomocy społecznej}}\right) \text{ obszar LGD osiąga wartość } 4,81$$

Natomiast w 2021 r. wskaźnik *udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie mieszkańców ogółem* dla obszaru LGD wynosił 7,0% i był wyższy od średniej dla województwa (3,9%) oraz dla kraju (3,7%), co przedstawiono na wykresie 11

Wykres 11 *Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie mieszkańców ogółem na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wartość wskaźnika *gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego na 10 tys. mieszkańców* spadała z roku na rok (tabela 10), ponadto w ostatnim analizowanym roku wskaźnik dla obszaru LGD (298) był wyższy od średniej dla województwa (184) i średniej dla kraju (186). Wartość wskaźnika *rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców ogółem* dla całego obszaru wynosiła w 2021 r. 27 rodzin i była znacznie wyższa od średniej dla województwa (19) oraz kraju (18). Pozytywnym zjawiskiem jest to, iż wartość tego wskaźnika cały czas maleje. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku wskaźnika *udział % dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku*, który w 2021 r. wynosił 29% dla całego obszaru i był wyższy niż średnia dla kraju (19%) oraz województwa (20%). Jednak również ten wskaźnik spada z roku na rok (tabela 11).

Tabela 10 *Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego ogółem na 10 tys. mieszkańców – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021*

Jednostka terytorialna	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Kraina Dolnego Powiśla	409	391	352	328	311	298
województwo pomorskie	269	249	230	214	198	184
Polska	268	249	233	215	200	186

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 11 Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców ogółem oraz udział % dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021

Jednostka terytorialna	Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców						Udział % dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Kraina Dolnego Powiśla	44	42	41	38	33	27	40	40	40	38	33	29
województwo pomorskie	29	29	30	28	23	19	29	29	29	27	23	20
Polska	29	29	29	26	22	18	29	29	29	27	23	19

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

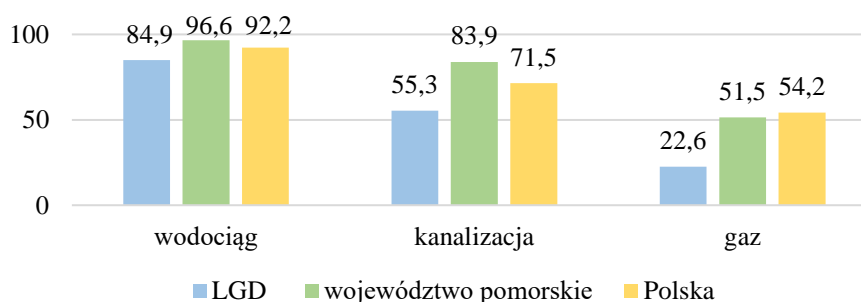
Podczas spotkań dyskutowano również o potrzebach osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Stwierdzono, iż wciąż jest wiele osób, które potrzebują wsparcia z powodu niepełnosprawności, ograniczonego dostępu do usług oraz zagrożenia ubóstwem. Dlatego zdecydowano o skierowaniu części przedsięwzięć na włączenie do lokalnej społeczności tych osób poprzez działania na rzecz rozwoju usług społecznych oraz ich deinstytucjonalizacji.

1.8. Przestrzeń, infrastruktura i dostęp do usług

W kontekście przestrzeni istotny jest poziom wykorzystania instrumentów planowania przestrzeni. Bada się go m.in. poprzez wskaźnik *udział powierzchni gminy objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni gminy ogółem (%)*. Wysoki stopień pokrycia powierzchni gminy MPZP świadczy o świadomym podejściu lokalnych władz do planowania przestrzeni. Wśród gmin LGD Kraina Dolnego Powiśla obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Najwyższy wskaźnik posiada Gmina Mikołajki Pomorskie – 50,4% oraz Gmina Dzierzgoń – 34,0%, natomiast najbardziej niekorzystny wynik wskaźnika osiągają gminy Sztum (6,5%) i Stary Dzierzgoń (9,8%)¹³.

Jakość i dostęp do infrastruktury to również elementy podstawowe takie jak infrastruktura techniczna – wodociągowa, kanalizacyjna, gazowa itp. Na wykresie 12 zobrazowano graficznie udział % korzystających z instalacji w ogóle ludności średnio na obszarze LGD, w województwie oraz w Polsce w 2020 r.

Wykres 12 Udział % korzystających z instalacji w ogóle ludności na obszarze LGD, w województwie oraz kraju w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tam, gdzie nie istnieje sieć kanalizacyjna, funkcjonują bezodpływowe szamba lub przydomowe oczyszczalnie ścieków. Te drugie są tańsze w eksploatacji i przede wszystkim zdecydowanie bardziej przyjazne środowisku. Na obszarze LGD najwięcej przydomowych oczyszczalni ścieków funkcjonowało w Gminie Sztum (513 szt.), Gminie Stary Targ (152 szt.) oraz w Gminie Mikołajki Pomorskie (72 szt.), najmniej oczyszczalni

¹³ Dane GUS za 2021 r.

występowało w Gminie Stary Dzierzgoń (4 szt.), natomiast w Gminie Dzierzgoń nie funkcjonowała żadna przydomowa oczyszczalnia ścieków¹⁴.

Średni udział wydatków na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w wydatkach ogółem jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład LGD w latach 2016–2021 wyniósł 7,7%. Wynik ten jest niższy od średniej dla Polski (8,1%) oraz województwa pomorskiego (8,3%). Należy zauważyć, że na wartość wskaźnika mają wpływ wysokie wydatki na obszarze Gminy Sztum (10,2%), które stanowią podnoszą średnią dla całego obszaru LGD. Najniższy udział wydatków na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w wydatkach ogółem wystąpił w Gminie Stary Dzierzgoń (3,7%)¹⁵.

O wysokiej jakości usług publicznych świadczy również dostępność dzieci do wychowania przedszkolnego na obszarze danej gminy. Celem wychowania przedszkolnego jest wspieranie całościowego rozwoju dziecka, które powinno być realizowane przez proces opieki, wychowania i nauczania. Dostępność wysokiej jakości opieki przedszkolnej na danym terenie jest jednym z czynników umożliwiających aktywność zawodową rodzicom, dlatego ważne jest nie tylko, aby przedszkola istniały, ale żeby funkcjonowały co najmniej przez 8 godzin dziennie. W tabeli 12 przedstawiono wartości wskaźników *udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogólnej liczbie dzieci w wieku 3–5 lat* oraz *liczba dzieci przypadająca na 1 placówkę wychowania przedszkolnego* w latach 2016–2020.

Tabela 12 Udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogólnej liczbie dzieci w wieku 3–5 lat – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2020

Jednostka terytorialna	Udział % dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogólnej liczbie dzieci w wieku 3–5 lat					Liczba dzieci przypadająca na 1 placówkę wychowania przedszkolnego				
	2016	2017	2018	2019	2020	2016	2017	2018	2019	2020
LGD Kraina Dolnego Powiśla	55	60	63	65	62	180	153	148	143	140
województwo pomorskie	76	81	84	85	83	88	84	80	81	83
Polska	81	85	87	88	87	86	83	80	80	81

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując dostęp do infrastruktury i usług publicznych, nie sposób pominąć kwestię oferty usług związanych z kulturą, sportem i rekreacją. Mieszkańcy obszaru wchodzącego w skład Lokalnej Grupy Działania mają dostęp do 8 bibliotek i filii, które znajdują się w każdej z gmin członkowskich, z czego najwięcej w Gminie Sztum – 3, w Gminie Dzierzgoń – 2 oraz po jednej w pozostałych gminach obszaru LGD. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców średnia liczba bibliotek i filii na terenie LGD jest identyczna jak średnia dla Polski – 2,0 oraz wyższa niż średnia dla województwa pomorskiego – 1,3¹⁶. Na terenie każdej z gmin funkcjonują domy i ośrodki kultury, kluby lub świetlice wiejskie.

Średni udział wydatków z budżetu gmin z obszaru LGD Kraina Dolnego Powiśla na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w wydatkach ogółem w 2021 r. wyniósł 2,9% i osiągnął wartość identyczną jak średnia dla województwa pomorskiego i kraju. Biorąc pod uwagę sumę tego wskaźnika w latach 2016–2021, najwyższy udział wydatków na kulturę i dziedzictwo narodowe charakteryzuje Gminę Dzierzgoń (3,8%), natomiast najniższa wartość wystąpiła w Gminie Stary Dzierzgoń (2,0%).

Dostępność usług publicznych należy rozważyć także w kontekście ochrony zdrowia. W powiecie sztumskim nie funkcjonują podmioty podstawowej opieki zdrowotnej podległe samorządowi. Na terenie gmin obszaru występują placówki prywatne, które mają podpisane umowy z NFZ, dlatego też ubezpieczeni mieszkańcy gminy mogą korzystać bezpłatnie z ich usług. Wskaźnik *porady lekarskie na 100 mieszkańców* określa poziom dostępności usług medycznych. Średnio na obszarze LGD w 2021 r. wskaźnik wyniósł 360 porad, co stanowiło wartość niższą od średniej dla województwa (400) i Polski (450). Najwyższą wartość na obszarze zanotowano dla Gminy Dzierzgoń

¹⁴ Dane GUS, stan na dzień 31 grudnia 2021 r.

¹⁵ Dane z GUS za lata 2016–2021.

¹⁶ Dane GUS za 2021 r.

(424), przy czym była to wartość niższa niż średnia dla kraju i wyższa niż średnia wojewódzka. Najniższy wskaźnik charakteryzował Gminę Stary Targ (282).

Podczas spotkań z mieszkańcami został poruszony temat niewystarczającej oferty czasu wolnego skierowanej do dzieci oraz do dorosłych mieszkańców, w tym różnorodnych zajęć edukacyjnych, dających możliwość do rozwijania pasji i talentów. Uczestnicy spotkań zwrócili uwagę, że nie ma wystarczającej ilości miejsc, gdzie mieszkańcy mogliby wspólnie spędzać czas i się integrować oraz jest zbyt mała ilość wydarzeń kulturalnych i sportowych. Mieszkańcy podkreślali, że chcieliby, aby w kolejnych latach część środków przeznaczyć na uporządkowanie przestrzeni, a szczególnie zwiększyć ilość miejsc z ogólnodostępną infrastrukturą publiczną oraz poprawić dostęp do już istniejącej. Zwracano uwagę na wysoką aktywność organizacji pozarządowych jednak narzekano, że mieszkańcy są jeszcze za mało aktywni. Miejsca wspólnych spotkań mogłyby poprawić ten stan rzeczy. Szczególnie narzekano na brak atrakcyjnej oferty na spędzenie czasu wolnego dla rodzin z małymi dziećmi oraz niewystarczającą ofertę dla młodzieży szkolnej, w tym nastolatków ze szkół średnich. Ponadto zdecydowano się na realizację przedsięwzięcia, które dodatkowo przyczyni się do zwiększenia oferty spędzania czasu wolnego poprzez wzmocnienie roli kultury poprzez różnego rodzaju działania oraz zwiększy spójność społeczną obszaru, a także przyczyni się do rozwoju partnerstw ponadinstytucjonalnych oraz do likwidacji barier architektonicznych. Ponadto działania te poprawią dostępność cyfrową i informacyjno-komunikacyjną.

Podczas spotkań i rozmów o stanie infrastruktury na obszarze mieszkańcy zwracali uwagę na rozwój odnawialnych źródeł energii oraz wzmocnienia bezpieczeństwa energetycznego. Podkreślano, że jest coraz większe zainteresowanie wśród mieszkańców wykorzystaniem OZE w domach oraz przedsiębiorstwach, ale zwrócono również uwagę na wciąż wysokie koszty takich instalacji. W związku z tym zdecydowano, aby jedno z przedsięwzięć skierować na zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprzez zwiększenie ilości magazynów energii na obszarze.

1.9. Charakterystyka edukacji

Na obszarze LGD Kraina Dolnego Powiśla zlokalizowane są następujące placówki oświatowe¹⁷:

- Gmina Dzierzgoń: trzy publiczne placówki oświatowe;
- Gmina Stary Dzierzgoń: dwie placówki oświatowe;
- Gmina Stary Targ: trzy placówki oświatowe;
- Gmina Sztum: siedem placówek oświatowych;
- Gmina Mikołajki Pomorskie: dwie placówki oświatowe.

W tabeli 13 przedstawiony został *współczynnik skolaryzacji brutto* oraz *liczba uczniów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców*. Współczynnik skolaryzacji jest miarą powszechności nauczania, tj. służy do oceny aktywności edukacyjnej ludności.

Tabela 13 Współczynnik skolaryzacji brutto oraz liczba uczniów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w gminach LGD oraz porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2020

Jednostka terytorialna	Współczynnik skolaryzacji brutto						Liczba uczniów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LGD Kraina Dolnego Powiśla	85,3	83,1	84,2	81,5	80,7	83,5	77	89	90	89	79	79
województwo pomorskie	96,7	94,8	95,0	94,5	95,2	95,3	71	82	82	84	86	88
Polska	96,6	95,2	95,5	95,1	95,9	95,7	69	79	80	81	81	82

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

¹⁷ Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych, System Informacji Oświatowej, strona internetowa Ministerstwa Edukacji i Nauki, rspo.gov.pl

Ze względu na to, że w Polsce nauka w szkołach podstawowych jest obowiązkowa, współczynnik skolaryzacji osiąga dość wysokie wartości, ponieważ wszystkie dzieci w wieku szkolnym powinny być objęte nauką. Wartość wskaźnika poniżej 100% nie oznacza, że dzieci nie uczęszczają do szkół w ogóle, ale może wynikać z faktu, że kształcą się w szkołach zlokalizowanych na obszarze innych jednostek terytorialnych lub też kształcą się za granicą. W drugą stronę – współczynnik powyżej 100% oznacza, że do szkół na terenie gminy uczęszczają osoby zameldowane poza nią (najczęściej z gmin sąsiednich) i jest to charakterystyczne dla miast, ale może też oznaczać, że w tych szkołach uczą się osoby, które przekroczyły wiek nominalnie przypisany temu poziomowi edukacji. Im niższy współczynnik skolaryzacji, tym mniej dzieci, które w danej gminie powinny realizować obowiązek szkolny. Można założyć, że jeśli dzieci z danej gminy nie uczęszczają w niej do szkoły, to istnieje duże prawdopodobieństwo, że w ogóle fizycznie ich tam nie ma, a co za tym idzie – nie ma też rodziców (wyjazd za granicę, praca i nauka w większych ośrodkach miejskich).

Jakość szkolnictwa w poszczególnych gminach obrazują średnie wyniki z egzaminów w klasie 8 szkoły podstawowej, które są zakończeniem tego etapu nauczania. Po reformie szkolnictwa, w wyniku której zlikwidowano gimnazja, pierwszy egzamin ósmoklasisty odbył się w 2019 r. Według najbardziej aktualnych danych, najlepsze wyniki z egzaminu w roku 2022 osiągnęli uczniowie z Gminy Dzierżoń w zakresie języka polskiego (60,0%) oraz uczniowie z Gminy Sztum w zakresie matematyki (52,1%) i języka angielskiego (62,2%).

W poniższej tabeli przedstawiono średnie wyniki z egzaminów ósmoklasisty w poszczególnych gminach LGD Kraina Dolnego Powiśla w porównaniu do średniej wojewódzkiej i krajowej w latach 2019–2022 w ramach trzech podstawowych przedmiotów, tj. język polski, język angielski, matematyka (kolorem zielonym wpisano dwa najlepsze wyniki w danym roku z danego przedmiotu wśród gmin obszaru LGD).

Tabela 14 Wyniki egzaminu ósmoklasisty w gminach LGD w porównaniu do województwa i kraju w latach 2019–2022

Jednostka terytorialna	Język polski				Matematyka				Język angielski			
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Gmina Dzierżoń	51,7	49,5	52,5	60,0	38,7	41,6	34,2	43,7	49,8	47,7	53,0	51,8
Gmina Stary Dzierżoń	61,0	43,7	48,7	47,1	31,3	32,9	34,8	38,5	46,4	44,7	48,8	48,0
Gmina Stary Targ	57,5	48,0	41,2	50,8	36,8	31,5	30,0	37,1	46,3	36,6	36,2	52,3
Gmina Sztum	58,4	57,7	55,1	56,9	34,3	41,1	40,7	52,1	45,4	47,6	60,1	62,2
Gmina Mikołajki Pomorskie	63,7	46,6	46,9	55,8	41,2	32,8	31,3	43,8	50,7	41,1	40,9	49,1
LGD Kraina Dolnego Powiśla	58,5	49,1	48,9	54,1	36,5	36,0	34,2	43,0	47,7	43,5	47,8	52,7
województwo pomorskie	61,6	57,8	58,3	59,2	44,2	45,5	46,1	56,2	58,3	53,8	65,1	66,8
Polska ¹⁸	63,0	59,0	60,0	60,0	45,0	46,0	47,0	57,0	59,0	54,0	66,0	67,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Edukacji i Nauki, mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow

Poza nauką na poziomie podstawowym, na obszarze LGD Kraina Dolnego Powiśla mieszkańcy mają dostęp do kształcenia na szczeblu średnim, tj. w liceum, technikum oraz szkołach zawodowych. Na terenie LGD Kraina Dolnego Powiśla funkcjonują następujące szkoły ponadpodstawowe¹⁹:

- Gmina Dzierżoń: Zespół Szkół im. Cypriana Kamila Norwida w Dzierżoniowie (technikum, liceum ogólnokształcące, branżowa szkoła I stopnia, liceum ogólnokształcące dla dorosłych);
- Gmina Sztum: Zespół Szkół im. Jana Kasprowicza w Sztumie (liceum ogólnokształcące, liceum ogólnokształcące dla dorosłych, technikum, szkoła policealna), Centrum Kształcenia Ustawicznego w Sztumie (szkoła podstawowa dla dorosłych, liceum ogólnokształcące dla dorosłych, szkoła policealna dla dorosłych), Pomorska Medyczna Szkoła Policealna w Sztumie, Zespół Szkół

¹⁸ Dane dla kraju dostępne w wartościach zaokrąglonych do liczb całkowitych.

¹⁹ Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych, System Informacji Oświatowej, strona internetowa Ministerstwa Edukacji i Nauki, rspo.gov.pl

Zawodowych im. Stanisława Staszica w Barlewiczkach (centrum kształcenia ustawicznego, szkoła policealna, technikum, branżowa szkoła I stopnia).

Na terenie gmin z obszaru LGD funkcjonują szkoły specjalne, szczególnie dbające o potrzeby i rozwój osób wymagających specjalnej troski i opieki. Są to: Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Krystyny Jankowskiej w Uśnicach (Gmina Sztum), Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Sztumie, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Kołozębii (Gmina Mikołajki Pomorskie).

1.10. Innowacyjność i współpraca

Elementem bazowym oceniającym innowacyjność regionu jest ilość podjętych działań w kierunku rozwoju nowoczesnych technologii, infrastruktury, sfery badania i rozwój (B+R) oraz społeczeństwa informacyjnego. Każde z wymienionych działań mogło być w ostatnich latach realizowane przy dofinansowaniu w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój (POIR) na lata 2014–2020. W 2021 roku na terenie województwa pomorskiego podpisano umowy/wydano decyzje o dofinansowanie 1 192 projektów ze wsparciem w ramach ww. programu. Na obszarze LGD podpisano jedynie 5 umów, z czego 3 w Gminie Dzierzgoń, a 2 w Gminie Sztum²⁰. Na terenie pozostałych gmin obszaru nie zrealizowano żadnego projektu w ramach ww. programu. Średni udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w 2020 roku w województwie pomorskim wyniósł 31,1% – był to wzrost w stosunku do 2016 r. o 13 pp. Wynik dla województwa jest identyczny jak średnia dla Polski – 31,1% (dane GUS).

Innowacyjność ma znaczący wpływ na rozwój gospodarki. Innowacyjna gospodarka jest istotnym instrumentem kształtowania wysokiej jakości życia mieszkańców oraz wzmacniania konkurencyjności regionu. W czerwcu 2021 r. Komisja Europejska opublikowała *Europejski Ranking Innowacyjności 2021*, który pokazuje, że wyniki Europy w zakresie innowacji poprawiają się w całej Unii Europejskiej. Od 2014 r. wyniki w zakresie innowacji wzrosły średnio o 12,5%. Zgodnie z ww. opracowaniem, najwyższą pozycję w kraju zajął region „Warszawski stołeczny” – 137. miejsce w rankingu 240 regionów Unii Europejskiej. Gminy znajdujące się na obszarze LGD Kraina Dolnego Powiśla terytorialnie zaklasyfikowane są do regionu województwa pomorskiego, które w rankingu uplasowało się na 191. pozycji. Najgorzej w Polsce prezentował się region „Mazowiecki Regionalny” – 228. pozycja.

W kontekście innowacyjności i warunków do jej rozwoju warto przeanalizować kwestię cyfryzacji, w tym dostępu do wysokiej jakości Internetu. Zgodnie z danymi Urzędu Komunikacji Elektronicznej, aktualna²¹ penetracja lokalowa 100 Mb/s²² dla gmin obszaru LGD jest najwyższa w Gminie Dzierzgoń (54%), przy czym nawet w tej gminie nie przekracza średniej dla Polski. Najgorsza sytuacja w tym zakresie występuje w Gminie Stary Dzierzgoń (5%) i Stary Targ (29%) – wykres 13.

Mieszkańcy uczestniczący w spotkaniach oraz Zespół ds. opracowania LSR zdają sobie sprawę jak ważne jest zwiększanie innowacyjności obszaru. W poprzedniej perspektywie udało się zrealizować 14 projektów ukierunkowanych na innowacyjność. W obecnej LSR również będą premiowane działania innowacyjne, a LGD będzie do nich aktywnie zachęcał mieszkańców. Zdecydowano, że innowacyjność w tym przypadku będzie wiązała się z cyfryzacją obszaru i edukowaniem społeczeństwa jak mogą ją wykorzystać w pracy i nauce zdalnej oraz w działaniach na rzecz społeczeństwa.

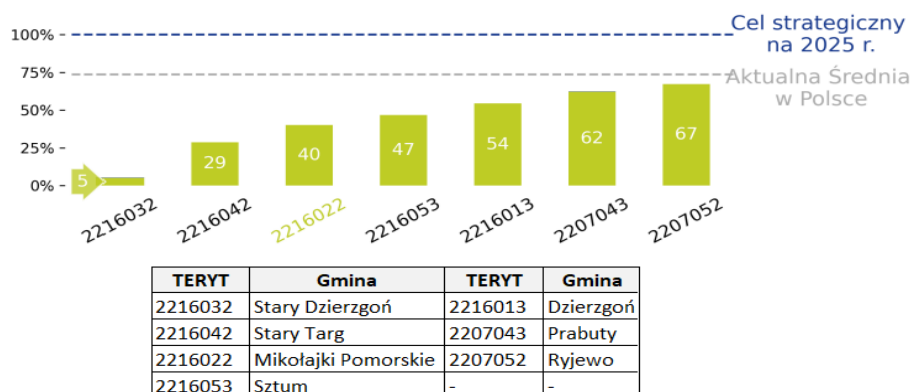
²⁰ Dane GUS, stan na dzień 31 grudnia 2021 r.

²¹ Inf. z dnia 31.08.2022 r.

²² Penetracja lokalowa – stosunek liczby wszystkich lokali mieszkalnych w budynkach w zasięgu sieci min. 100 Mb/s (budynek, w którym operatorzy deklarują możliwość świadczenia danych usług) do ogólnej liczby lokali mieszkalnych na analizowanym obszarze. Należy wyjaśnić, że na potrzeby monitorowania postępów realizacji celów Europejskiej Agendy Cyfrowej gospodarstwo domowe utożsamiane jest z lokalem mieszkalnym.

Wykres 13 Aktualna penetracja lokalowa 100 Mb/s w Gminie Mikołajki Pomorskie na tle gmin sąsiednich, w tym wszystkich z obszaru LGD

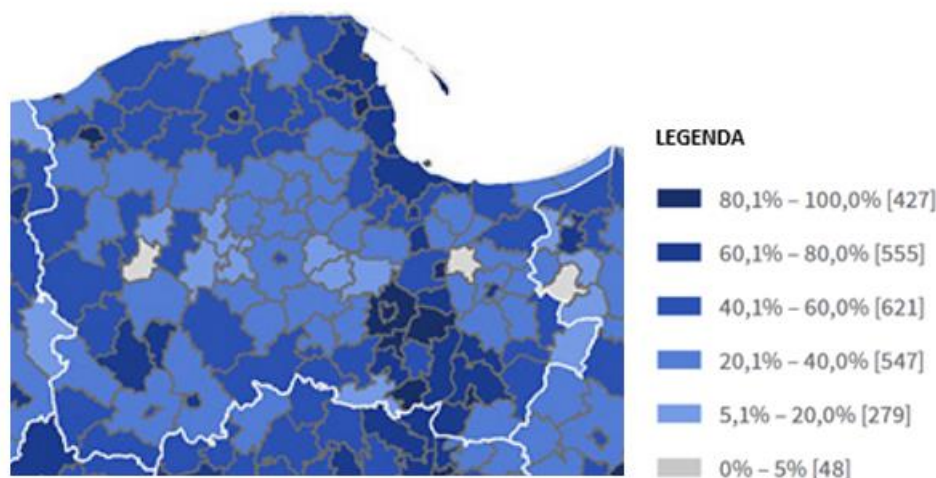
Penetracja lokalowa 100 Mb/s aktualna i po realizacji POPC na tle sąsiednich gmin

Źródło: Urząd Komunikacji Elektronicznej, Atlas szerokopasmowego dostępu do Internetu, mapbook.uke.gov.pl/areas

Biorąc pod uwagę penetrację budynkową zasięgami Internetu stacjonarnego o przepustowości co najmniej 30 Mb/s, najlepiej wygląda sytuacja w gminach Dzierzgoń i Mikołajki Pomorskie, gdzie wartość wskaźnika oscyluje w granicach pomiędzy 40,1–60,0%. Najgorsza sytuacja występuje w Gminie Stary Dzierzgoń, gdzie wskaźnik znajduje się w przedziałach 5,1–20,0%. Pozostałe gminy – Sztum i Stary Targ osiągają wartość w przedziale 20,1–40,0% (mapa 3).

Mapa 3 Penetracja budynkowa zasięgami Internetu stacjonarnego o przepustowości co najmniej 30 Mb/s – fragment mapy dla województwa pomorskiego

Źródło: Urząd Komunikacji Elektronicznej, Raport o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2021 roku, s. 115

LGD w ramach poprzedniej LSR nie zrealizowała żadnego projektu współpracy. Jednak uczestnicy spotkań zdają sobie sprawę jak wiele korzyści dają projekty realizowane w partnerstwie, które przyczyniają się do integracji mieszkańców, promocji lokalnych zasobów, wymiany doświadczeń z partnerami krajowymi oraz z partnerem zagranicznym. Projekty partnerskie stanowią dobrą formę kooperacji i wpływają pozytywnie na rozwój umiejętności współdziałania w realizowaniu istotnych celów. Wydaje się niezbędne, aby w przyszłości zwracać uwagę na ten aspekt, a także starać się do realizowania projektów dobrać solidnych i sprawdzonych partnerów. Również sami pracownicy Biura LGD oraz Członkowie dostrzegają wiele korzyści płynących z realizacji takich projektów. Dlatego uznano, iż w celu zwiększenia możliwości rozwoju mieszkańców oraz podmiotów z obszaru LGD należy animować podmioty do realizacji projektów w partnerstwie zarówno z parterami z obszaru, jak i spoza niego i zachęcać do większego współdziałania dla dobra obszaru.

1.11. Dziedzictwo kulturowe, tożsamość lokalna, potencjał turystyczny

Gminy obszaru LGD Kraina Dolnego Powiśla tworzą spójny pod względem kulturowym i historycznym obszar, będąc terenami o bogatej i ciekawej przeszłości naznaczonej wspólnymi doświadczeniami wynikającymi z położenia. Losy historyczne poszczególnych gmin są bardzo podobne, przy czym podobieństwo to znajduje uzasadnienie w najstarszych świadectwach żyjących na tym obszarze kultur.

Historia ziemi sztumskiej sięga czasów średniowiecza, kiedy to obecne obszary LGD zamieszkiwało plemię Pomezanów oraz Słowian, a także niemieccy koloniści, którzy przybyli na ten teren wraz z Zakonem Krzyżackim. Najważniejsze grody pruskie znajdowały się w Sztumie oraz w Starym Dzierzgoniu. Kiedy biskup Chrystian rozpoczął na tym terenie misję chrystianizacyjną, została ona w latach 1233–1236 przerwana przez Zakon Krzyżacki, który panował na tych terenach do zakończenia wojny trzynastoletniej i podpisania pokoju toruńskiego w 1466 r.

Od roku 1468 istniało starostwo sztumskie niegrodowe, starostwo dzierzgońskie grodowe mające uprawnienia sędziowskie oraz starostwo straszewskie niegrodowe. W XVI–XVIII wieku Sztum był miejscem obrad sejmików szlacheckich województwa malborskiego. W XVII wieku na ziemi sztumskiej toczyły się wojny ze Szwedami. Najważniejsze z bitew stoczono 26 marca 1627 r. i 26 czerwca 1629 r., a wynikiem tych bitew były rozejmy w Starym Targu i w Sztumskiej Wsi. Podczas trwania potopu na ziemi sztumskiej przebywały oddziały polskie pod dowództwem Stefana Czarnieckiego. Od 1772 r. ziemia sztumska znalazła się pod panowaniem pruskim, a szlachta złożyła wówczas przysięgę wierności królowi pruskiemu w Malborku na zamku. W Sztumie przebudowano ratusz i utworzono z niego kościół ewangelicki. Jego budowa zakończyła się w roku 1818, w którym także powołano i ustanowiono powiat sztumski. W latach 1831–1832 na terenach dzisiejszego obszaru LGD przebywali powstańcy listopadowi. Niedługo później, w latach 1883–1884 zbudowano linię kolejową łączącą Malbork z Toruniem oraz oddano do użytku szpital miejski i powiatowy. W 1867 r. na terenie Starego Targu powstał pierwszy Bank Ludowy, następnie w Pierzchowicach w 1868 r. powstał oddział, a w 1910 r. bank w Sztumie. Ważną rolę dla powiatu sztumskiego odegrały rodziny – arystokratyczna Sierakowskich z Waplewa i ziemiańska Donimirskich. Zajmowały się one podtrzymywaniem polskości wśród ludności wiejskiej. W okresie międzywojennym powiat pozostał w rękach państwa niemieckiego, ale dopuszczono możliwość działania polskich organizacji takich jak: Związek Polaków w Niemczech, Polskie Katolickie Towarzystwo Szkolne, Towarzystwo Młodzieży, Bank Ludowy w Sztumie²³.

W styczniu 1945 r. niemieckie władze opuściły powiat, a władza przeszła w ręce Rosjan. Wojskowe władze radzieckie w Malborku przekazały władzę cywilną w ręce polskie nad powiatem sztumskim w czerwcu 1945 r. W skład powiatu weszło 8 gmin wiejskich i 2 miejskie. Na przełomie 1945 i 1946 na terenie powiatu przebywał oddział Zygmunta Szendzielarza "Łupaszki", który dokonał udanych akcji na placówki MO i posterunki wojsk radzieckich w Starym Targu, Mikołajkach Pomorskich, Dzierzgoniu, Sztumie – rekwirując broń, mundury, pieniądze znajdujące się w urzędach gminnych, pozostawiając zawsze pokwitowanie, aby pracownicy urzędów nie mieli kłopotów. Doszło też do potyczki z oddziałami milicji pod Tulicami, gdzie byli zabici i ranni po obu stronach. Powiat sztumski istniał do 1.06.1975 r., kiedy to wprowadzono nowy podział administracyjny kraju. W 1999 r. powstał Społeczny Komitet Obrony Powiatu Sztumskiego zawiązany przez mieszkańców pięciu gmin, który przez blisko 3 lata walczył o utworzenie powiatu sztumskiego. Starania zostały uwieńczone sukcesem – z dniem 1 stycznia 2002 r. na mapie administracyjnej kraju ponownie znalazł się powiat sztumski jako 20. powiat województwa pomorskiego, w skład, którego weszły gminy LGD Kraina Dolnego Powiśla²⁴.

Spójność kulturowa, uzasadniona wspólną historią i doświadczeniami obszarów, znajduje swoje odzwierciedlenie w istniejących obiektach kultury materialnej, w skład której wchodzi kościoły, pałacyki i kapliczki, jak również pomniki, cmentarze czy tablice upamiętniające poległych w walce. W rejestrze zabytków Narodowego

²³ Strona internetowa Starostwa Powiatowego Sztum, powiatsztumski.pl/historia-i-dzieje-powiatu-sztumskiego

²⁴ jw.

Instytutu Dziedzictwa²⁵ znajduje się wiele cennych zabytków zlokalizowanych na terenie obszaru LGD Kraina Dolnego Powiśla, w tym m.in.:

- Gmina Dzierzgoń: kościół pw. św. Jana Chrzciciela i św. Michała oraz cmentarz ewangelicki z początku XIX w. w miejscowości Bągart, zespół dworski z połowy XIX w. w Bruku, kościół parafialny pw. św. Katarzyny, zespół klasztorny reformatów, cmentarz i kaplica pw. św. Anny, cmentarz luterański, cmentarz żydowski, spichrz z początku XX w. w Dzierzgoniu, kościół filialny pw. Świętej Trójcy w miejscowości Jasna, zespół dworski z 1800 r. w miejscowości Jeziorno, zespół pałacowy z XVIII–XIX w. w Nowinach, park z 2 połowy XIX w. w Piaskach, zespół dworski z XVII–XIX w. w Parkwicach, kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela z 2 ćw. XIV w. w miejscowości Żuławka Sztumska;
- Gmina Stary Dzierzgoń: zespół dworski z parkiem w miejscowości Gisiel, kościół pw. św. Antoniego w miejscowości Lubochowo, kaplica grobowa z połowy XIX w. w miejscowości Monasterzysko Wielkie, kościół pw. Wniebowzięcia NMP z cmentarzem i ogrodzeniem w Myślicach, kościół ewangelicki – obecnie rzymsko-katolicki pw. MB Królowej Świata z cmentarzem przykościelnym, a także ruiny zamku z 1 połowy XIV w. i baszta w miejscowości Przechmark, park dworski w miejscowości Pudłowiec, kościół ewangelicki – obecnie rzymsko-katolicki pw. św.św. Piotra i Pawła z cmentarzem w Starym Mieście, kościół pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w Starym Dzierzgoniu;
- Gmina Stary Targ: kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Dąbrówce Malborskiej, zespół dworski w miejscowości Grzymała, kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w miejscowości Kalwa, park dworski w miejscowości Klecewo, kościół ewangelicki – obecnie rzymsko-katolicki pw. św. Jadwigi w miejscowości Łoza, kościół filialny pw. św. Rocha z cmentarzem w Nowym Targu, zespół dworski w miejscowości Stary Dwór, kościół parafialny pw. św. Apostołów Szymona i Judy w Starym Targu, kościół filialny pw. św.św. Apostołów Piotra i Pawła z cmentarzem w miejscowości Szropy, dwór w Telkwicach, park dworski i spichrz folwarczny w miejscowości Trankwice, zespół pałacowy z pałacem, parkiem i kaplicą grobową rodziny Sierakowskich, obecnie kościół parafialny pw. św. Maksymiliana Kolbe w miejscowości Waplewo Wielkie;
- Gmina Sztum: dwór z 1880 r. w miejscowości Barlevice, zespół słuz na Nogacie z 1852 r. w Białej Górze, park dworski z połowy XIX w. w miejscowości Cygusy, zespół dworski z XVII–XX w. w miejscowości Czernin, zespół dworski z połowy XIX w. w Goraju, kościół parafialny pw. św. Józefa w Gościszewie, kościół filialny pw. Trzech Króli z cmentarzem i ogrodzenie z bramą w miejscowości Pietrzwałd, obszar Starego Miasta w Sztumie, kościół parafialny pw. św. Anny w Sztumie, kościół ewangelicki – obecnie rzymsko-katolicki pw. Wspomożenia Wiernych w Sztumie, cmentarz rzymsko-katolicki w Sztumie, cmentarz ewangelicki z kaplicą i ogrodzeniem w Sztumie, zespół zamkowy z XIV w. w Sztumie, wieża ciśnień z początku XX w. w Sztumie, kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża z dawnym cmentarzem przy kościele i głazem pamiątkowym oraz zespół dworski w miejscowości Sztumska Wieś;
- Gmina Mikołajki Pomorskie: park dworski z połowy XIX w. w miejscowości Balewo, zespół pałacowy i park dworski z XIX w. w Cieszymowie, park dworski w miejscowości Dworek, kościół par. pw. św. Anny z połowy XIV w. w miejscowości Krasna Łąka, kościół par. pw. św. Antoniego z cmentarzem przykościelnym i kapliczką w Mikołajkach Pomorskich.

Przez teren LGD Kraina Dolnego Powiśla przebiega Szlak Polskich Zamków Gotyckich, w skład którego wchodzi 6 budowli, z czego jedną jest Zamek w Sztumie, będący letnią rezydencją Wielkiego Mistrza Zakonu Krzyżackiego. Zamek położony jest w centrum miasta, nad jeziorem. Obecnie stanowi siedzibę bractwa rycerskiego²⁶.

²⁵ Narodowy Instytut Dziedzictwa, nid.pl/zasoby/rejestr-zabytkow-zasoby, stan na dzień 30 czerwca 2022 r.

²⁶ Oficjalny Portal Turystyczny Województwa Pomorskiego, pomorskie.travel.pl

Obszar LGD jest również częścią międzynarodowego szlaku rowerowego – Euroszlak Rowerowy R1, który prowadzi z Francji do Rosji, a jego trasa ma długość około 3 700 km²⁷. Prócz tego przez region przebiegają szlaki rowerowe: nadwiślański i kopernikowski.

Istotnym elementem, stanowiącym niewątpliwy potencjał obszaru są miejsca ukierunkowane na promowanie regionalizmu. Stowarzyszenie Wielka Konfraternia Zaczego Jadła, Napitku i Rękodziela organizuje warsztaty poświęcone gotowaniu, wędzeniu, rozpowszechnianiu wyrobów regionalnych, a także promowaniu kultury i tradycyjnych receptur. Natomiast w galerii Pani Małgorzaty Krause „Artystyczna przystań” w Dzierzgoniu można podziwiać m.in. największą w Polsce kolekcję pisanek, malarstwo na płótnie, szkłe, ceramice.

Ważnym dla atrakcyjności regionu punktem jest także Przystań w Białej Górze. Dzięki udziałowi w projektach Pętli Żuławskiej²⁸ miejsce to jest coraz częściej odwiedzane przez turystów, którzy chcą uprawiać turystykę wodną. Przystań jest wyposażona w stanicę, do której cumować mogą małe jachty, statki pasażerskie, kajaki i łodzie. Znajduje się tam hangar zimowy przeznaczony na sprzęt wodny oraz baza wodniacka będąca zapleczem socjalnym dla żeglarzy i kajakarzy.

1.12. Walory przyrodnicze i krajobrazowe

Pod względem fizycznogeograficznym, analizowany obszar położony jest w megaregionie Pozaalpejska Europa Środkowa, prowincji Niż Środkowoeuropejski, podprowincji Pojezierza Południowobałtyckie, w makroregionie Pojezierze Iławskie²⁹. Obszar odznacza się dużą spójnością przyrodniczą, która wynika ze zbliżonych bądź tożsamyh uwarunkowań poszczególnych elementów środowiska, związanych z obecnością na tym terenie zlodowacenia.

Obszar LGD położony jest pomiędzy Doliną Wisły (od strony zachodniej) oraz Żuław Wiślanych (od północy). Wszystkie gminy LGD znajdują się w strefie zasięgu lądolodu fazy pomorskiej i są najmłodszą krainą polodowcową charakteryzującą się dużym zróżnicowaniem form rzeźby terenu. Do najistotniejszych elementów krajobrazu zaliczyć można faliste równiny, wzgórza morenowe (które występują pomiędzy Sztumem, Mikołajkami Pomorskimi i Dzierzgoniem), a także jeziora.

Walory i uwarunkowania przyrodnicze i krajobrazowe decydują o atrakcyjności turystycznej danego regionu. Atutem obszaru LGD jest położenie, zachowana w pierwotnej formie przyroda, czystość wód jezior, a także bogata szata roślinna.

Warunki glebowe na obszarze całego województwa pomorskiego są ściśle uwarunkowane przez geologiczną przeszłość Pomorza. Cechą nadrzędną jest duże zróżnicowanie – występują pasy obszarów o zmiennych cechach i warunkach gospodarowania. Charakteryzując gleby obszaru LGD można wyróżnić gleby madowe (należące do najżyźniejszych w Polsce), które występują na terenie Żuław Wiślanych, a także czarne ziemie, obecne na terenie gmin Stary Targ, Dzierzoń i Sztum.

Zgodnie z danymi Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody prowadzonego przez Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska, na obszarze objętym LGD Kraina Dolnego Powiśla znajdują się następujące formy ochrony przyrody i krajobrazu³⁰:

- rezerwat przyrody „Biała Góra” (Gmina Sztum),
- rezerwat przyrody „Parów Węgry” (Gmina Sztum),
- rezerwat przyrody „Las Mątawski” (Gmina Sztum),

²⁷ Strona internetowa Euroszlak Rowerowy R1, r1-radweginfo.de/pl/euroroute-r1-poland.php

²⁸ Pętla Żuławska – atrakcyjna turystycznie i przyrodniczo droga wodna łącząca ze sobą szlaki wodne Wisły, Martwej Wisły, Szkarpawy, Wisły Królewieckiej, Nogatu, Wisły Śmiałej, Wielkiej Świętej – Tugi, Motławy, Kanału Jagiellońskiego, rzeki Elbląg i Pasłęki, a także wody Zalewu Wiślanego.

²⁹ Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, 2002.

³⁰ Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, crfop.gdos.gov.pl

- Obszar Chronionego Krajobrazu Rzeki Dzierzgoń (gminy: Dzierzgoń, Stary Dzierzgoń, Stary Targ),
- Obszar Chronionego Krajobrazu Jeziora Dzierzgoń (gminy: Dzierzgoń, Stary Dzierzgoń, Mikołajki Pomorskie, Stary Targ),
- Obszar Chronionego Krajobrazu Pojezierza Iławskiego (Gmina Stary Dzierzgoń),
- Obszar Chronionego Krajobrazu Białej Góry (Gmina Sztum),
- Obszar Chronionego Krajobrazu Rzeki Nogat (Gmina Sztum),
- Obszar Chronionego Krajobrazu Ryjewski (Gmina Sztum),
- Obszar Natura 2000 Sztumskie Pole (Gmina Sztum),
- Obszar Natura 2000 Dolna Wisła (Gmina Sztum),
- Obszar Natura 2000 Dolina Dolnej Wisły (Gmina Sztum),
- Obszar Natura 2000 Ostoja Iławska (Gmina Stary Dzierzgoń),
- Obszar Natura 2000 Lasy Iławskie (Gmina Stary Dzierzgoń),
- Obszar Natura 2000 Mikołajki Pomorskie (Gmina Mikołajki Pomorskie),
- Park Krajobrazowy Pojezierza Iławskiego (Gmina Stary Dzierzgoń),
- użytek ekologiczny „Tywęży” (Gmina Dzierzgoń),
- użytek ekologiczny „Strzeblowe Oczka” (Gmina Sztum),
- zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Jar Starych Dębów” (Gmina Dzierzgoń),
- 89 pomników przyrody (49 w Gminie Dzierzgoń, 15 w Gminie Stary Targ, 14 w Gminie Sztum, 11 w Gminie Stary Dzierzgoń).

Przez teren LGD Kraina Dolnego Powiśla przebiega korytarz ekologiczny Lasy Iławskie. Korytarze ekologiczne to obszary umożliwiające migrację roślin, zwierząt lub grzybów. Korytarze te są ważnym elementem sieci Natura 2000, gdyż umożliwiają przemieszczanie się organizmów między siedliskami.

Poziom pokrycia obszaru LGD lasami to 1,7%, a więc znacznie mniej niż średnio w województwie (4,4%), a także mniej niż w kraju (6,0%). Wśród gmin LGD największy udział lasów w powierzchni ogółem występuje w Gminie Mikołajki Pomorskie (3,4%), natomiast najmniejszy w Gminie Sztum (0,9%)³¹.

Wskaźnik formy ochrony przyrody na obszarze LSR: obszar LGD osiąga wartość 4, ponieważ formy ochrony przyrody (park narodowy lub jego otulina, park krajobrazowy lub jego otulina, rezerwat przyrody lub jego otulina, obszar chronionego Krajobrazu, obszar Natura 2000 występują na terenie 4 gmin (80% obszaru)³².

Rozpatrując kwestię środowiska naturalnego, warto zwrócić uwagę na jakość powietrza. Diagnoza w zakresie przekroczenia standardów jakości powietrza przeprowadzona została na podstawie corocznie opracowywanych raportów przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Departament Monitoringu Środowiska, dotyczących oceny jakości powietrza w województwie pomorskim. W opracowaniu pn. *Roczna ocena jakości powietrza w województwie pomorskim – raport wojewódzki za rok 2021* oceny jakości powietrza wykonywane są w odniesieniu do obszaru strefy. W województwie pomorskim wydzielono dwie strefy: aglomerację trójmiejską oraz strefę pomorską.

Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza w województwie pomorskim jest emisja antropogeniczna pochodząca z sektora bytowo-komunalnego, z komunikacji oraz z działalności przemysłowej. Znaczącymi lokalnymi źródłami zanieczyszczeń są kominy domów ogrzewanych indywidualnie oraz komunikacja samochodowa na obszarach bezpośrednio sąsiadujących z drogami o znacznym natężeniu ruchu. Przemysł zlokalizowany na pozostałym obszarze województwa (głównie Gdańsk, Starogard Gdański) powoduje znaczne zanieczyszczenie powietrza na terenie całego województwa. Na obszarze LGD wystąpiły przekroczenia stężeń: pod kątem ochrony

³¹ Dane GUS za 2021 r.

³² Zgodnie z załącznikiem nr 5 do Regulaminu konkursu na wybór LSR *Kryteria wyboru LSR*, kryterium 5.8.

zdrowia B(a)P w pyłe zawieszonym PM10 w Gminie Sztum, O₃ – pod kątem ochrony zdrowia we wszystkich gminach obszaru LGD oraz O₃ pod kątem ochrony roślin w Gminie Stary Dzierżoń.

Zdając sobie sprawę jak ważna jest ochrona środowiska oraz adaptacja do zmian klimatu w LSR zdecydowano również przeznaczyć fundusze na działania związane z różnorodnością biologiczną oraz zieloną infrastrukturą, które przyczynią się do ochrony miejsc cennych przyrodniczo. Ponadto w ramach dedykowanego przedsięwzięcia część działań zostanie ukierunkowana na zwiększenie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców obszaru LGD.

1.13. Produkty lokalne

Dobry stan środowiska naturalnego oraz walory naturalne sprzyjają rozwojowi turystyki, w tym przede wszystkim turystyki pieszej, konnej, rowerowej oraz ekoturystyki. Żadna z gmin obszaru nie jest jednak rozpoznawalna pod względem turystycznym, chociaż posiada produkty turystyczne, mające swoją markę: *Szlak Polskich Zamków Gotyckich*, *Szlak rowerowy EuroVelo R1*, *Sieć szlaków rowerowych w ramach Rowerowego Szlaku Zamków Gotyckich*, *Szlak konny Lasy Powiśla*.

Ważnym elementem wyróżniającym region są produkty lokalne. Swoją jakością zawdzięczają bogactwu występującemu na obszarze LGD Krainy Dolnego Powiśla, dobremu glebom, czystości środowiska, towarzyszącym hodowli i uprawom rolniczym. Na Listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi z Województwa Pomorskiego wpisanych jest 7 produktów z obszaru LGD³³:

- Buraczki pruskie „Preussische Rote Beete” (wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych 15.03.2006 r. w kategorii gotowe dania i potrawy). Produkt pochodzi z terenów byłych Zachodnich Prus (okolice Sztumu). Prusowie byli przede wszystkim rolnikami. Receptura przyrządzania buraczków pruskich opiera się na produktach łatwo dostępnych na tych terenach (kminek uprawiano w ogrodach);
- Kielbasa z Piekła z czarną gorczycą (wpisana na Listę Produktów Tradycyjnych 25.08.2011 r. w kategorii produkty mięsne). Od 1888 roku wśród mieszkańców miejscowości Piekło (Gmina Sztum) zakrzewiła się tradycja wytwarzania kielbasy doprawianej czarną gorczycą. Do jej przygotowania wykorzystuje się: mięso wieprzowe, mięso wołowe, które pokrojone w dużą kostkę pekluje się przez 24 godziny. Dobrze wyrobione mięso doprawia się solą, pieprzem;
- Jabłko czernińskie (wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych 27.07.2012 r. w kategorii warzywa i owoce). W latach 60. i 70. XX wieku zaczęły powstawać na tych terenach pierwsze Instytuty Sadownictwa, między innymi we wsi Czernin (Gmina Sztum). Wówczas powszechnie zaczęto uprawiać jabłko odmiany Jonatan, które miejscowe gospodynie wykorzystywały w kuchni na różne sposoby, między innymi do przygotowania aromatycznego deseru pod nazwą jabłko czernińskie;
- Marcepanowe serduszka z Piekła (wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych 09.02.2007 r. w kategorii wyroby piekarnicze i cukiernicze). Biało-kremowe ciasteczka ozdobione dowolnie czekoladą lub galaretką o smaku migdałowo-różanym;
- Zupa z pasternaka (wpisana na Listę Produktów Tradycyjnych 27.07.2012 r. w kategorii gotowe dania i potrawy). Zupa z widocznymi kawałkami pasternaka i ziemniaków. Dawniej podstawowym składnikiem pożywienia mieszkańców ziemi sztumskiej były zupy przygotowane na bazie warzyw uprawianych w przydomowych ogrodach. Zupy te stanowiły zwykle podstawowy składnik menu codziennego;
- Psiocha z Dolnego Powiśla (wpisana na Listę Produktów Tradycyjnych 06.06.2014 r. w kategorii gotowe dania i potrawy). Żuławka Sztumska to typowo rolnicza wieś w województwie pomorskim w powiecie sztumskim. Tereny te w latach 1945–1947 zostały ponownie zasiedlone przez osadników, którzy przywieźli ze sobą własne tradycje kulturowe. Jedną z potraw przywiezioną przez osiedleńców była psiocha znana też jako prażucha, fusiel, lemieszki, lemioszki. Do jej przygotowania potrzebne są ziemniaki, mąka i woda.

³³ Strona internetowa Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Lista produktów tradycyjnych, gov.pl/web/rolnictwo/woj-pomorskie, stan na dzień 05.05.2023 r.

1.14. Zasada równości szans i niedyskryminacji

LGD poważnie podchodzi do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami lub ludzi młodych oraz zasady równości kobiet i mężczyzn. W poprzedniej LSR określono konkretną grupę w niekorzystnej sytuacji, którą stanowili przedsiębiorcy, osoby do 30. roku życia, bezrobotni oraz organizacje pozarządowe. Wybór ten był wynikiem przeprowadzonej diagnozy. W obecnej LSR planuje się dalszą aktywizację osób młodych (do 25. roku życia), a także aktywizację osób starszych, co ściśle związane jest z wnioskami z przeprowadzonej diagnozy, również dalej będą wspierane organizacje pozarządowe. Jako grupę w niekorzystnej sytuacji, dla której przewidziano szczególne wsparcie, wskazano kobiety, ponieważ mają one nierówny w stosunku do mężczyzn dostęp do rynku pracy (zgodnie z diagnozą udział kobiet w osobach bezrobotnych ogółem znacznie przekracza udział mężczyzn). Podczas wdrażania LSR upowszechniane i wdrażane będą rozwiązania innowacyjne, w tym cyfrowe, usuwające bariery rozwojowe wsi.

2. Analiza SWOT

Analiza SWOT to jedno z najpopularniejszych i najskuteczniejszych narzędzi analitycznych wykorzystywanych we wszystkich obszarach planowania strategicznego. Jej nazwa pochodzi od akronimów angielskich słów *Strengths* (mocne strony), *Weaknesses* (słabe strony), *Opportunities* (szanse) i *Threats* (zagrożenia). Polega ona na zidentyfikowaniu wymienionych wyżej czterech grup czynników, dzięki czemu można je odpowiednio wykorzystać w procesie zaplanowanego rozwoju lub zniwelować skutki ich negatywnego wpływu. Dzięki tej metodzie można również pogrupować czynniki na pozytywne (mocne strony i szanse) oraz negatywne (słabe strony i zagrożenia). Często dzieli się je również na czynniki wewnętrzne (opisujące mocne i słabe strony danej jednostki) oraz czynniki zewnętrzne (czyli szanse i zagrożenia wynikające z jej mikro- i makrootoczenia). Czynniki wewnętrzne (mocne i słabe strony) są zależne m.in. od władz lokalnych i lokalnej społeczności, natomiast czynniki zewnętrzne (szanse i zagrożenia) należące do otoczenia bliższego i dalszego są niezależne od władz danej jednostki, a także jej mieszkańców.

Analiza SWOT dla obszaru LGD Kraina Dolnego Powiśla (tabela 16) została przeprowadzona w oparciu o dostępne dane uzyskane podczas prac nad diagnozą obszaru, w tym dane GUS, a przede wszystkim z wykorzystaniem zróżnicowanych metod partycypacji społecznej. W analizie starano się uwzględnić możliwie najwięcej rekomendacji, uwag i opinii lokalnej społeczności, będącej przedstawicielami wszystkich trzech sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego oraz mieszkańców.

Tabela 15 Schemat analizy SWOT

S	<i>Strengths</i>	Silne strony, atuty, zalety	ZASOBY
W	<i>Weaknesses</i>	Słabe strony, słabości, wady	
O	<i>Opportunities</i>	Szanse, możliwości, okazje	OTOCZENIE
T	<i>Threats</i>	Zagrożenia, trudności	

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 16 Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
1. Wysoka dynamika przyrostu nowo powstających przedsiębiorstw – duży udział mikroprzedsiębiorstw.	1. Malejąca liczba ludności, spowodowana ujemnym przyrostem naturalnym oraz ujemnym saldem migracji.
2. Aktywność społeczna mieszkańców poparta rosnącą liczbą stowarzyszeń i fundacji.	2. Niekorzystna struktura piramidy wieku i płci oraz systematyczny wzrost wskaźników obciążenia demograficznego.
3. Funkcjonowanie na terenie powiatu sztumskiego Specjalnej Pomorskiej Strefy Ekonomicznej.	3. Niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców – mała liczba istniejących i niewystarczająca liczba nowo rejestrowanych podmiotów gospodarczych.

4. Korzystne warunki do rozwoju rolnictwa – duży udział gospodarstw wielkopowierzchniowych.	4. Zdecydowana przewaga kobiet wśród osób bezrobotnych – znacznie wyższa od średniego udziału kobiet bezrobotnych ogółem w województwie i kraju.
5. Unikatowe walory przyrodniczo krajobrazowe i czyste środowisko naturalne, w tym różnorodne formy ochrony przyrody.	5. Średni udział w podatkach – podatek dochodowy od osób fizycznych oraz od osób prawnych niższy niż średnia w województwie i kraju.
6. Położenie na Szlaku Zamków Gotyckich.	6. Ubożenie mieszkańców – wysoki udział osób i gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej oraz wysoki udział rodzin i dzieci otrzymujących zasiłki rodzinne.
7. Położenie w bliskiej odległości atrakcji turystycznych – Biała Góra, Malbork.	7. Niski i malejący współczynnik skolaryzacji, świadczący o tym, że część mieszkańców realizuje obowiązek szkolny poza obszarem.
–	8. Niewystarczający dostęp do opieki nad dziećmi do lat 3 i miejsc wychowania przedszkolnego.
–	9. Niższy niż w kraju i województwie udział osób z dostępem do sieci wodociągowej.
–	10. Stosunkowo niski stopień skanalizowania obszaru i niski stopień korzystających z sieci gazowej.
–	11. Niezadawalający poziom dostępności usług medycznych.
–	12. Zdecydowane braki w pokryciu obszaru miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego – nieodpowiednie podejście do planowania przestrzeni.
–	13. Braki w rozwiązaniach cyfrowych i w innowacyjnym podejściu do wzrostu gospodarczego obszaru.
–	14. Niewystarczające wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych.
–	15. Sceptycyzm i pogłębiający się marazm wśród mieszkańców.
–	16. Niskie zainteresowanie budownictwem mieszkaniowym na obszarze – stosunkowo mała liczba pozwoleń wydanych na budowę i zgłoszeń budowy z projektem budowlanym.
SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Członkostwo Polski w Unii Europejskiej.	1. Zmiany klimatu.
2. Cyfryzacja życia codziennego.	2. Emigracja mieszkańców Polski.
3. Wzrost świadomości obywatelskiej, w tym poczucia tożsamości i identyfikacji z miejscem zamieszkania.	3. Peryferyjne położenie powiatu sztumskiego względem innych regionów w województwie pomorskim.
4. Wzrost średniej długości życia.	4. Atrakcyjność gospodarcza sąsiednich regionów.
5. Moda na migracje z większych miast na wieś.	5. Konsekwencje społeczne i gospodarcze związane z występowaniem pandemii COVID-19, wojny w Ukrainie i ewentualnych innych nieprzewidzianych wydarzeń.
6. Wzrost zainteresowania turystyką krajową.	6. Wzrost kosztów życia mieszkańców obszaru.
-	7. Wykluczenie cyfrowe.

Źródło: Opracowanie własne

Wnioski z analizy SWOT

Obszar LGD Kraina Dolnego Powiśla posiada ukierunkowaną tożsamość lokalną mieszkańców, wynikającą ze wspólnej historii, tradycji i dziedzictwa kulturowego. Wydarzenia historyczne, wspólne dzieje i doświadczenia sprawiają, że jest on spójną jednostką pod względem tożsamości lokalnej. Biorąc pod uwagę inne aspekty funkcjonowania, można wskazać mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia, które w największym stopniu determinują zakres podejmowanych działań.

Aktualna sytuacja demograficzna kształtuje się na tym terenie niekorzystnie, ponieważ systematycznie maleje liczba mieszkańców, która spowodowana jest ujemnym przyrostem naturalnym i ujemnym, pogłębiającym się saldem migracji. Dalszy rozwój tej sytuacji w połączeniu z niekorzystną strukturą piramidy wieku i płci oraz szybkim tempem wzrostu wskaźników obciążenia demograficznego może bardzo negatywnie wpłynąć na rozwój tego obszaru. W kontekście takich zmian ważne będzie dążenie do dostosowania usług do zmian demograficznych, czyli konieczność rozwoju usług skierowanych do osób starszych – zarówno opiekuńczych, jak i aktywizacyjnych. Natomiast aby zapobiec dalszemu pogłębianiu się niekorzystnej sytuacji demograficznej, konieczne będą zmiany wpływające na wzrost atrakcyjności osiedleńczej tego obszaru. Szansą jest cyfryzacja życia codziennego – zapewnienie mieszkańcom szerokopasmowego Internetu, który ułatwi naukę i pracę zdalną. Malejąca liczba mieszkańców wynika między innymi z odpływu młodych osób w poszukiwaniu lepszych perspektyw życiowych. Młodzi ludzie wyjeżdżają na studia, po których nie wracają. Stworzenie odpowiednich warunków dla rozwoju przedsiębiorczości będzie pierwszym czynnikiem, który zachęci do powrotu do gmin z obszaru LGD Kraina Dolnego Powiśla. W obecnych czasach szybki Internet i ucyfrowienie życia codziennego mogą stać się jednym z decydujących czynników o pozostaniu/powrocie do danego miejsca. Na jakość życia, pracy i przebywania w danym miejscu duży wpływ ma jakość środowiska i czyste powietrze. Zagrożenia wynikające z zanieczyszczeń środowiska poprzez niską emisję można niwelować. Należy zwiększać świadomość ekologiczną wśród mieszkańców. Dla miejsc takich jak gminy LGD bardzo ważne będzie też wzmacnianie lokalnej tożsamości i budowanie więzi społecznych oraz zachęcanie do zawiązywania partnerstw i realizacji inicjatyw oddolnych.

Pomimo rosnących wskaźników gospodarczych, poziom przedsiębiorczości wśród mieszkańców obszaru nadal jest niezadowalający. Powodem takiej sytuacji może być położenie obszaru w stosunkowo niewielkiej odległości od większych ośrodków, w których zlokalizowane są duże przedsiębiorstwa, zapewniające bezpieczną pracę na etacie, która niekorzystnie wpływa na poziom przedsiębiorczości obszaru LGD. Są to m.in. Malbork, Tczew, Starogard Gdański czy nawet Trójmiasto. Należy podjąć działania, które jeszcze mocniej zaktywizują mieszkańców i spowodują dalszy wzrost liczby nowo powstających podmiotów gospodarczych, które zapewnią miejsca pracy bez konieczności emigracji zarobkowej do innych miast. Bezrobocie jest również najczęstszą przyczyną wykluczenia społecznego i ubożenia, które zmusza do korzystania z pomocy społecznej, a na terenie LGD Kraina Dolnego Powiśla wskaźniki dotyczące korzystania z pomocy społecznej są istotnie wyższe niż w województwie i kraju. W przypadku obszaru gmin LGD istotna jest aktywizacja bezrobotnych kobiet – na większości gmin obszaru brak jest podmiotów świadczących usługi opieki nad dziećmi do 3 lat, co może negatywnie wpływać na aktywność zawodową kobiet, ponieważ w przeważającej części to kobiety dbają o dzieci i rodzinę. Istotne jest zatem takie kierunkowanie rozwoju, które pozwoli kobietom na podjęcie pracy – dostęp do opieki nad dziećmi czy podnoszenie kwalifikacji, co przyczyni się do wzrostu ich aktywności w tym zakresie.

W obszarze środowiskowo-geograficznym atutami obszaru są jego niepowtarzalne zasoby przyrodnicze w postaci rezerwatów, obszarów chronionych oraz Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego, a także jezior występujących na terenie obszaru. Te cechy krajobrazu powodują, że gminy obszaru LGD stają się atrakcyjnymi destynacjami dla turystów, którzy chcą odpocząć od zgiełku miast. Dlatego istotne jest zadbanie o infrastrukturę oraz bazę noclegową, a także promocję regionu, lokalnej kultury i tradycji poprzez różnorodne formy przekazu np. organizowanie imprez o charakterze lokalnym. Siłą turystyczną obszaru LGD są jego walory krajobrazowe, czysta przyroda oraz długa historia regionu. Atutem dla rozwoju turystyki w gminach obszaru jest położenie w niedalekiej

odległości od Morza Bałtyckiego, Trójmiasta i Elbląga. Obszar ten jest miejscem idealnym na wypoczynek i stanowi doskonałą bazą wypadową np. na sąsiadujące z powiatem Mazury.

3. Wnioski z diagnozy

Na podstawie danych statystycznych, opinii mieszkańców wyrażonych w ankietach oraz spotkań z nimi określono problemy oraz potencjały, które w największym stopniu oddziałują bądź mogą oddziaływać na obszar LGD. Słabe strony oraz zagrożenia powinny być pokonywane przez mocne strony oraz szanse rozwoju, które stoją przed obszarem. Na ich podstawie zostały wysunięte wnioski na temat obszaru LGD, które ukazują również potrzeby mieszkańców.

Niewątpliwie przy określaniu potrzeb rozwojowych obszaru należy szczególną uwagę zwrócić na strukturę wieku. Dane demograficzne wskazują, że teren LGD jest obszarem stosunkowo szybko starzejącym się. Udział najstarszych grup ludności znacznie wzrósł w badanym okresie przy jednoczesnym spadku udziału ludności w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym. Struktura piramidy wieku i płci wskazuje na przewagę liczebności mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz odwrócenie tej tendencji w wieku powyżej 45 lat, kiedy to kobiety stanowią dominującą liczebnie płć. Warto zwrócić uwagę na znaczny udział osób w wieku przedemerytalnym, który pozwala wnioskować, że udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym nadal będzie się zwiększał. Jednocześnie, biorąc pod uwagę zwężanie się piramidy ku jej podstawie, można przewidywać, iż udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym stopniowo będzie malał. Spodziewać się więc można w najbliższych latach wzrostu wartości wskaźników obciążenia demograficznego, tym bardziej, że notuje się wyższe niż średnio w województwie i Polsce tempo wzrostu udziału osób w wieku poprodukcyjnym.

Pomimo wzrostu wskaźników gospodarczych, obszar cechuje niski poziom przedsiębiorczości oraz niewystarczająca ilość atrakcyjnych miejsc pracy, co również potwierdzali sami mieszkańcy na spotkaniach. Jednak należy zwrócić uwagę na fakt, że wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości na obszarze LGD w ciągu ostatnich lat uległy poprawie, a dynamika ich wzrostu jest większa niż w województwie i kraju. Również w ciągu ostatnich lat obserwuje się systematyczny spadek bezrobocia (wyjątek stanowił rok 2020, kiedy wystąpił nagły wzrost liczby bezrobotnych – wzrost wystąpił zarówno w województwie i kraju). Natomiast niepokojący jest fakt wzrostu bezrobocia długoterminowego. Pomimo deficytów w przedsiębiorczości, pozytywny jest fakt, iż mieszkańcy podczas realizacji poprzedniej LSR wyrażali duże zainteresowanie dofinansowaniem działalności gospodarczych. Jednak problemem jest brak postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców.

Aktywność lokalnej społeczności i liczba efektywnie działających formalnych grup mieszkańców stopniowo rosła na przestrzeni analizowanych lat, liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców była wyższa od średniej dla województwa i kraju. Jednak mieszkańcy na spotkaniach zauważali, że wciąż występują braki w aktywności społecznej oraz integracji różnych podmiotów.

Obszar LGD posiada wspólną historię i dziedzictwo, którego wyrazem są liczne zabytki znajdujące się na terenie gmin wchodzących w skład LGD Kraina Dolnego Powiśla. Niewątpliwym atutem regionu jest środowisko przyrodnicze – ukształtowanie terenu, liczna i bogata fauna i flora.

Biorąc pod uwagę strukturę wieku i zachodzące zmiany, należy ukierunkować działania tak, aby zapewnić mieszkańcom odpowiednie warunki do życia na obszarze. Przede wszystkim przy doborze przedsięwzięć należy zwrócić uwagę na osoby młode, które zamieszkują obszar. Skierowanie działań na zapewnienie im warunków do rozwoju może przyczynić się do zachęcenia ich do pozostania na obszarze bądź powrotu w miejsce zamieszkania po zdobyciu wykształcenia. Dlatego część z działań należy ukierunkować na rozszerzenie oferty spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, ale przede wszystkim należy zapewnić młodym mieszkańcom możliwość poszerzania swojej wiedzy oraz rozwoju pasji i talentów w miejscu, w którym żyją, bez konieczności wyjeżdżania do większych miast. Ponadto część działań należy ukierunkować na budowanie przedsiębiorczości wśród dzieci i młodzieży. Przedsięwzięcia skierowane do tej grupy osób pozwolą im również na większą integrację i zbudowanie tożsamości lokalnej. Działania ukierunkowane na dzieci i młodzież poprzez zapewnienie im opieki,

rozwój ich pasji i talentów oraz wyrównanie szans edukacyjnych mogą przyczynić się również do zwiększenia zainteresowania obszarem jako miejscem do życia dla osób, które chcą żyć na wsi, ale mieć dostęp do usług na takim samym poziomie jak w miastach, szczególnie w zakresie edukacji dzieci. Działania będą też ukierunkowane na zwiększenie świadomości obywatelskiej młodzieży oraz aktywności w życiu lokalnej społeczności, tak aby z czasem zaczęły przejmować inicjatywę i sami kreować miejsce, w którym żyją. Niewątpliwie do rozwoju ludzi młodych przyczyni się wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań związanych z zwiększeniem cyfryzacji obszaru.

Na rozwój obszaru ma również wpływ mocny kapitał społeczny i zaangażowanie mieszkańców w życie swoich społeczności. Na obszarze działają aktywnie stowarzyszenia – należy dalej je wspierać i umacniać do dalszego rozwoju. Dlatego bardzo ważne będzie skierowanie działań integrujących i wzmacniających tożsamość lokalną oraz kreujących lokalnych liderów życia społecznego i publicznego oraz wzmacniających działalność organizacji pozarządowych. Zaangażowana i kreatywna społeczność oraz aktywni liderzy działający na tym obszarze są szansą na wzrost popularności oddolnych inicjatyw, odpowiedzialności społecznej i tworzenia wielosektorowych partnerstw. Inicjatywy oddolne powinny być wspierane zarówno przez LGD jak i lokalne samorządy, tak aby wykorzystać pomysłowość i innowacyjność mieszkańców, którzy będą już nie tylko partycypować w podejmowaniu decyzji o obszarze, ale również zaczną sami go zmieniać. Zwiększenie integracji między społecznością lokalną przyczyni się także do współpracy zarówno organizacji pozarządowych jak i nieformalnych grup mieszkańców z innymi społecznościami w kraju, co wpłynie na promocję tradycji i kultury regionu poza granicami LGD i województw, a także pozwoli na poznanie innych regionów oraz na wymianę dobrych praktyk.

Biorąc pod uwagę, iż to kobiety zostały wybrane jako grupa w niekorzystnej sytuacji, głównie z powodu utrudnionego dostępu do pracy część działań powinna zostać skierowana na podniesienie kompetencji kobiet szczególnie w zakresie pracy zdalnej oraz rozwijania działalności gospodarczej w oparciu o cyfryzację. Ponadto należy podjąć działania, które przyczynią się do ich integracji. Odpowiednie szkolenia oraz zwiększenie możliwości do rozwoju wpłynie pozytywnie na pobudzenie przedsiębiorczości wśród kobiet oraz zwiększy ich możliwości w kierunku podejmowania pracy.

Zarówno dane GUS jak i rozmowy z mieszkańcami podczas konsultacji pokazały, iż obszar ma potencjał do rozwoju w kierunku rekreacji i aktywnego wypoczynku. Ponadto biorąc pod uwagę fakt, iż mieszkańcy narzekali na słabo rozwiniętą infrastrukturę rekreacyjną oraz niewystarczającą ofertę spędzania czasu wolnego, działania zostaną skierowane na rozwój zarówno ogólnodostępnej infrastruktury, która będzie dostosowana do osób z różnymi potrzebami, tak aby zarówno dzieci i młodzież, osoby w wieku produkcyjnym jak i seniorzy, a także osoby z niepełnosprawnościami mogły z niej korzystać i spędzać wspólnie czas. Istotne jest również zadbanie o przestrzeń i zwiększenie ilości miejsc do wypoczynku i rekreacji nie tylko dla mieszkańców, ale również dla osób odwiedzających obszar LGD oraz organizację wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych i integrujących społeczeństwo. W działania na rzecz lokalnego rozwoju oraz tworzenia miejsc do wypoczynku i integracji będzie zaangażowana cała społeczność, która obejmuje mieszkańców, przedsiębiorców oraz samorządy lokalne.

Wszystkie powyższe działania powinny również być skierowane do seniorów, którzy stanowią liczną grupę w lokalnej społeczności, co podkreślali sami mieszkańcy podczas spotkań gminnych. Przede wszystkim należy skierować do nich działania aktywizujące oraz włączające do życia w społeczeństwie, by jak najdłużej mogli brać aktywny udział w rozwoju gospodarczym obszaru oraz w życiu publicznym i społecznym. Działania należy także skierować na przedłużenie kariery zawodowej seniorów. Szczególny nacisk powinien być położony na edukację seniorów w zakresie cyfryzacji i zagrożeń z niej płynących, w czym mogą być pomocne zajęcia i spotkania międzypokoleniowe. Wartością dodaną tych spotkań będzie również pogłębienie integracji ze społecznością lokalną oraz wzmocnienie tożsamości lokalnej wśród młodych mieszkańców. Działania należy ukierunkować także na zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego seniorów zarówno poprzez tworzenie klubów seniora, jak i różnego rodzaju zajęcia oraz promowanie zdrowego i aktywnego trybu życia. LGD powinno również promować rozwój wolontariatu oraz opieki nad osobami starszymi i dostosowanie usług lokalnych do ich potrzeb. Biorąc pod uwagę niską frekwencję seniorów zarówno w ankietach, działania powinny zostać skierowane na zwiększenie świadomości osób starszych na temat funkcjonowania LGD i włączenie ich do współdziałania na rzecz lokalnej społeczności.

Dlatego sposób informowania seniorów o działaniach LGD powinien odbywać się zarówno cyfrowo jak i tradycyjnymi metodami poprzez rozwieszanie plakatów informacyjnych na terenie gmin oraz organizowanie spotkań przeznaczonych dla tej grupy odbiorców.

Ponieważ mieszkańcy zwracali uwagę na korzyści płynące z realizacji projektów w partnerstwie, będą też podejmowane działania w tym zakresie. LGD będzie aktywnie animowała mieszkańców do realizacji projektów w partnerstwie, również poszerzając swoje doświadczenie w tym zakresie. Realizacja takich projektów da efekt synergii i przyczyni się do zdobycia nowych doświadczeń (wzmocni kadre organizacji partnerskich), zwiększenia wiedzy w zakresie realizacji projektów w partnerstwie, pozwoli lepiej rozpoznać potrzeby grup docelowych realizowanych działań oraz przyczyni się do promocji produktów lokalnych poza obszarem.

Reasumując: zadaniem LGD na najbliższe lata jest podjęcie szeregu działań pobudzających aktywność społeczną i gospodarczą mieszkańców, promujących zdrowy i aktywny styl życia oraz dbanie o środowisko naturalne, a także racjonalne wykorzystywanie przestrzeni

A. Kluczowe problemy i potrzeby:

- niewystarczająco dostosowana infrastruktura i usługi publiczne do zachodzących zmian demograficznych;
- braki w przedsiębiorczości i innowacyjności – niedostateczny rozwój lokalnej przedsiębiorczości;
- niedostatecznie zagospodarowany potencjał kulturowy, przyrodniczy i turystyczny;
- niewystarczająca dostępność mieszkańców do usług społecznych i zdrowotnych;
- wysoki odsetek kobiet wśród bezrobotnych;
- brak lokalnych liderów.

B. Kluczowe zasoby i potencjały:

- walory przyrodnicze i krajobrazowe;
- bogata historia i dziedzictwo kulturowe, w tym cenne zabytki;
- warunki umożliwiające rozwój funkcji osiedleńczej obszaru;
- doświadczenie we współpracy wielosektorowej, w tym w ramach LGD Kraina Dolnego Powiśla

4. Grupy docelowe

Szczegółowa diagnoza obszaru wypracowana na podstawie danych statystycznych oraz szeroko prowadzonych konsultacji społecznych, pozwala na określenie grup docelowych, które powinny być objęte wsparciem w ramach realizacji LSR. Na podstawie wszystkich danych zawartych w diagnozie można wyróżnić cztery grupy docelowe oraz jedną grupę w niekorzystnej sytuacji, która wymaga szczególnego wsparcia.

Pierwszą grupę docelową stanowią wszyscy mieszkańcy obszaru, ponieważ LSR powinna realizować cele służące zaspokajaniu potrzeb lokalnej społeczności. Drugą grupą docelową są organizacje pozarządowe i ich członkowie – pomimo iż wskaźniki dotyczące liczby fundacji i stowarzyszeń na obszarze są zadowalające, to podczas konsultacji społecznych oraz w ankietach mieszkańcy wskazywali, iż dalej należy wspierać rozwój społeczny obszaru między innymi poprzez wspieranie organizacji pozarządowych.

Trzecią grupę docelową stanowią osoby młode do 25. roku życia, ze względu na ich odpływ do większych aglomeracji miejskich, a także małe zaangażowanie w sprawy lokalne, o czym świadczy m.in. niski udział osób do 25. roku życia w spotkaniach konsultacyjnych oraz w ankietach prowadzonych przez LGD na potrzeby opracowania LSR, który w pierwszej z ankiet wynosił 5%, zaś w drugiej ankiecie 15%.

Czwartą grupę docelową stanowią seniorzy. Dane demograficzne wskazują na starzejące się społeczeństwo na obszarze. Ponadto seniorzy pomimo tego, iż stanowią liczną grupę na obszarze LGD, są zagrożeni wykluczeniem społecznym. Dlatego należy podejmować działania mające na celu ich aktywizację zarówno w sferze gospodarczej jak i społecznej.

Ponadto w ramach grup docelowych została wskazana również grupa w niekorzystnej sytuacji. Grupę taką w przypadku LGD Kraina Dolnego Powiśla stanowią kobiety, ze względu na znacznie wyższy ich udział wśród

bezrobotnych – w 2021 r. 74% osób bezrobotnych na obszarze LGD stanowiły kobiety, to znacznie więcej niż średnio w województwie i kraju.

V. SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA

Zgodnie ze specyfiką podejścia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS), LSR ma charakter zintegrowany. Zintegrowane podejście dla przedsięwzięć planowanych do realizacji w ramach wdrażania dotyczy dwóch aspektów:

1. Zintegrowania celu i przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR zapewniających spójne i kompleksowe rozwiązanie zidentyfikowanych w analizie SWOT problemów, zachowując przy tym odpowiednią kolejność realizacji przedsięwzięć oraz współpracę różnych podmiotów.
2. Zgodności celu i przedsięwzięć LSR z dokumentami strategicznymi/planistycznymi na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym oraz zgodności co do celów przekrojowych PS WPR 2023–2027, a także z celami określonymi w programach, z których będzie finansowana LSR.

Pojęcie zintegrowanych działań wzajemnie uzupełniających się, wprost wynika z idei racjonalności programowania strategicznego, które zakłada osiągnięcie założonych celów przy jak najlepszym zaangażowaniu zasobów. Zastosowanie tego typu narzędzi sprawnego działania powoduje tworzenie się między przedsięwzięciami połączeń o charakterze wzajemnego oddziaływania, które potęguje zamierzony do osiągnięcia efekt, jakim jest założony cel. Realizacja przedsięwzięć w sposób zintegrowany i komplementarny jest zatem zarówno konieczna, jak i pożądana. W tym kierunku podąża również przedmiotowa Lokalna Strategia Rozwoju.

Lokalna Strategia Rozwoju w odpowiedzi na zidentyfikowane problemy obszaru określa cel, który uwzględnia kontekst innych dokumentów strategicznych na szczeblu lokalnym, a także dokumentów wyższego szczebla. Planowane w ramach jego realizacji konkretne przedsięwzięcia są spójne oraz powiązane ze sobą i wzajemnie się uzupełniają. Tworzą logiczne związki i wzajemnie na siebie oddziałują. W ramach zaplanowanego w LSR celu *Wzmocnienie kapitału społecznego*, zawarto kompleksowe podejście do rozwiązania problemu jakim jest brak odpowiednich warunków do rozwoju mieszkańców, co przekłada się na ich niską przedsiębiorczość oraz niewystarczające dochody, a także wysokie bezrobocie wśród kobiet i złą sytuację demograficzną. Cel ten realizowany będzie przez przedsięwzięcia, w ramach których zostaną zaspokojone potrzeby mieszkańców zgłoszone podczas konsultacji społecznych oraz w ankietach, które koncentrowały się na wzmocnieniu aktywności społecznej, nieatrakcyjnej ofercie spędzania czasu wolnego, zanikaniu więzi społecznych oraz lokalnej tożsamości, niskich zarobkach i nieatrakcyjnych ofertach pracy na miejscu, a także braku oferty skierowanej do młodych ludzi i seniorów. Realizacja przedsięwzięć przyczyni się do zwiększenia integracji wśród mieszkańców, pobudzenia ich aktywności w zakresie podejmowania wspólnych inicjatyw na rzecz obszaru, a także rozwoju ich umiejętności i kompetencji cyfrowych. Zaplanowane do realizacji przedsięwzięcia będą również mocno oddziaływać na osoby w niekorzystnej sytuacji oraz na ludzi młodych i seniorów. W realizację przedsięwzięć będą zaangażowane różne podmioty, zarówno organizacje pozarządowe, podmioty z sektora gospodarczego, indywidualni mieszkańcy, a także jednostki samorządowe, co dodatkowo wzmocni integrację obszaru. Przedsięwzięcia zaplanowane do realizacji w ramach LSR będą wpływać na osiągnięcie wskaźników rezultatu Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej, a zapewnienie ich realizacji będzie się odbywać poprzez kryteria dostępu oraz kryteria punktowe przyznawane wnioskodawcom w trakcie oceny operacji.

Zgodność celu LSR w odniesieniu do dokumentów strategicznych przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 17 Zgodność celu LSR z innymi dokumentami strategicznymi

Lp.	Nazwa dokumentu strategicznego / planistycznego	Cel LSR: <i>Wzmocnienie kapitału społecznego</i>
1.	<p><i>Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego „Pomorskie 2030” (SRWP 2030)</i></p>	<p>W <i>Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego „Pomorskie 2030”</i> została określona wizja rozwoju województwa, która zakłada, że do roku 2030 województwo będzie regionem dobrobytu rozwijającym się w sposób trwały, efektywny, otwarty, spójny oraz innowacyjny. Wizja ta zostanie osiągnięta poprzez realizację trzech filarów (celów strategicznych): Cel strategiczny 1. TRWAŁE BEZPIECZEŃSTWO Cel strategiczny 2. OTWARTA WSPÓLNOTA REGIONALNA Cel strategiczny 3. ODPORNA GOSPODARKA Wszystkie wyżej wymienione cele strategiczne oraz zaplanowane w ramach ich realizacji dwanaście celów operacyjnych ukierunkowane są na zapewnienie jak najlepszej jakości życia mieszkańców. Zaplanowane do realizacji w ramach LSR przedsięwzięcia wpisują się bezpośrednio lub pośrednio w ww. cele. Najmocniej skorelowanym z założeniami LSR celem SRWP 2030 jest cel strategiczny 2. <i>Otwarta wspólnota regionalna</i>, który w swoich celach operacyjnych odnosi się do silnego kapitału społecznego w regionie, powszechnie dostępnych wysokiej jakości usług społecznych i zdrowotnych w środowisku lokalnym oraz wzmocnienia spójności społecznej regionu. Cel LSR odnosi się właśnie do kapitału społecznego, tak jak jeden z celów szczegółowych strategii regionalnej. W LSR przewidziano działania, które przyczynią się do zwiększenia poczucia tożsamości mieszkańców, wspierania uczenia się przez całe życie, poprawy warunków dla zwiększenia aktywności społecznej i rozwoju instytucji kultury – są to efekty wprost powiązane z kierunkami działań SRWP 2030 określonymi dla celu operacyjnego 2.1 <i>Fundamenty edukacji</i>, 2.2 <i>Wrażliwość społeczna</i> oraz 2.3. <i>Kapitał społeczny</i>. Sama idea podejścia LEADER oraz zaplanowane w LSR przedsięwzięcia, w tym operacja własna, która polegać będzie na kojarzeniu partnerów i animowaniu do realizacji projektów w partnerstwie, są czynnikami pozwalającymi stwierdzić, że cel LSR jest spójny z ww. celami operacyjnymi. LGD przewidziała w ramach wdrażania LSR również premiowanie innowacyjnych rozwiązań. W ramach realizacji LSR przewiduje się operacje zapewniające racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko, co wpłynie pozytywnie na ograniczenie wpływu i skutków oddziaływania człowieka na środowisko, a także zapewniające bezpieczeństwo energetyczne. Jest to podejście wpisujące się w cel strategiczny 1. <i>Trwałe bezpieczeństwo</i> SRWP 2030. Ponadto w ramach celu LSR planuje się również zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego, co wpisuje się w cel strategiczny 3. <i>Odporna gospodarka</i>, a szczególnie w cel operacyjny 3.3. <i>Oferta turystyczna i czasu wolnego</i>.</p>
2.	<p><i>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030³⁴ (PZP WP 2030)</i></p>	<p><i>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030</i> jest dokumentem długookresowym w systemie planowania strategicznego i programowania rozwoju województwa. Dokument określa wizję zagospodarowania przestrzennego, politykę przestrzenną oraz realny system realizacji. Ponadto w dokumencie określono 3 cele polityki przestrzennego zagospodarowania województwa konkretyzowane przez 13 kierunków polityki przestrzennego zagospodarowania województwa oraz 4. cel, w którym zdefiniowano 5 kierunków polityki przestrzennego zagospodarowania województwa, odnoszących się do pięciu typów obszarów funkcjonalnych określonych w PZP WP 2030.</p>

³⁴ Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr 318/XXX/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 29 grudnia 2016 r.

		<p>Te kierunki, z którymi najbardziej powiązane są założenia LSR to: 1.1. <i>Kształtowanie struktur sieci osadniczej zgodnie z wymogami ład przestrzennego</i>, 1.3 <i>Racjonalizacja rozmieszczenia oraz poprawa dostępności infrastruktury społecznej i usług publicznych w tym zakresie</i>.</p> <p>LSR nastawiona jest na wdrażanie rozwiązań innowacyjnych (operacje dedykowane innowacyjnym rozwiązaniom i premiowanie innowacyjnych rozwiązań). Ponadto wszelkie zaplanowane działania będą wykorzystywać lokalne potencjały rozwoju. W ramach realizacji LSR premiowane będą m.in. operacje zapewniające racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko, co wpłynie pozytywnie na ograniczenie wpływu i skutków oddziaływania człowieka na środowisko.</p>
3.	<i>Strategia Rozwoju Powiatu Sztumskiego 2016–2025³⁵</i>	<p>Wszystkie gminy z obszaru LSR wchodzi w skład Powiatu Sztumskiego. W <i>Strategii Rozwoju Powiatu Sztumskiego 2016–2025</i> została określona wizja rozwoju: <i>Powiat sztumski to miejsce, w którym chcemy mieszkać, uczyć się, pracować i aktywnie wypoczywać</i>, której osiągnięcie będzie możliwe poprzez realizację siedmiu celów strategicznych. Zaplanowane do realizacji w ramach LSR przedsięwzięcia wpisują się bezpośrednio lub pośrednio w cele powyższego dokumentu. Najmocniej skorelowanym z założeniami LSR celem SRPS jest cel strategiczny 7. <i>Aktywni i zaangażowani mieszkańcy powiatu sztumskiego</i>, w ramach tego celu zakłada się wspieranie społeczeństwa w zakresie rozwoju kultury, aktywizacji zawodowej, integracji społecznej oraz wspierania seniorów i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W pozostałe cele strategiczne SRPS, które zakładają wspieranie aktywnego i zdrowego życia mieszkańców, w tym zapewnienie młodym ludziom atrakcyjnych warunków rozwoju oraz uatrakcyjnienie obszaru dla osób odwiedzających, również wpisuje się cel LSR oraz zaplanowane przedsięwzięcia.</p>

Źródło: Opracowanie własne

Przedsięwzięcia zaplanowane w ramach realizacji celu *Kraina kapitału społecznego – zbudowanie z wykorzystaniem dziedzictwa naturalnego i kulturowego* są zgodne z założeniami programów, z których będą finansowane (tabela 18). Przedsięwzięcia zaplanowane w LSR będą głównie finansowane ze środków PS WPR na lata 2023–2027 w ramach EFRROW. Drugim źródłem finansowania z jakiego mogą być realizowane przedsięwzięcia to *Fundusze Europejskie dla Pomorza na lata 2021–2027*.

Tabela 18 Zgodność LSR z celami programów, z których będzie ona finansowana

Lp.	Źródło finansowania	Opis spójności celów
1.	<i>Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (PS WPR 2023–2027)</i>	<p><i>Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027</i> jest następcą <i>Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020</i>. PS WPR zakłada wspieranie zrównoważonego rozwoju polskich gospodarstw, sektora przetwórstwa i poprawę warunków życia i pracy w małych miejscowościach wiejskich.</p> <p>Jedną ze wskazanych w PS WPR interwencji jest właśnie LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność. Cel LSR wpisuje się w ukierunkowanie interwencji na: <i>budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej i przy wykorzystaniu miejscowych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich, w tym poprzez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych</i>. Zgodnie z zapisami PS WPR: <i>oczekuje się od LGD ukierunkowania na rozwój obszaru w oparciu o przedsiębiorczość z jednoczesnym poszanowaniem warunków przyrodniczych (biogospodarka, GOZ) i dziedzictwa i kulturowego oraz szczególnej wrażliwości na wymiar społeczny rozwoju lokalnego. Mając na uwadze rolę LGD we wspieraniu włączenia społecznego, szczególny nacisk zostanie położony na potrzeby</i></p>

³⁵ Załącznik Nr 2 do Uchwały Nr XVIII/105/2016 Rady Powiatu Sztumskiego z dnia 13 kwietnia 2016 r.

		<p><i>zdiagnozowanych na obszarach objętych LSR grup osób w niekorzystnej sytuacji – w ramach realizacji LSR wspierana będzie aktywność społeczna, poszanowane będą warunki przyrodnicze, premiowane będą operacje zapewniające racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko, ponadto cała LSR ukierunkowana jest właśnie na wymiar społeczny, w tym integrację, włączenie społeczne, a szczególnie osób w niekorzystnej sytuacji. Wskazana w LSR grupa osób w niekorzystnej sytuacji – kobiety, jest zgodna z katalogiem takich grup wskazanym w PS WPR.</i></p> <p><i>Z uwagi natomiast na specyfikę metody LEADER wymaga się, iż LSR zarówno na etapie jej przygotowania jak i wdrażania zakładały maksymalne zastosowanie podejścia partnerskiego – cały proces opracowania LSR oparty był na partnerstwie, zarówno w odniesieniu do partnerów skupionych w LGD, jak i z innymi partnerami z obszaru. Na etapie wdrażania zaplanowano działania zwiększające aktywność członków i ich zaangażowanie w realizację LSR, a także operacje polegające na kojarzeniu partnerów i animowaniu do realizacji projektów w partnerstwie. Zgodnie z zalecaniem (<i>dużą wagę przywiązuje się do innowacyjności projektowanych rozwiązań</i>), w LSR określono też mechanizmy mające zwiększyć poziom innowacyjności na obszarze, m.in. poprzez zwiększenie kompetencji mieszkańców w zakresie pracy i usług zdalnych. Poza operacją dedykowaną, we wszystkich przedsięwzięciach będzie premiowana innowacyjność. Zaplanowane operacje będą realizować w co najmniej 3 z 9 celów interwencji PS WPR, tj.:</i></p> <p><i>6. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej;</i></p> <p><i>7. Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji i przedsiębiorczości, a także wzmocnienie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych;</i></p> <p><i>8. Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji.</i></p>
2.	<p><i>Fundusze Europejskie dla Pomorza na lata 2021–2027 (FEP)</i></p>	<p><i>W Funduszach Europejskich dla Pomorza na lata 2021–2027 zostało określonych 9 priorytetów, które zostały podzielone z kolei na cele, w ramach których przewidziano finansowanie działań mających na celu rozwój województwa pomorskiego. W województwie pomorskim, w ramach programu regionalnego na obszarach wiejskich w formule instrumentu terytorialnego Rozwój Lokalny Kierowany Społeczność (RLKS), będą realizowane działania wynikające z Lokalnych Strategii Rozwoju. Instrument ten będzie zastosowany w ramach:</i></p> <p><i>Priorytetu 2. Fundusze Europejskie dla zielonego Pomorza</i></p> <p><i>Cel (ii) wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym z określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>• W obszarze rozwoju odnawialnych źródeł energii wspierana będzie budowa i rozbudowa odnawialnych źródeł energii w zakresie wytwarzania energii elektrycznej i/lub ciepłej, w tym z magazynami energii działającymi na potrzeby źródła OZE, ze szczególnym uwzględnieniem rozproszonej energetyki prosumenckiej wraz z przyłączeniem źródeł OZE do sieci energetycznych lub ciepłowniczych. Możliwa będzie również budowa magazynów energii działających na potrzeby już istniejących źródeł OZE, realizowana w ramach samodzielnych projektów.</i> <p><i>Cel (vii) wzmocnienie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczenie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>• W obszarze różnorodności biologicznej i krajobrazu wspierane będą projekty mające na celu:</i> <ol style="list-style-type: none"> <i>a) poprawę stanu cennych gatunków i ich siedlisk oraz ochronę ekosystemów;</i> <i>b) ochronę wód i ekosystemów od wód zależnych, w szczególności jezior;</i>

	<p>c) ochronę i przywracanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych w szczególności na obszarach objętych formami ochrony przyrody oraz terenach zurbanizowanych.</p> <p>Priorytetu 5 <i>Fundusze europejskie dla silnego społecznie Pomorza (EFS+)</i> Cel (k) <i>zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • W obszarze usług społecznych i zdrowotnych wspierane będą wyłącznie działania przyczyniające się do deinstytucjonalizacji usług w województwie oraz zapobiegania umieszczeniu osób w instytucjach pobytu długoterminowego. W szczególności wspierana będzie deinstytucjonalizacja usług na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi (w tym dzieci i młodzieży), osób z niepełnosprawnościami, seniorów, dzieci i młodzieży (w tym objętych wsparciem wynikającym z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej), osób w kryzysie bezdomności i dotkniętych wykluczeniem z dostępu do mieszkań oraz społeczności marginalizowanych. <p>Priorytetu 6. <i>Fundusze europejskie dla silnego społecznie Pomorza (EFRR)</i> Cel (iii) <i>wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • W ramach Celu przewiduje się realizację interwencji w sposób kompleksowy i koordynowany przez SWP. Wspierane będą wyłącznie działania przyczyniające się do deinstytucjonalizacji usług społecznych w województwie oraz zapobiegania umieszczeniu osób w instytucjach pobytu długoterminowego. Realizowane w ramach Celu projekty nie będą przyczyniać się do segregacji przestrzennej grup marginalizowanych. Wsparte lokale nie powinny znajdować się na obszarach odizolowanych od społeczności lokalnej i słabo skomunikowanych. <p>Cel (vi) <i>wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie działania realizowane w ramach Celu przyczyniać się będą do wzmacniania roli kultury i zrównoważonej turystyki w procesie zwiększania spójności społecznej województwa i będą powiązane z działaniami realizowanymi w ramach EFS+, w szczególności w ramach celu 4 (g), dotyczącymi podnoszenia kompetencji kadr kultury i turystyki w zakresie prowadzenia działalności kulturalnej i turystycznej, nawiązywania współpracy i partnerstw ponadinstytucjonalnych, efektywnego udostępniania potencjalnym odbiorcom produktów kultury adekwatnych do ich potrzeb oraz rozwoju społecznych funkcji kultury i turystyki wpływających na wzrost wiedzy oraz zmianę zachowań i postaw w obszarze kultury i tożsamości regionalnej. <p>LGD planuje realizację projektów grantowych ze środków FEP w ramach wszystkich powyższych celów w zakresie przedsięwzięć: 1.8, 1.9, 1.10, 1.11, 1.12.</p>
--	--

Źródło: Opracowanie własne

LGD mogą również ubiegać się o fundusze na realizację przedsięwzięć w ramach innych programów oraz podejmować działania informacyjne na obszarze o możliwości finansowania przedsięwzięć z innych źródeł zewnętrznych zarówno w ramach środków europejskich, jak i krajowych, czy w ramach Funduszy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Funduszy Norweskich. Przedsięwzięcia zaplanowane do realizacji w ramach wdrażania LSR będą finansowane bezpośrednio z źródeł opisanych w tabeli 18. Ponadto wybrane operacje w ramach Celu 1.

Wzmocnienie kapitału społecznego mogą być realizowane przez LGD oraz inne podmioty i partnerów szczególnie z takich źródeł finansowania jak:

- *Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027* w ramach priorytetu VII *Kultura* Cel szczegółowy 4.6 *Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych*. W zakres finansowania z tego programu wpisują się w szczególności operacje określone w LSR odnoszące się do ogólnodostępnej infrastruktury publicznej (1.1.);
- *Krajowy Plan Odbudowy (KPO)* – w ramach *Funduszu Odbudowy* w zakresie komponentu A *Odporność i konkurencyjność gospodarki*, cel szczegółowy A4. *Zwiększenie dopasowania strukturalnego, efektywności i odporności kryzysowej rynku pracy*, Reforma A4.5. *Przedłużanie kariery zawodowej i promowanie pracy po przekroczeniu ustawowego wieku emerytalnego*. W zakres finansowania tego programu wpisuje się operacja 1.3., która ma na celu aktywizację i włączenie społeczne osób po 60. roku życia.
- *Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027* w ramach celu szczegółowego ESO4.7. *Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej (EFS+)*. W zakres finansowania tego programu wpisują się operacje 1.3. oraz 1.8., które zakładają podnoszenie kompetencji i aktywizację osób w niekorzystnej sytuacji – kobiet, a także wsparcie rozwoju kompetencji mieszkańców w zakresie pracy i usług zdalnych;
- *Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021–2030* – w ramach priorytetu I *Mikroinicjatywy* oraz w ramach priorytetu II *Organizacje obywatelskie na rzecz dobra wspólnego* W zakres finansowania tego programu wpisuje się przedsięwzięcie 1.6., która zakłada wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych.

Wykorzystanie różnych źródeł finansowania pozwoli na osiągnięcie lepszych efektów w realizacji zaplanowanych przedsięwzięć poprzez koordynację działań w ramach kilku programów. Niewątpliwie dywersyfikacja źródeł finansowania wywoła większy wpływ na obszar niż skorzystanie tylko z jednego programu. Wspieranie kompetencji społecznych, a także wzmacnianie spójności obszaru będzie realizowane przez szereg zaplanowanych działań, które dotyczą różnych zdiagnozowanych problemów, wzajemnie się uzupełniają i w sposób synergiczny wpłyną na osiągnięcie celu założonego w LSR jakim jest *Wzmocnienie kapitału społecznego*

Cel LSR oraz planowane w ramach jej realizacji konkretne przedsięwzięcia są spójne, powiązane ze sobą i wzajemnie się uzupełniają. Tworzą logiczne związki i wzajemnie na siebie oddziałują, dając spójny efekt. Już na etapie formułowania Strategii, założeniem było zaangażowanie różnych grup i zapoczątkowanie procesu budowania partnerstwa międzysektorowego i międzybranżowego. Konsultacje z mieszkańcami odbywały się w formie otwartych spotkań, dzięki czemu przedstawiciele różnych środowisk zyskali szansę na prezentację swoich uwag, opinii, ale również na zapoznanie się z postulatami i potrzebami innych grup społecznych. Wielokrotnie podczas spotkań rozwijała się dyskusja na temat problemów i potrzeb lokalnej społeczności. To one stanowiły podstawę do sformułowania założeń Strategii. Kluczową kwestią dla niniejszej wielofunduszowej LSR jest zachowanie komplementarności wsparcia z różnych funduszy przy realizacji jednofunduszowych projektów. Komplementarność starano się uzyskać już na etapie programowania tj. przy tworzeniu LSR i poszukiwaniu spójności z innymi programami operacyjnymi. LSR będzie osiągać korzyści w wyniku działań innych podmiotów, które będą komplementarne wobec LSR – przyczynią się do osiągnięcia efektu synergii, efekty realizacji LSR będą dzięki nim bardziej widoczne i wzmocnione. Tworzone przez samorządy przestrzenie rekreacyjne i infrastruktura, organizowane wydarzenia i zajęcia przez organizacje pozarządowe i oddolne inicjatywy mieszkańców, bez względu na to z jakich środków będą realizowane, przyczynią się do osiągnięcia głównego celu LSR i wzmocnią oddziaływanie efektów uzyskanych przez wdrożenie LSR.

Cel 1. *Wzmocnienie kapitału społecznego*, z którego przedsięwzięcia będą finansowane ze środków PS WPR oraz FEP wpłynie na wzmocnienie integracji mieszkańców obszaru oraz zwiększy ich aktywność w zakresie podejmowania inicjatyw na rzecz wspólnego dobra. Przedsięwzięcia zaplanowane w ramach celu zaspokoją potrzebę mieszkańców związaną ze zwiększeniem oferty spędzania czasu wolnego i rekreacji, a także przyczyni się do zwiększenia dostępności infrastruktury, która będzie wykorzystywana przez mieszkańców. Również w ramach realizacji celu zostanie wzmocniona rola kultury na obszarze. Ponadto cel jest odpowiedzią na potrzeby mieszkańców w zakresie zwiększenia możliwości rozwoju oraz podnoszenia kompetencji szczególnie w zakresie cyfryzacji, w tym skierowanych do osób w niekorzystnej sytuacji – kobiet. Działania skierowane dla młodych oraz seniorów, a także osób w inny sposób zagrożonych wykluczeniem pozwolą na wzmocnienie więzi społecznych oraz zwiększy możliwości współdziałania na różnym poziomie. Przedsięwzięcia będą wspierały zarówno inicjatywy nieformalnych grup jak i organizacji pozarządowych, uzupełnieniem tych działań będzie kreowanie lokalnych liderów, aktywizacja seniorów oraz promowanie zdrowego trybu życia. Działania te będą uzupełniane przez budowanie postaw przedsiębiorczych wśród osób młodych, a także zwiększenie ich tożsamości lokalnej. Przedsięwzięcia ukierunkowane na zwiększenie oferty edukacyjnej i kulturalnej dodatkowo przyczynią się do zwiększenia partnerstw na obszarze do czego aktywnie będzie animowała LGD. Dopełnieniem powyższych działań będą przedsięwzięcia z zakresu ochrony różnorodności biologicznej oraz zapewniające bezpieczeństwo energetyczne. Wszystkie przedsięwzięcia wpłyną na rozwój kapitału społecznego obszaru, wzmocnią więzi społeczne oraz będą zachęcać mieszkańców do wspólnego działania.

W ramach LSR określono przedsięwzięcia, które będą realizowane przez różne podmioty, z wykorzystaniem różnych metod wdrażania. Są one kompatybilne, a ponadto bezpośrednio wpływają na osiągnięcie celu LSR, który odnosi się do wzmocnienia zasobu jakim jest kapitał ludzki na obszarze poprzez jego aktywizację, ale też do zapewnienia lokalnej społeczności możliwości rozwoju, dostępu do usług, atrakcyjnych przestrzeni publicznych i wsparcia osób w niekorzystnej sytuacji. Działania zaplanowane do realizacji będą wspierały mieszkańców w celu stworzenia silnego społecznie, a co za tym idzie również gospodarczo obszaru, gdzie mieszkańcy będą mieli zapewnione usługi na wysokim poziomie, co zachęci ich do większej aktywności oraz ciągłego ulepszania miejsca, w którym żyją. Przedsięwzięcia wzajemnie się uzupełniają dając efekt synergii, umożliwiającą realizację celu. Realizacja każdego pojedynczego przedsięwzięcia wpływa na drugie i wzmacnia jego efekt, a działania zaplanowane na kolejne lata wzajemnie się uzupełniają przynosząc większe korzyści niż realizacja pojedynczego działania

Poniżej wykazano wartość dodaną podejścia LEADER w realizacji LSR:

- **Korzyści planowane do osiągnięcia**

Dzięki realizacji założeń Strategii planowane jest zwiększenie zainteresowania oraz realizacji projektów w partnerstwie, które przyczynią się do zwiększenia umiejętności współpracy oraz wiedzy poprzez wymianę doświadczeń między partnerami biorącymi udział w projekcie. Ponadto w przypadku projektów z partnerami spoza obszaru dodatkową korzyścią będzie promocja obszaru LGD. Wdrażanie LSR opierać się będzie przede wszystkim na partnerstwie w ramach LGD oraz partnerstwie LGD z innymi podmiotami zarówno z obszaru objętego LSR (szczególnie władzami lokalnymi), jak i spoza obszaru, co w rezultacie spowoduje, iż bliska współpraca międzysektorowa oraz z innymi obszarami nie będzie tylko punktowa, ale stanie się długofalowa i będzie w przyszłości standardem. Aktywizacja lokalnych społeczności, w tym szczególnie osób młodych, przyczyni się do wzrostu poczucia tożsamości lokalnej oraz lepszej integracji społeczności. Objęcie szczególnym wsparciem kobiet zmniejszy nierówności w możliwościach rozwoju oraz zniweluje wykluczenie społeczne tych osób. Również wartością dodaną będzie zwiększenie innowacyjności obszaru, która będzie związana z podniesieniem kompetencji mieszkańców obszaru w zakresie cyfryzacji, w tym nauki oraz pracy zdalnej. Innowacyjne działania na rzecz rozwoju kapitału społecznego z wykorzystaniem technologii oraz zasobów lokalnych przyczynią się do wzmocnienia całego obszaru. Różnorodne metody wdrażania operacji przyczynią się również do rozwoju społecznego, w tym wzrostu potencjału członków lokalnych społeczności. Oddolny charakter LSR, w tym szeroki udział społeczności zarówno na etapie jego tworzenia, jak i na etapie wdrażania, przyczyni się do maksymalnego dopasowania założeń dokumentu

i wdrażanych operacji do lokalnych potrzeb. Partnerskie i oddolne podejście będzie prowadzić do integracji członków społeczności, aktywizacji do udziału w życiu społecznym, poczucia sprawczości, co w dalszej kolejności sprzyjać będzie dojrzałości obywatelskiej, podejmowaniu własnych inicjatyw, samostanowienia, a także kontroli społecznej nad działaniami władz. Nie bez znaczenia jest także właśnie brak dominacji sektora publicznego. Ważnym aspektem jest to, że LSR będzie wdrażana na spójnym obszarze, a przedsięwzięcia realizowane będą poza obszarem jednostek administracyjnych gmin. Istotne we wszystkich powyższych działaniach jest ich wpływ na budowanie zaufania poprzez zapraszanie do współpracy wszystkich grup i mieszkańców, nawet dotąd nieobecnych, zarówno tych o dużym potencjale, jak i deficytach

- **Uzasadnienie wyboru zakresów wsparcia**

W oddolnym procesie tworzenia LSR dokonano wyboru następujących zakresów wsparcia:

- poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej;
- kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji i przedsiębiorczości, a także wzmocnienie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych;
- włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji.

W działaniach z zakresu włączenia społecznego i aktywizacji społecznej, szczególny nacisk zostanie położony na potrzeby seniorów (osoby, które ukończyły 60. rok życia) i ludzi młodych (do 25. roku życia). Mieszkańcy obszaru zdają sobie sprawę, że są świadkami coraz szybszych zmian, nie tylko klimatycznych, ale także społecznych, technicznych i technologicznych. Rolą lokalnych społeczności będzie partnerskie i oddolne wdrażanie Strategii, w tym poprzez inicjatywy innowacyjne. Zgodnie z oczekiwaniami mieszkańców zaplanowano realizację projektów w zakresie poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej, która nie tylko poprawiłaby estetykę i funkcjonalność przestrzeni publicznych, ale też wsparłaby rozwój miejsc rekreacji i spędzania czasu wolnego. Ze względu na oczekiwania mieszkańców związane ze wsparciem rozwoju społecznego, zaplanowano wsparcie organizacji i ich członków, szczególnie w zakresie wzmocnienia programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego. Wszystkie zakresy będą się wzajemnie uzupełniać, a realizowane operacje wywołają efekt kuli śnieżnej. Organizacje pozarządowe i ich członkowie będą nie tylko beneficjentami, ale i odbiorcami wsparcia. Będą miały możliwość rozwoju i jednocześnie będą mogły realizować projekty dla lokalnej społeczności.

- **Uzasadnienie wyboru dostępnych źródeł finansowania**

LSR będzie wdrażana przede wszystkim za pomocą środków PS WPR na lata 2023–2027 w ramach EFRROW oraz środków programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Pomorza na lata 2021–2027 (FEP) w ramach EFRR oraz EFS+. Niniejsza Strategia jest tzw. strategią wielofundusową – RLKS na poziomie programu regionalnego wdrażany jest w formule bezpośredniej. LGD oraz inne podmioty z obszaru LSR będą mogły realizować projekty również w ramach programu regionalnego spoza ww. celów szczegółowych. Różnorodność źródeł finansowania umożliwi działanie w sposób wszechstronny, kompleksowy, a tym samym efektywniejszy niż w przypadku korzystania z jednego funduszu, dlatego też przewiduje się finansowanie LSR z innych źródeł, takich jak: środki krajowe, *Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021–2030*, *Krajowy Plan Odbudowy*, *Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027*, *Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027* i inne.

- **Uzasadnienie przyjętego sposobu wdrażania LSR**

W celu opracowania LSR, która nie tylko będzie odpowiedzią na potrzeby lokalnej społeczności, ale też przyniesie wymierne efekty, podjęto trud wyspecjalizowania się w konkretnych obszarach. Stąd podjęto decyzję o określeniu tylko jednego, konkretnego celu. Odpowiednie ukierunkowanie się na wybrane obszary wzmocni efekt synergii i będzie wzmocniać wartość dodaną zastosowanego podejścia LEADER w rozwoju obszaru.

Ukierunkowanie to pozwoli też na skonkretyzowanie oczekiwanych rezultatów i osiągnięcie założonych celów przy planowanym budżecie w określonym czasie. Rozwój obszaru objętego LSR ukierunkowany będzie przede wszystkim na zagospodarowanie czasu wolnego mieszkańców poprzez tworzenie oferty rozwoju, spędzania czasu wolnego i rekreacji (lepszy dostęp do ogólnodostępnej infrastruktury, projekty w zakresie włączania społecznego) oraz rozwój kompetencji społecznych mieszkańców (wsparcie innowacyjnych inicjatyw w zakresie usług i pracy zdalnej, kojarzenie partnerów i animowanie do realizacji projektów w partnerstwie, kształtowanie liderów życia publicznego, wzmacnianie organizacji pozarządowych). Uzupełnieniem będzie wzmacnianie kompetencji mieszkańców, co przełoży się na poprawę sytuacji osób w niekorzystnej sytuacji, poprawę warunków bytowych i minimalizację ryzyka ubóstwa. LSR wdrażana będzie przez różne podmioty, w tym samą LGD w ramach projektów własnych. Stowarzyszenie ma duże doświadczenie w zakresie wdrażania LSR, realizowania projektów, w tym partnerskich i animowania lokalnej społeczności. Zaplanowano również harmonizację następujących po sobie naborów wniosków. Pierwszymi operacjami realizowanymi w ramach przedsięwzięć będą te związane z powstaniem ogólnodostępnej infrastruktury publicznej (1.1). Kolejno będą realizowane przedsięwzięcia związane z kształtowaniem liderów życia społecznego, kojarzeniem partnerów i animowaniem do realizacji wspólnych projektów na rzecz wzmacniania tożsamości lokalnej oraz zwiększające kompetencje mieszkańców, w tym kobiet (1.4, 1.5, 1.7, 1.8). Następnie zrealizowane będą operacje w zakresie budowania postaw przedsiębiorczych wśród osób młodych, aktywizujące seniorów oraz wzmacniające potencjał organizacji pozarządowych (1.2, 1.3, 1.6). Równolegle będą realizowane działania na rzecz włączenia społecznego osób w niekorzystnej sytuacji, wspierania rozwoju usług społecznych oraz wspierania działań przyczyniających się do deinstytucjonalizacji usług społecznych oraz wzmacniające rolę kultury na obszarze (1.9, 1.10, 1.11, 1.12 i 1.3³⁶).

- **Uzasadnienie doboru dostępnych metod wdrażania operacji w ramach LSR**

Operacje zaplanowane do finansowania w ramach LSR realizowane będą przez beneficjentów reprezentujących wszystkie sektory życia społeczno-gospodarczego obszaru LGD. Różnorodność zaplanowanych metod wdrażania operacji, tj. wsparcie finansowe poprzez przyznawanie dotacji, projekty grantowe, operacje własne, organizacja szkoleń, warsztatów, prowadzenie doradztwa, promowanie dobrych praktyk, operacje realizowane przez wnioskodawców innych niż LGD, ma na celu upodmiotowienie i usamodzielnienie społeczności lokalnych. Przy wyborze operacji punktowana będzie realizacja w partnerstwie z partnerami z obszaru LSR jak i spoza niego, co przyczyni się do zwiększenia współpracy mieszkańców i innych podmiotów oraz do lepszych efektów realizowanych operacji. Wybrane metody wdrażania LSR wpłyną na wzmocnienie potencjałów obszaru i są odpowiedzią na zgłaszane potrzeby społeczności. LGD planuje w pierwszej kolejności zrealizować przedsięwzięcie poprawiające dostęp do infrastruktury publicznej, następnie będą realizowane operacje własne z zakresu edukacji i kształtowania postaw społecznych, przedsiębiorczych oraz wzmacniających kompetencje wśród mieszkańców, które będą stanowiły fundament dalszych działań. Następnie będą realizowane projekty grantowe, które pozwolą mieszkańcom na wykorzystanie nabytych umiejętności do zwiększenia działań na rzecz poprawy życia na obszarze oraz wykorzystujące powstałą infrastrukturę. Kolejno będą również realizowane projekty grantowe z zakresu włączenia społecznego, ochrony różnorodności biologicznej oraz wykorzystania OZE.

Zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są spójne, powiązane ze sobą oraz wzajemnie się uzupełniają. Zastosowane są w nich różne metody i różny może być stopień ich oddziaływania, jednak przyczyniać się będą do kompleksowego niwelowania ważnych deficytów zgłaszanych przez mieszkańców obszaru LSR.

³⁶ jw.

VI. CELE I WSKAŹNIKI

Wynikiem przeprowadzonej diagnozy opartej o analizę danych ilościowych, badania jakościowe oraz wniosków płynących z analizy SWOT, sporządzonych na pierwszym etapie prac nad LSR, jest wyznaczenie celu realizacji LSR. Osiągnięcie tego celu przyczyni się do ograniczenia słabych stron obszaru poprzez wykorzystanie zdiagnozowanych potencjałów, czego efektem będzie zniwelowanie wskazanych problemów i zaspokojenie zgłoszonych przez społeczność potrzeb. W niniejszej LSR określono jeden cel oparty o określone obszary tematyczne wynikające ze zdiagnozowanych potrzeb. Nie zawsze jedna potrzeba generuje jeden cel, czasami dopiero kilka potrzeb zgrupowanych w jeden cel daje możliwość kompleksowej realizacji tych potrzeb.

Na rysunku 1 przedstawiono sposób określania celu LSR.

Źródło: Opracowanie własne

Zgodnie z powyższym schematem przyjęto następujący ciąg logiczny określenia celu LSR:

1) Najistotniejsze zdiagnozowane problemy i potencjały:

Obszar LGD jest obszarem charakteryzującym się spadkiem liczby mieszkańców i stosunkowo szybko starzejącym się społeczeństwem. Jednocześnie posiada kapitał społeczny mieszkańców oraz bogatą historię i dziedzictwo kulturowe. Dotychczasowa aktywizacja kapitału społecznego wymaga kontynuacji. Zauważany przez mieszkańców jest brak atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego i możliwości rekreacji. Występują braki w przedsiębiorczości i innowacyjności. Problem stanowi ilość osób wymagających wsparcia w ramach środowiskowej pomocy społecznej, a więc osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Na tej podstawie sformułowano główny „**ZDIAGNOZOWANY PROBLEM**” – *brak odpowiednich warunków do rozwoju mieszkańców, co powoduje niską przedsiębiorczość i dochody mieszkańców, wysokie bezrobocie wśród kobiet, a także złą sytuację demograficzną oraz główne „POSIADANE SPECYFICZNE LOKALNE ZASOBY DO WYKORZYSTANIA” – zasoby krajobrazowe, czyste środowisko, aktywność społeczna mieszkańców, dziedzictwo kulturowe i naturalne.*

2) GŁÓWNE POTRZEBY:

1. Zwiększenie możliwości rekreacji i dostępu do atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego.
2. Zwiększenie dostępu do kultury i efektywne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego.
3. Włączenie osób starszych i osób w niekorzystnej sytuacji.
4. Aktywizacja osób młodych.
5. Wsparcie aktywnie działających organizacji pozarządowych.
6. Wykreowanie liderów życia publicznego i społecznego.

3) Cele LSR

Do celu LSR przypisano konkretne przedsięwzięcia, dla których wskazano sposób ich realizacji wraz z uzasadnieniem, źródła finansowania, a także określono adekwatne rezultaty i wskaźniki. W tabeli 19 przedstawiono powiązanie celów i przedsięwzięć ze zidentyfikowanymi podczas analizy obszaru problemami. Tabela zawiera również informację o charakterze danego przedsięwzięcia (inwestycyjny, nieinwestycyjny) budżecie, poziomie dofinansowania, maksymalnej i minimalnej kwocie, grupie docelowej i sposobie realizacji – stanowi ona poszerzoną wersję załącznika nr 1 do LSR.

W ramach Celu 1. *Wzmocnienie kapitału społecznego* samorządy (sektor publiczny) będą mogły stworzyć/zmodernizować ogólnodostępną, małą infrastrukturę publiczną służącą rekreacji, sportowi i zwiększaniu możliwości spędzania czasu wolnego (np. place zabaw, siłownie plenerowe, skateparki, parki do parkoura, street workout parki, parki linowe, piaskownice, miejskie i wiejskie tereny rekreacyjne o połączonych formach rekreacji, ścieżki edukacyjne). Mieszkańcy, jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, organizacje pozarządowe, mikro i małe przedsiębiorstwa, jednostki sektora finansów publicznych (sektor społeczny, publiczny i gospodarczy) będą, w ramach udzielonych grantów, realizować projekty (w tym partnerskie i/lub innowacyjne), polegające na włączeniu seniorów, których celem będzie integracja, wzmocnienie i umożliwienie aktywności społecznej tej grupy mieszkańców oraz promowanie zdrowego stylu życia, wzrost możliwości spędzania czasu wolnego, samorozwoju i rekreacji oraz przedłużenia aktywności zawodowej. Również w ramach projektów grantowych będą mogły realizować operacje w zakresie rozwoju przedsiębiorczości osób do 25. roku życia. Ponadto w ramach celu planuje się projekty własne: kształtujący lokalnych liderów, którzy będą pobudzać do aktywności zarówno gospodarczej jak i społecznej mieszkańców, a także zwiększający kompetencje mieszkańców, w tym w zakresie wykorzystania cyfryzacji oraz animujący podmioty z obszaru LGD do realizacji projektów partnerskich. Uzupełnieniem tych działań będą również projekty grantowe przyczyniający włączenia społecznego osób zagrożonych wykluczeniem, wzmocniające rolę kultury na obszarze oraz z zakresu ochrony różnorodności biologicznej, a także zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego na obszarze.

Wszystkie projekty realizowane w ramach celów będą musiały być zgodne z zasadami horyzontalnymi.

Tabela 19 Przedsięwzięcia – powiązanie z analizą potrzeb, charakter, budżet, poziom dofinansowania, maks. I min. kwota, grupa docelowa i sposób realizacji (rozszerzona wersja analogicznej tabeli stanowiącej załącznik nr 1 do LSR)

<i>PROBLEM</i>		<i>Brak odpowiednich warunków do rozwoju mieszkańców/niska przedsiębiorczość i dochody mieszkańców, bezrobocie wśród kobiet, sytuacja demograficzna</i>							
<i>ZASÓB</i>		<i>Walory krajobrazowe, czyste środowisko, aktywność społeczna mieszkańców, dziedzictwo kulturowe i naturalne</i>							
CEL		1. Wzmocnienie kapitału społecznego							
<i>Zidentyfikowana przyczyna problemu</i>		Przedsięwzięcie	Możliwy zakres wsparcia	Zakres wsparcia z WPR / charakter	Poziom dofinansowania	Możliwy Wnioskodawca	Grupy docelowe	Sposób realizacji	Budżet w ramach WPR [euro]
<i>Braki w infrastrukturze publicznej</i>	1.1	Rozbudowa oferty infrastruktury publicznej umożliwiającej rozwój i zagospodarowanie czasu wolnego mieszkańców	Doposażenie instytucji kultury, budowa i rozbudowa infrastruktury publicznej	6. poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej; inwestycyjny	do 75%	JSFP	Mieszkańcy	Wnioskodawca inny niż LGD	€ 500 000
<i>Niewystarczająca oferta rozwoju i zagospodarowania czasu wolnego</i>	1.2	Budowanie tożsamości lokalnej i/lub przedsiębiorczości	Organizacja wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych i integracyjnych	8. włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji; nieinwestycyjny	100%	LGD	Mieszkańcy do 25 roku życia	Projekt grantowy	€ 160 000
<i>Niewystarczająca oferta rozwoju i zagospodarowania czasu wolnego</i>	1.3	Aktywizacja i włączenie społeczne	Organizacja wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych i integracyjnych	8. włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji; nieinwestycyjny	100%	LGD	Mieszkańcy powyżej 60 roku życia	Projekt grantowy	€ 140 000
<i>Mała aktywność organizacji pozarządowych</i>	1.4	Kształtowanie liderów życia publicznego i społecznego	Organizacja wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych i integracyjnych	7. Kształtowanie świadomości obywatelskiej (...), a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego nieinwestycyjny	100%	LGD i inne osoby prawne	Mieszkańcy	Projekt własny LGD	€ 80 000

<i>Mała aktywność organizacji pozarządowych</i>	1.5	Kreowanie projektów partnerskich	Organizacja wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych i integracyjnych	7. Kształtowanie świadomości obywatelskiej (...), a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego nieinwestycyjny	100%	LGD i inne osoby prawne	Mieszkańcy	Projekt własny LGD, partnerski, krajowy	€ 50 000
<i>Mała aktywność organizacji pozarządowych</i>	1.6	Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	Organizacja wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych i integracyjnych	7. Kształtowanie świadomości obywatelskiej (...), a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego nieinwestycyjny	100%	LGD	Mieszkańcy	Projekt grantowy	€ 150 000
<i>Slabe wykorzystanie narzędzi cyfrowych</i>	1.7	Wsparcie rozwoju kompetencji mieszkańców w zakresie pracy i usług zdalnych	Organizacja wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych i integracyjnych	7. Kształtowanie świadomości obywatelskiej (...), a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego nieinwestycyjny	100%	LGD i inne osoby prawne	Mieszkańcy	Projekt własny LGD	€ 100 000
<i>Niewystarczająca aktywność zawodowa kobiet</i>	1.8	Rozwój osobisty - wzmacnianie kompetencji i integracja	Organizacja wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych i integracyjnych	8. włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji; nieinwestycyjny	100%	LGD i inne osoby prawne	Kobiety	Projekt własny LGD	€ 70 000
<i>Niewystarczająca oferta rozwoju i zagospodarowania czasu wolnego</i>	1.9	(5k) Wspieranie rozwoju usług społecznych i zdrowotnych (FEW EFS)	Zgodnie z SZOP FEW	-	Zgodnie z SZOP FEW	Zgodnie z SZOP FEW	Mieszkańcy	Projekt grantowy	€ -
<i>Braki w infrastrukturze publicznej</i>	1.10	(2ii) Wspieranie energii odnawialnej (FEW EFRR)	Zgodnie z SZOP FEW	-	Zgodnie z SZOP FEW	Zgodnie z SZOP FEW	Mieszkańcy	Projekt grantowy	€ -
<i>Braki w infrastrukturze publicznej</i>	1.11	(2vii) Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury (FEW EFRR)	Zgodnie z SZOP FEW	-	Zgodnie z SZOP FEW	Zgodnie z SZOP FEW	Mieszkańcy	Projekt grantowy	€ -

<i>Braki w infrastrukturze publicznej</i>	1.12	(6iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji (FEW EFRR)	Zgodnie z SZOP FEW	–	Zgodnie z SZOP FEW	Zgodnie z SZOP FEW	Mieszkańcy	Projekt grantowy	€ –
<i>Braki w infrastrukturze publicznej</i>	1.13	(6vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych (FEW EFRR)	Zgodnie z SZOP FEW	–	Zgodnie z SZOP FEW	Zgodnie z SZOP FEW	Mieszkańcy	Projekt grantowy	€ –
SUMA									€ 1 250 000

Źródło: Opracowanie własne

VII. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

Kryteria wyboru i oceny operacji zostaną ustalone przede wszystkim w takim zakresie, aby premiować przedsięwzięcia, które będą niwelować problemy wynikające z diagnozy obszaru i konsultacji społecznych oraz by wpływać na osiąganie zamierzonych celów i wskaźników produktu oraz rezultatu. Tworzenie kryteriów odbyło się przy udziale lokalnej społeczności i miało na celu ustalenie aspektów, które będą szczególnie premiowane w ramach oceny wniosków oraz będą zaspokajać potrzeby mieszkańców, poznane podczas przeprowadzonych konsultacji społecznych na obszarze. Opracowane kryteria są ściśle powiązane z celem i grupami docelowymi, do których jest kierowane wsparcie, w zależności od rodzaju beneficjenta – z uwzględnieniem wyników diagnozy i analizy SWOT. Kryteria opracowano w sposób przejrzysty, mierzalny, pozwalający uniknąć sytuacji niepożądanych, polegających na subiektywnej ocenie, a przyznawanie punktów odbywać się będzie w formie zero-jedynkowej.

Dla niektórych przedsięwzięć w LSR LGD ustanowiło kryteria wyboru o charakterze dostępowym (zawężające możliwość uzyskania wsparcia), które pozwolą ukierunkować wsparcie na operacje najlepiej odpowiadające potrzebom obszaru LSR i najlepiej pasujące do zaplanowanych realizacji przedsięwzięć. W celu właściwego ukierunkowania pomocy, LGD zastosuje również kryteria wyboru premiujące. Niektóre z kryteriów premiujących będą zastosowane do wszystkich przedsięwzięć, inne do wybranych. Jednym z kryteriów wyboru będzie punktowanie operacji innowacyjnych poprzez podejmowania innowacyjnych inicjatyw w kierunku integracji społecznej, rozwoju mieszkańców, w tym cyfrowego oraz zagospodarowania ich czasu wolnego, również wykorzystujących cyfryzację do rozwoju gospodarczego i społecznego regionu.

Na potrzeby oceny innowacyjności określono, iż działania ukierunkowane na innowacje, to wprowadzenie na rynek (w tym przypadku obszar LGD) nowego lub udoskonalonego produktu, usługi lub procesu organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych. Dla przedsięwzięć związanych z rozwojem przedsiębiorczości, z racji charakteru operacji, definicję tę uściślono i przyjęto, iż innowacja to wprowadzenie na rynek przez dane przedsiębiorstwo nowego towaru lub usługi, lub znaczące ulepszenie oferowanych uprzednio towarów lub usług w odniesieniu do ich charakterystyk lub przeznaczenia. Ulepszenie może dotyczyć charakterystyk technicznych, komponentów, materiałów, wbudowanego oprogramowania, bardziej przyjaznej obsługi przez użytkownika oraz innych cech funkcjonalnych. Preferowane będzie wdrażanie innowacji poprzez implementowanie zupełnie nowych na obszarze objętym LSR produktów, usług, procesów, technologii, metod organizacji lub nowych sposobów wykorzystania dostępnych zasobów.

W celu sprawnego wdrożenia Strategii, LGD opracowała i stosowała w perspektywie 2014-2020 zestaw procedur oceny i wyboru operacji, odnoszących się do wszelkich operacji realizowanych w ramach LSR. Będą one stosowane również wdrażaniu tej LSR, po dostosowaniu do obowiązujących przepisów. Przez cały okres wdrażania Strategii będą one udostępniane do wiadomości publicznej w Biurze, na stronie internetowej LGD oraz omawiane w trakcie spotkań informacyjnych i szkoleń dla potencjalnych wnioskodawców. Kryteria wyboru grantobiorców i procedura ich ustalania / zmiany stanowi wspólny dokument z procedurą wyboru i oceny grantobiorców.

LGD posiada procedury z uwzględnieniem obowiązujących przepisów prawnych i wytycznych dotyczących instrumentu RLKS oraz dokłada wszelkich starań, aby procedury oceny i wyboru operacji były niedyskryminujące, przejrzyste i niebudzące wątpliwości ze strony wnioskodawców, grantobiorców oraz wszelkich instytucji zaangażowanych w proces wdrażania Strategii. Jednocześnie należy podkreślić, że LGD zależy na wybraniu projektów, które w jak największej mierze pozwolą na osiągnięcie przyjętych w Strategii założeń i wskaźników, a ograniczone środki finansowe, będące podstawą ustalenia budżetu Strategii, nie pozwalają na sfinansowanie wszystkich pomysłów i inicjatyw zgłaszanych przez mieszkańców obszaru.

Dokumenty regulujące szczegółowe rozwiązania to: procedura/y wyboru i oceny operacji, regulamin organu decyzyjnego, procedura ustalania kryteriów wyboru, procedura wyboru i oceny grantobiorców wraz z kryteriami wyboru grantobiorców i procedurą ustalania i zmiany kryteriów wyboru grantobiorców.

Dla komponentu Wdrażanie LSR przewiduje się, w szczególności, następujące warunki kwalifikowalności:

- powiązanie wnioskodawcy z obszarem objętym LSR;
- przyczynianie się do realizacji LSR:
 - weryfikowane poprzez osiągnięcie zakładanych wskaźników,
 - rozumiane jako bezpośredni wpływ na realizację konkretnego przedsięwzięcia;
- legalność – zgodność projektu operacji z przepisami prawa;
- w przypadku działalności gospodarczej – uzasadnienie ekonomiczne (uproszczony biznesplan);
- w przypadku operacji dotyczących obiektów zabytkowych – zapewnienie, iż obiekt jest zabytkiem (np. wpisany do Rejestru zabytków lub ewidencji zabytków);
- w przypadku operacji w partnerstwie oraz projektów partnerskich:
 - udział co najmniej 2 podmiotów,
 - realizacja wspólnego przedsięwzięcia,
 - dokument potwierdzający wolę współpracy co najmniej 2 podmiotów;
- w przypadku operacji realizowanych w ramach poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej kwalifikowalne są operacje niekomercyjne, których koszty całkowite nie przekraczają 1 mln euro.

Wybór projektów do dofinansowania będzie odbywał się każdorazowo z zastosowaniem zasad horyzontalnych.

Wsparcie na podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przysługuje tylko raz w okresie realizacji Planu Strategicznego. W przypadku uzyskania wsparcia na podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej, wnioskodawca może ubiegać się o wsparcie na rozwijanie tych działalności nie wcześniej niż po upływie 2 lat od wypłaty płatności ostatecznej w ramach operacji realizowanej w ramach podejmowania/tworzenia tych działalności. Beneficjent realizujący operacje w zakresie inwestycji w infrastrukturę lub inwestycji produkcyjnych zobowiązuje się do zapewnienia trwałości inwestycji.

Operacja własna może być realizowana, gdy realizuje cele publiczne oraz niekomercyjne oraz jest niezbędna do osiągnięcia danego celu/przedsięwzięcia LSR. Koszty operacji własnych nie mogą stanowić więcej niż 20% budżetu komponentu Wdrażanie LSR. Wnioski o przyznanie pomocy na operacje własne zawierają opis znaczenia realizacji operacji dla LSR oraz uzasadnienie realizacji operacji przez LGD (m.in. wyjaśnienie, dlaczego operacja ta nie może być zrealizowana przez inne podmioty).

Wsparcie udzielane jest w formie dotacji w postaci ryczału w zakresie:

1. podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne – do wysokości 150 tys. zł;
2. projektów grantowych do wysokości 500 tys. zł, przy czym wysokość pojedynczego grantu:
 - na sfinansowanie przygotowania jednej koncepcji inteligentnej wsi, indykatorywna kwota jednostkowa wynosi 4 tys. zł,
 - na przygotowanie projektu partnerskiego wynosi:
 - do 50 tys. w przypadku projektu partnerskiego z podmiotem z obszaru innej LSR z Polski,
 - do 150 tys. zł w przypadku międzynarodowego projektu partnerskiego (z podmiotem z obszaru innej LSR z innego kraju),
 - w pozostałych zakresach zadań objętych grantami – ustalana będzie na bazie projektu budżetu (art. 83 ust. 1 lit. c oraz ust. 2 lit. b); maksymalna kwota zostanie określona w oparciu o dane historyczne.

W pozostałych przypadkach wdrażania LSR (w tym na operacje własne) wsparcie będzie miało formę dotacji w postaci refundacji kosztów kwalifikowalnych do wysokości 500 tys. zł. W przypadku Wdrażania LSR intensywność wsparcia będzie wynosiła:

- do 65% kosztów kwalifikowalnych, z wyłączeniem operacji realizowanych w ramach rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych,
- do 85% kosztów kwalifikowalnych w przypadku operacji realizowanych w ramach rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych,
- do 100% kosztów kwalifikowalnych na operacje obejmujące inwestycje nieprodukcyjne w przypadku podmiotów innych niż jednostki sektora finansów publicznych,
- do 75% kosztów kwalifikowalnych na operacje obejmujące inwestycje nieprodukcyjne w przypadku jednostek sektora finansów publicznych, z czego pomoc finansowa z EFRROW wynosi maksymalnie 55% kosztów kwalifikowalnych, a pozostałe 20% kosztów kwalifikowalnych ze środków budżetu państwa.

Operacje sektora finansów publicznych będą mogły być finansowane ze środków Planu Strategicznego w ramach niniejszej LSR do limitu 40% tych środków.

VIII. PLAN DZIAŁANIA

W ramach realizacji LSR zaplanowano ogłoszenie wniosków na realizację przedsięwzięć zawartych w matrycy – rozdział VI. Pierwsze nabory zostaną przeprowadzone w I kwartale 2024 roku, kolejne w latach 2025–2026.

Tworząc Plan działania zadbano, aby realizowane przedsięwzięcia umożliwiły osiągnięcie celu LSR.

Wszystkie działania zaplanowano tak, aby w pierwszej kolejności zrealizowane zostały te, które oddziaływać będą na pozostałe. W pierwszej kolejności zrealizowane zostaną działania zwiększające atrakcyjność obszaru oraz promocyjne i edukacyjne, dalej te związane z wykorzystaniem zasobów oraz rozwojem przemysłu czasu wolnego. Przedsięwzięcia związane z zakładaniem i rozwojem działalności gospodarczych podzielono tak, aby możliwie jak najlepiej wykorzystać środki oraz stworzyć możliwość skorzystania z dofinansowania jak największej liczbie beneficjentów.

Istotne w trakcie wdrażania LSR będzie zrealizowanie pierwszych operacji w ramach PS WPR do 30 czerwca 2026 roku, które pozwolą na wykorzystanie 40% budżetu, oraz realizację pozostałych działań tak, aby do 31 grudnia 2027 roku wykorzystać 80% kontraktacji budżetu. Również realizacja działań w ramach FEP została zaplanowana tak, aby pierwsze operacje zrealizować do końca grudnia 2026 roku.

Dokładny plan działania wraz z czasowym przedziałem osiągnięcia wskaźników oraz planowanymi kwotami wsparcia przedstawiają Załącznik nr 2 do LSR pn. *Plan działania* oraz Załącznik nr 4 do LSR pn. *Plan wykorzystania budżetu LSR*.

IX. PLAN FINANSOWY LSR

Lokalna Strategia Rozwoju LGD Kraina Dolnego Powiśla to strategia wielofunduszowa, której bezpośrednim źródłem finansowania jest Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach *Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027* oraz Europejski Fundusz Społeczny w ramach programu regionalnego *Fundusze Europejskie dla Pomorza 2021–2027*.

1. Źródła finansowania działalności LGD

Działalność LGD finansowana będzie w ramach:

- 1) Funduszy EFSI stanowiących **bezpośrednie źródło finansowania** LSR jako budżetu LSR:
 - a) Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach *Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027*;
 - b) Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach programu regionalnego *Fundusze Europejskie dla Pomorza na lata 2021–2027*, priorytetu 2. *Fundusze Europejskie dla zielonego Pomorza*, 5. *Fundusze Europejskie dla silnego społecznie Pomorza* (EFS+) oraz 6 *Fundusze Europejskie dla silnego społecznie Pomorza* (EFRR).
- 2) Innych potencjalnych / **pośrednich źródeł finansowania** przedsięwzięć wynikających z LSR, w tym także EFSI w zakresie nie objętym RLKS, które nie stanowią źródła finansowania, o którym mowa w pkt. 1):
 - a) *Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027* w ramach priorytetu VII *Kultura* Cel szczegółowy 4.6 *Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych*;
 - b) *Krajowy Plan Odbudowy (KPO)* – w ramach *Funduszu Odbudowy* w zakresie komponentu A *Odporność i konkurencyjność gospodarki*, cel szczegółowy A4. *Zwiększenie dopasowania strukturalnego, efektywności i odporności kryzysowej rynku pracy*, *Reforma A4.5. Przedłużanie kariery zawodowej i promowanie pracy po przekroczeniu ustawowego wieku emerytalnego*;
 - c) *Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027* w ramach celu szczegółowego ESO4.7. *Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej* (EFS+);
 - d) *Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021–2030* – w ramach priorytetu I *Mikro-inicjatywy* oraz w ramach priorytetu II *Organizacje obywatelskie na rzecz dobra wspólnego*
 - e) Środki krajowe;
 - f) Fundusze Norweskie i EOG (Europejski Obszar Gospodarczy).

Zadania finansowane z innych źródeł niż bezpośrednie, przyczynią się do realizacji celów określonych w ramach RLKS.

2. Powiązanie źródeł finansowania

Przewidziane źródła finansowania oraz plan działania są w bezpośredni sposób powiązane z celami i przedsięwzięciami. Zaplanowane do realizacji przedsięwzięcia można będzie lepiej wdrażać na obszarze LSR dzięki alternatywnym źródłom dofinansowania, które pozwolą zrealizować większy zakres projektów. Wzięto pod uwagę te źródła finansowania, z których środki przeznaczone będą na operacje zgodne z celem niniejszej LSR, a więc wszelkie te, które mogą przyczynić się do rozwoju kapitału społecznego mieszkańców, w tym podniesienia dostępności i atrakcyjności ogólnodostępnych przestrzeni, infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, turystycznej, kulturalnej i edukacyjnej oraz oferty przemysłu czasu wolnego i samorozwoju mieszkańców.

Zaplanowany do realizacji budżet został przedstawiony w Załączniku nr 3 do LSR pn. *Budżet LSR* oraz w Załączniku nr 4 do LSR pn. *Plan wykorzystania budżetu LSR*.

X. MONITORING I EWALUACJA

W celu poprawnego i efektywnego wdrażania założeń Strategii, niezbędne jest prowadzenie działań, które mają na celu weryfikację sposobu jej realizacji. W związku z tym niezbędne jest prowadzenie bieżącego monitoringu oraz przeprowadzanie badań ewaluacyjnych, które umożliwią w razie konieczności aktualizację dokumentu. Wszystkie podejmowane działania powinny być prowadzone w sposób zadowalający społeczność lokalną zamieszkującą obszar LGD.

1. Monitoring

Monitoring LSR prowadzony będzie na bieżąco przez pracowników Biura LGD.

Monitoring obejmuje:

- a) zebranie danych na temat: wskaźników realizacji LSR, harmonogramu ogłaszanych konkursów, budżetu LGD, liczby osób odwiedzających stronę internetową, pracowników Biura LGD oraz funkcjonowania Biura Zarządu;
- b) ocenę zebranych informacji w stosunku do założonych wartości;
- c) opracowanie Raportów z monitoringu Strategii w okresie półrocznym, zawierających podsumowanie danych wraz z wygenerowanymi wnioskami dotyczącymi wpływu podejmowanych działań na realizację założeń Strategii.

Charakterystyka źródeł danych oraz sposobu pomiaru i oceny danych:

- Dane własne LGD – informacje gromadzone w toku normalnej działalności LGD, w szczególności w ramach obowiązkowej sprawozdawczości. Dane własne obejmują:
 - wskaźniki planu komunikacji,
 - dane ilościowe dotyczące doradztwa w Biurze,
 - dane gromadzone w trakcie naborów (m.in. terminy naborów, ilość złożonych wniosków, środki finansowe przypisane do naborów),
 - wskaźniki LSR, EFSI,
 - realizację budżetu LSR,
 - dane dotyczące pracy organów LGD,
 - informacje o szkoleniach dla pracowników Biura i członków organów LGD.
- Badania własne:
 - ankieta monitorująca dla beneficjentów i grantobiorców – badanie pozwoli na zbieranie istotnych informacji dotyczących postępu rzeczowo-finansowego. Pozwoli także pogłębić informacje uzyskane z wniosków o dofinansowanie operacji – ankieta będzie wypełniana przez beneficjentów i grantobiorców w roku, w którym rozliczyli oni operację;
 - badanie ankietowe osób korzystających z doradztwa – badanie realizowane na bieżąco, w których jednostką analizy będą udzielone porady. O wypełnienie ankiety będą proszone osoby korzystające z doradztwa w Biurze LGD;
 - badanie ankietowe uczestników spotkań informacyjno-konsultacyjnych lub szkoleń organizowanych przez LGD – realizowane w czasie każdego tego typu wydarzenia zorganizowanego przez LGD;
 - badanie ankietowe dla mieszkańców, oceniające podjęte działania.

Istotną częścią monitoringu, która zasługuje na osobne omówienie, będzie monitoring realizacji projektów grantowych. LGD będzie ponosić bowiem szczególną odpowiedzialność za efekty przedsięwzięć realizowanych przez grantobiorców. Monitorowanie przedsięwzięć w ramach projektów grantowych powinno być przy tym traktowane nie jako kontrola, ale jako wsparcie dla osób je realizujących. W przypadku projektów grantowych

zastosowany zostanie również monitoring operacyjny, polegający na osobistych kontaktach między pracownikami LGD a osobami realizującymi granty. Pracownicy LGD będą stosować wystandaryzowany formularz kontaktu, w którym będą zapisywać uzyskane od grantobiorców informacje oraz odnotowywać przekazane im rekomendacje. Dopuszcza się możliwość kontaktu telefonicznego z grantobiorcami bądź osobiste spotkania w Biurze LGD lub w miejscu realizacji operacji. Pracownicy będą zobowiązani odwiedzić grantobiorców w miejscu realizacji przedsięwzięć w czasie realizowania przez nich operacji. Jeśli charakter realizowanego przedsięwzięcia będzie na to pozwalał, to zbierana będzie dokumentacja fotograficzna, która będzie dołączona do formularza kontaktu.

2. Ewaluacja

Ewaluacja LSR realizowana będzie w następujących etapach, które będą różniły się celami w zależności od etapu realizacji Strategii:

1. Ewaluacja on-going – corocznie w latach 2024–2029, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego.
2. Ewaluacja mid-term (śródkresowa) – w 2026 roku.
3. Ewaluacja ex-post (końcowa ewaluacja zewnętrzna).

Ewaluacja dotyczyć będzie: oceny działalności LGD, pracowników i funkcjonowania Biura, skuteczności promocji i aktywizacji społeczności lokalnej, harmonogramu rzeczowo-finansowego LSR, stopnia realizacji celów (wskaźników) oraz budżetu LSR.

Coroczna ewaluacja wewnętrzna prowadzona będzie w ramach warsztatów refleksyjnych w ramach ewaluacji on-going. Przeprowadzenie ewaluacji mid-term i ex-post zostanie powierzone wyspecjalizowanemu podmiotowi zewnętrznemu (niezależnym ekspertom). Decyzję w tym względzie podejmie Zarząd LGD na podstawie ofert przedstawionych przez potencjalnych wykonawców.

Raport z ewaluacji Strategii obejmuje przede wszystkim:

- a) Ocenę funkcjonowania LGD, w tym: działalność Zarządu, działalność Komisji Rewizyjnej, sprawność przeprowadzania naborów, wizerunek LGD wśród mieszkańców obszaru, działalność informacyjną, promocyjną oraz edukacyjną, procedury związane z wyborem przedsięwzięć oraz kompetencje pracowników, efektywność doradztwa w Biurze LGD, liczbę porad i charakter doradztwa w Biurze, częstotliwość, regularność i frekwencję spotkań organów LGD.
- b) Ocenę realizacji Planu działania.
- c) Ocenę stopnia wdrażania celów LSR, w tym stopnia osiągnięcia wskaźników stopnia wykorzystania funduszy, realizacji budżetu, realizacji działań skierowanych do grupy defaworyzowanej.
- d) Podsumowanie działalności LGD w badanym okresie, wnioski i rekomendacje.

Ewaluacja prowadzona będzie w oparciu o kryteria ewaluacji, tj.: trafności, efektywności i wydajności, skuteczności, trwałości, użyteczności. Źródła danych są tożsame ze źródłami dla monitoringu (dane własne, badania własne).

Zatwierdzenia Raportu z ewaluacji Strategii dokonuje się uchwałą Walnego Zebrania Członków.

Zalecenia z kontroli, oceny, monitoringu i/lub ewaluacji mogą być podstawą do aktualizacji LSR, podobnie jak zmiana przepisów dotyczących LSR czy zmiana danych dotyczących LSR.

Aktualizacja Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność może nastąpić w związku z:

- zmianą danych dotyczących obszaru LSR,
- zmianą przepisów dotyczących LSR,
- potrzebą zastosowania zaleceń z kontroli, oceny, monitoringu i/lub ewaluacji LSR/LGD,
- rocznymi wynikami ciągłego naboru propozycji projektów do realizacji.

Aktualizacja LSR może nastąpić na wniosek:

- Rady LGD,
- Komisji Rewizyjnej LGD,
- Zarządu LGD,
- grupy liczącej powyżej 10% wszystkich członków LGD.

Wniosek o aktualizację LSR będzie składany do Zarządu LGD, który zobowiązany jest przedstawić go na najbliższym Walnym Zebraniu Członków. Projekt zmiany LSR musi zostać poddany konsultacjom społecznym poprzez zamieszczenie zmienianych części LSR wraz z uzasadnieniem na stronie internetowej LGD na co najmniej 14 dni.

Spis rysunków

Rysunek 1 Sposób określania celu LSR	56
--	----

Spis map

Mapa 1 Gminy objęte partnerstwem LGD Kraina Dolnego Powiśla	9
Mapa 2 Sumaryczna mapa obszarów ONW w Polsce.....	26
Mapa 3 Penetracja budynkowa zasięgami Internetu stacjonarnego o przepustowości co najmniej 30 Mb/s – fragment mapy dla województwa pomorskiego	34

Spis wykresów

Wykres 1 Liczba ludności ogółem na obszarze LGD Kraina Dolnego Powiśla w latach 2016–2021	17
Wykres 2 Piramida płci i wieku dla obszaru LGD w 2021 r.....	17
Wykres 3 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem na obszarze LGD w latach 2016–2021	18
Wykres 4 Przyrost naturalny na 1 000 ludności na obszarze LGD w latach 2016–2021	18
Wykres 5 Saldo migracji na 1 000 ludności na obszarze LGD w latach 2016–2021	19
Wykres 6 Pozwolenia wydane na budowę i zgłoszenia budowy z projektem budowlanym w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.	19
Wykres 7 Dynamika wzrostu wartości wskaźników gospodarczych obszaru LGD, województwa i kraju – wzrost/spadek procentowy w 2021 r. w stosunku do 2016 r.....	20
Wykres 8 Liczba fundacji, stowarzyszeń, organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.	22
Wykres 9 Procentowy udział bezrobotnych według płci na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.....	23
Wykres 10 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł) na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.....	27
Wykres 11 Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie mieszkańców ogółem na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2021 r.	28
Wykres 12 Udział % korzystających z instalacji w ogóle ludności na obszarze LGD, w województwie oraz kraju w 2020 r.....	29
Wykres 13 Aktualna penetracja lokalowa 100 Mb/s w Gminie Mikołajki Pomorskie na tle gmin sąsiednich, w tym wszystkich z obszaru LGD	34

Spis tabel

Tabela 1 Podstawowe dane o gminach z obszaru LGD Kraina Dolnego Powiśla	9
Tabela 2 Ludność poszczególnych gmin LGD Kraina Dolnego Powiśla w 2020 r.	17
Tabela 3 Wskaźniki gospodarcze dla średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021.....	20
Tabela 4 Wskaźniki świadczące o kondycji przedsiębiorstw – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021	21
Tabela 5 Wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości dla obszaru LGD w porównaniu do województwa i kraju w roku 2016 i 2020	21
Tabela 6 Udział długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w latach 2016–2021	24
Tabela 7 Struktura gospodarstw rolnych na obszarze LGD w porównaniu do województwa i kraju w 2020 r.....	25

Tabela 8 Średnie dochody ogółem i dochody własne na 1 mieszkańca (zł) – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021	27
Tabela 9 Wydatki majątkowe i wydatki bieżące na 1 mieszkańca (zł) – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021	27
Tabela 10 Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego ogółem na 10 tys. mieszkańców – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021	28
Tabela 11 Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców ogółem oraz udział % dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2021	29
Tabela 12 Udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogólnej liczbie dzieci w wieku 3–5 lat – porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2020	30
Tabela 13 Współczynnik skolaryzacji brutto oraz liczba uczniów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w gminach LGD oraz porównanie średniej obszaru LGD do województwa i kraju w latach 2016–2020	31
Tabela 14 Wyniki egzaminu ósmoklasisty w gminach LGD w porównaniu do województwa i kraju w latach 2019–2022	32
Tabela 15 Schemat analizy SWOT	40
Tabela 16 Analiza SWOT	40
Tabela 17 Zgodność celu LSR z innymi dokumentami strategicznymi	48
Tabela 18 Zgodność LSR z celami programów, z których będzie ona finansowana	49
Tabela 19 Przedsięwzięcia – powiązanie z analizą potrzeb, charakter, budżet, poziom dofinansowania, maks. I min. kwota, grupa docelowa i sposób realizacji (rozszerzona wersja analogicznej tabeli stanowiącej załącznik nr 1 do LSR)	58

Wykaz wykorzystanej literatury:

1. *Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027* zatwierdzony przez komisję Europejską w dniu 31.08.2022 r.;
2. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej;*
3. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006;*
4. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005;*
5. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943 z późn. zm.);*
6. *Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261);*

7. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020* (Dz. U. z 2022 r. poz. 2422 z późn. zm.);
8. *Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2014–2020 dla Lokalnej Grupy Działania „Kraina Dolnego Powiśla”*, Dzierżgoń 2015;
9. *Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego* (Dz.U. z 2022 r. poz. 2267);
10. *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego* – Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr 318/XXX/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 29 grudnia 2016 r.
11. *Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego „Pomorskie 2030”* – Załącznik do uchwały nr 376/XXXI/21 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 12 kwietnia 2021 r.;
12. *Strategia Powiatu Sztumskiego 2016–2025* – Załącznik nr 2 do Uchwały Rady Powiatu Sztumskiego XVIII/105/2016 z dnia 13 kwietnia 2016 r.;
13. *Urząd Komunikacji Elektronicznej, Raport o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2021 roku*;
14. *Kondracki J., Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2000.

Załączniki do LSR

1. Cele i przedsięwzięcia
2. Plan działania
3. Budżet LSR
4. Plan wykorzystania budżetu

Załącznik nr 1 Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach celu		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
	1. Wzmocnienie kapitału społecznego			
€ 500 000	1.1	Rozbudowa oferty infrastruktury publicznej umożliwiającej rozwój i zagospodarowanie czasu wolnego mieszkańców	Mieszkańcy	Wnioskodawca inny niż LGD
€ 160 000	1.2	Budowanie tożsamości lokalnej i/lub przedsiębiorczości	Mieszkańcy do 25 roku życia	Projekt grantowy
€ 140 000	1.3	Aktywizacja i włączenie społeczne	Mieszkańcy powyżej 60 roku życia	Projekt grantowy
€ 80 000	1.4	Kształtowanie liderów życia publicznego i społecznego	Mieszkańcy	Projekt własny LGD
€ 50 000	1.5	Kreowanie projektów partnerskich	Mieszkańcy	Projekt własny LGD, partnerski, krajowy
€ 150 000	1.6	Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	Mieszkańcy	Projekt grantowy
€ 100 000	1.7	Wsparcie rozwoju kompetencji mieszkańców w zakresie pracy i usług zdalnych	Mieszkańcy	Projekt własny LGD
€ 70 000	1.8	Rozwój osobisty - wzmocnianie kompetencji i integracja	Kobiety	Projekt własny LGD
€ 517 266	1.9	(5k) Wspieranie rozwoju usług społecznych i zdrowotnych (FEW EFS)	Mieszkańcy	Projekt grantowy
€ 370 722	1.10	(2ii) Wspieranie energii odnawialnej (FEW EFRR)	Mieszkańcy	Projekt grantowy
€ 198 449	1.11	(2vii) Wzmocnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury (FEW EFRR)	Mieszkańcy	Projekt grantowy
€ 258 633	1.12	(6iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji (FEW EFRR)	Mieszkańcy	Projekt grantowy
€ 370 722	1.13	(6vi) Wzmocnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych (FEW EFRR)	Mieszkańcy	Projekt grantowy

Źródło: Opracowanie własne

Załącznik nr 2 Plan działania

CEL	Lata		Do 31.12.2024		Do 31.12.2025		Do 31.12.2026		Do 31.12.2027		Do 31.12.2028		Do 31.12.2029		Prog ram
	Nazwa wskaźnika		Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1		1. Wzmocnienie kapitału społecznego													
1.1	Rozbudowa oferty infrastruktury publicznej umożliwiającej rozwój i zagospodarowanie czasu wolnego mieszkańców	Liczba doposażony instytucji kultury, zbudowanej lub rozbudowanej infrastruktury publicznej	0	0%	5	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
1.2	Budowanie tożsamości lokalnej i/lub przedsiębiorczości	Liczba inicjatyw	0	0%	0	0%	15	100%	0	100%	0	100%	0	100%	
1.3	Aktywizacja i włączenie społeczne	Liczba inicjatyw	0	0%	0	0%	15	100%	0	100%	0	100%	0	100%	
1.4	Kształtowanie liderów życia publicznego i społecznego	Liczba inicjatyw	0	0%	1	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%	
1.5	Kreowanie projektów partnerskich	Liczba inicjatyw	0	0%	1	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%	

1.6	Wzmocnienie potencjału organizacyjnych	Liczba inicjatyw	0	0%	0	0%	15	100%	0	100%	0	100%	0	100%	
1.7	Wsparcie rozwoju kompetencji mieszkancom w zakresie pracy i usług zdalnych	Liczba inicjatyw	0	0%	0	0%	1	100%	0	100%	0	100%	0	100%	
1.8	Rozwój osobisty - wzmacnianie kompetencji i integracja	Liczba ofert zagospodarowania czasu wolnego	0	0%	0	0%	1	100%	0	100%	0	100%	0	100%	
1.9	(5k) Wspieranie rozwoju usług społecznych i zdrowotnych (FEW EFS)	PLKLCO02 - Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie [osoby]	0	0%	0	0%	200	100%	0	100%	0	100%	0	100%	
1.10	(2ii) Wspieranie energii odnawialnej (FEW EFRR)	RCO097 – Liczba wspartych społeczności energetycznych działających w zakresie energii odnawialnej [sztuki]	0	0%	0	0%	5	100%	0	100%	0	100%	0	100%	FEW
1.11	(2vii) Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury (FEW EFRR)	RCO036 - Zielona infrastruktura objęta wsparciem do celów innych niż przystosowanie się do zmian klimatu [ha]	0	0%	0	0%	10	100%	0	100%	0	100%	0	100%	

1.12	(6iii) Wsparcie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji (FEW EFRR)	PLRO205 - Liczba wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne [sztuki]	0	0%	0	0%	2	100%	0	100%	0	100%	0	100%		
1.13	(6vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych (FEW EFRR)	RCO077 - Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem [sztuki]	0	0%	0	0%	1	100%	0	100%	0	100%	0	100%		
Wskaźnik rezultatu W 1.1	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich	0		0		0		0		0		0		0	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 1.2	R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie	0		5 700		4 500		0		0		0		0	100%	
Wskaźnik rezultatu W 1.3	R.42 Promowanie włączenia społecznego	0		0		100		0		0		0		0	100%	
Wskaźnik rezultatu W 1.4	PLKLCR02 - Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej [sztuki]	0		0		2		0		0		0		0	100%	FEW
Wskaźnik rezultatu W 1.5	RCR031 - Wytworzona energia odnawialna ogółem (w tym: energia elektryczna, energia ciepła) [MWh/ rok]	0		0		370		0		0		0		0	100%	

Wskaźnik rezultatu W 1.6	RCR095 - Ludność mająca dostęp do nowej lub udoskonalonej zielonej infrastruktury [osoby]	0		0		1 000		0		0		0	100%	
Wskaźnik rezultatu W 1.7	RCR067 - Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych lokali socjalnych [użytkownicy / rok]	0		0		100		0		0		0	100%	
Wskaźnik rezultatu W 1.8	RCR077 - Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem [osoby odwiedzające / rok]	0		0		1 000		0		0		0	100%	

Źródło: Opracowanie własne

Załącznik nr 3 Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem
	PS WPR	EFRR	EFS+ (wdrażanie i zarządzanie)	(EUR)
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 250 000	1 198 526	517 266	2 965 792
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	312 500	0	0	312 500
Razem	1 562 500	1 198 526	517 266	3 278 292

Źródło: Opracowanie własne

Załącznik nr 4 Plan wykorzystania budżetu

fundusz	Środki zakontraktowane w Euro do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	Kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFROW	0	0%	630 000	50%	630 000	50%	620 000	100%	0	100%	0	100%	0	100%
EFS+	0	0%	0	0%	-	-	517 266	100%	0	100%	0	100%	0	100%
EFRR	0	0%	0	0%			1 198 526	100%	0	100%	0	100%	0	100%
RAZEM	0	0,00%	630 000	21,24%			2 335 792	100,00%	0	100,00%	0	100,00%	0	100,00%

Źródło: Opracowanie własne